

Grønt Miljø

9 / NOV 2020

BYGGEPLADS

Klimalaboratorium med fossilfrit grej og 0/8 genbrugsgrus. 4

INVASIV

Spredningen af pileurt skal også håndteres på genbrugspladsen. 18

HÆKKKLIPNING

Det lyder enkelt, men der er mange faglige overvejelser bag. 22

SOLSTRÅLE

Psykisk lidelse var ikke nok til at hindre uddannelse og job. 40

Træerne og buskene på Amager Ressource Centers skibakke er vokset op i den fynske muld. Her er de blevet plejet med passion efter miljørigtige og bæredygtige principper.

Du er altid velkommen til at henvende dig til os og få kvalificeret rådgivning om, hvordan du for eksempel tænker grønt i tide med danske træer i forbindelse med dine projekter.

KORTEGAARD

Telefon 65 97 26 56
pkp@kortegaard.dk
www.kortegaard.dk

TOTALLEVERANDØR AF PLANTER TIL DEN GRØNNE SEKTOR

- kontakt os for et godt tilbud
til dit projekt

Campus Ramblaen i Aabenraa,
plantet efterår 2019

Totalleverandør af:

- Træer
- Slyngplanter
- Roser
- Stauder
- Prydbuske
- Hæk- og læplanter
- Stedsegrøn
- Formklippede planter
- Bunddækkeplanter
- Frø, lag og knolde

HOLDENS
PLANTESKOLE A/S

Kongeløvej 12 - 6600 Vejen
Telefon: 75 36 40 99 - mail@holden.dk
www.holden.dk

- sikker levering
- høj plantekvalitet
- prof. rådgivning

- også
i bigbags

e-muld

**Muld
Spagnum
Barkflis
Træflis
Topdressing
Grus
Granitskærver**

Levering med lastbil
eller afhent selv
Container udlejning

www.l-n-g.dk

*Lynge
Naturgødning*

Slangerupvej 16
3540 Lynge

48 18 73 50

Bakkedraget

Et landskab hvor mennesker kan være, leve og lege i...

Zinco har netop leveret komponenter, så Bakkedraget kan få et flot landskab oven på P-kælderen med fuld systemopbygning FD60 NEO incl. rodbeskyttelse.

Landskabet er tegnet af Lundgaard & Tranberg Arkitekter og Julie Kirkegaard.
Landskabet laves af Malinos Landskaber.

ZinCo Danmark A/S - Tlf. 86 28 04 66 - salg@zinco.dk - www.zinco.dk

Hvad drømmer du om?

Se mere om effektivitet i gravearbejdet
på www.engcon.dk

engcon®

engcon Denmark A/S Knarreborgvej 19a, Verringe, DK-5690 Tommerup
Tlf. +45 70 20 13 50 | www.engcon.dk | info@engcon.dk

KATO-IHI minigravere

Salg - service - reservedele

KATO HD12VXE

Tiltman
20 cm skovl
30 cm skovl
100 cm planerskovl
149.000,-

1260 kg. Motor 13 HK · Arbejdslys · Servo proportional joystick
Udskydelige bælter 870/1130 mm.

KATO HD19VXT

Tiltman
20 cm skovl
40 cm skovl
110 cm planerskovl
199.000,-

1905 kg. Motor 15 HK · Proportionalstyrede joystick
Udskydelige bælter 898/1300 mm. · 1 Proportional hydraulikudtag
Kabine, varme, radio og 2 arbejdslygter

Kontakt: Brian Sandfeld 24 81 44 88
Vagn Hansen 23 67 88 44 (Syddjylland)

BRDR. HOLST SØRENSEN A/S
FOR FREMTIDENS LANDBRUG, BYGGE & ANLÆG
TLF. 76 88 44 00 · WWW.BHSRIBE.DK

DÆKBARK FRA KOLD

TRANSPORT- & HANDELSFIRMA

• SORTERET BARK:

DÆKBARK 40 (20-80 mm) Fyr
DÆKBARK 20 (10-30 mm) Fyr/Gran

• FALDUNDERLAG:

DS-godkendt faldsand
LEGEARK (20-60 mm) Gran

• USORTERET BARK:

REKET DÆKBARK Gran (0-120 mm)
BARKSMULD (0-10 mm) til jordforbedring

• FLIS OG SPHAGNUM:

TRÆFLIS (20-50 mm)
RIDEBANEFILS
SPHAGNUM grov/fin

DÆKBARK FRA KOLD

DANMARKS STØRSTE BARKLEVERANDØR

HØVEDKONTOR:

Vognmand Kold A/S
Stærkindevej 37,
Vindinge
4000 Roskilde

Tlf. 4635 0531
fax 4635 2199
E-mail: Salg@kold-bark.dk
www.kold-bark.dk

Konsulent:
Jens Olesen
4014 9840

Jylland:
Tlf. 9839 2722

LAGER PÅ SJÆLLAND
LAGER PÅ FYN
LAGER I JYLLAND

SPECIALPRIS VED
STØRRE LEVERANCER

KOMMENTAR

USIKRE NØGLETAL

Fagets geografiske basis er de grønne områder og faget har af gode grunde været optaget af nøgleord som hvor store de er og hvor mange m² grønt areal der er pr. indbygger. Siden i 40'erne er spørgsmålet jævnlige dukket op, og det gør de også nu ansporet af bl.a. den byfortætning vi ser i disse år og helt aktuelt af coronaen der har fået flere ud i de grønne områder. To faktorer der gør det grønne areal tættere befolket. Men man skal være forsigtig med tallene, også med at sammenligne dem indbyrdes.

En ny undersøgelse fra SMVdanmark viser f.eks. at det grønne areal er steget med 2,4% fra 2011 til 2018. Men også at det er stagneret eller faldet i alle rene bykommuner. Altså alle kommuner i hovedstadsområdet. Her er indbyggertallet samtidig steget så det grønne areal pr. person er faldet endnu mere. Men det er sandsynligt at det grønne areal er faldet i alle større byområder. I undersøgelsen er grønne områder defineret som skov, søer, vandløb, parker, sportsanlæg og andre rekreative områder samt naturområder som heder og enge. Det trækker alle kommuner op hvis de omfatter skov og natur uden for byen. Definerer man f.eks. Aarhus som kun selve byen ville man uden tvivl se samme faldende tendens her. Desuden er hverken haver, altaner og bolignære friarealer med i undersøgelsen, og det svævrer også nøgletallene.

I det nylig opdaterede kort Basemap03 for 2018 opereres med 34 underkategorier hvor én er ubebyggede friarealer. For hele landet omfatter den 368,9 km² i 2011 og 375,3 km² i 2018. Det er en stigning fra 0,86% til 0,87%. Altså 0,01 procentpoint hvor byudvikling og infrastruktur er steget 0,5 procentpoint, 50 gange mere. Men heller ikke i dette fælde medtages haver og mindre bolignære friarealer. Den ære synes kun at være tilgæet friarealer fra omkring en halv hektar og opefter. Derimod er egentlige naturområder i og uden for byen ikke regnet med hvad de til gengæld er i SMVdanmarks undersøgelse.

Det skal også med at det ikke kun handler om selve grønne områder, men om den kontekst de befinder sig i. Har man nærhed og udsigt til noget godt - hav, sø, skov, bjerg eller sågar marker - behøver selve det grønne område ikke være ret stort. Også derfor skal man bruge statistikken med professionel varsomhed og forbehold. Tag dem som de usikre indikatorer de er. **SØREN HOLGERSEN**

FORSIDEN: I et anlægsprojekt midt i København er klimasagen i fokus med bl.a. HVO-diesel, 0/8-genbrugsgrus og genbrug af store granitsten. Foto: Lars Thorsen.

Grønt Miljø grontmiljo.dk

Redaktion: Søren Holgersen, ansv. (sh). SH@dag.dk. Tlf. 2065 1507.
Lars Lindegaard Thorsen (lt). LLthorsen@gmail.com. Tlf. 6116 9394.
Abonnement: Randi Salzweidell, RS@teknovation.dk. Tlf. 4613 9000.
Annoncer: Steen Lykke Madsen, Teknovation ApS. SL@teknovation.dk. Tlf. 3035 7797. Tlf. 4613 9000.
Udgiver: Danske Anlægsgartnere
Tryk: Jørn Thomsen Elbo A/S. Trykplag: 4.950.
Nettoplag: 1.7.19-30.6.20: 4.708 ifølge Danske Medier.
Medlem af Danske Medier. 38. årgang. ISSN 0108-4755.

Grønt Miljø er et magasin om planlægning, anlæg og drift af have, park og landskab. I ti årlige numre skriver vi for fagfolk i privat eller offentlig virksomhed, fagets kunder, leverandører og uddannelsessøgende. Årsabonnement: 450 kr. inkl. moms. Kollektive abonnementer kan aftales.

Byggepladsen som klimalaboratorium

KLIMA. Et anlægsprojekt nær Nørreport Station midt i København er byens første fossilfri byggeplads hvor 0/8-genbrugsgrus for første gang er sætte- og afretningslag i stor skala

Det er almindeligt i det meste af branchen at anvende 0/32 mm genbrugsstabil som bærelag hvor basismaterialet mest er nedknust beton fra byggerier. Men det er nyt at bryde asfalt ned til 0/8 grus der anvendes som sætte- og afretningsgrus. Og ikke helt uden udfordringer, fortæller entrepriseder Jens Havresøe fra anlægsemprenør Scheller, Hougaard & Petersen A/S som udfører arbejdet for Københavns Kommune.

„Normalt bruger man betegnelsen sættegrus om laget under chaussesten og brosten, og afretningsgrus under fliser. Her anvender vi samme produkt - 0/8 mm genbrugsgruset fra asfalt - under begge dele. Simpelthen for at se hvordan det virker. Man har ingen erfaringer med hvordan bæreevne er, og om det faktisk er anderledes end grus med finstof i såsom ler, for i dette materiale er der intet til at binde det sammen. Så udfordringen ligger i om man kan komprimere

det godt nok,” forklarer Jens Havresøe som også har været i tæt dialog med brolæggerne om arbejdsprocesserne.

„Vi bad faktisk selv om at få lov til at prøve at bruge materialet på dette projekt, men det er lidt tungere at arbejde med. Og fordi vi ikke altid har kunne komprimere det ordentligt, så er der en risiko for, at det sætter sig uens. Men vi har ikke ændret på udførselsmetoderne. Vi har komprimeret og trukket af, som vi plejer, men det er som sagt tungere at arbejde og virker lidt dødt og hårdere at rette af i,” pointerer Jens Havresøe.

At der er normalt finstof med i sætte- og afretningsgrus, er en fordel når man sætter brosten, da gruset kitter bedre sammen. Hvis man også bruger materialet til fuger kan man lettere få fugerne tætte - hvis det er det man vil. Derfor er leret grus også en fordel som vejgrus - som i normerne kaldes leret vej- og stigrus. Men indholdet af finstof spil-

ler ikke nogen rolle for komprimeringen.

Erfaring med materialet

Netop fordi der ikke er faste normer og årelange erfaringer at trække på, har man også valgt kun at anvende det nye materiale som bliver knust på kommunens eget nedknusningsanlæg, på visse strækninger. I alt bliver omkring 500 ton 0/8-genbrugsgrus anvendt på projektet der strækker sig i flere gader ved madmekkaet Torvehallerne. Og for at få erfaring med materialet ved forskellige belastninger og sammenhænge bliver det brugt under både kørebanearealer, under cykelstativer og under fortove, fortæller områdechef for mobilitet og anlæg i Københavns Kommune Henriette Hall-Andersen.

Hun forventer ikke særlige udfordringer eller nævneværdige efterregninger som følge af sætninger, men understreger at projektet vil blive fulgt nøje, og at der er overblik over

alle anvendte materialer, så kommunen kan opbygge ikke bare erfaring, men også konkret dokumentation for hvordan de forskellige bundopbygningsmaterialer fungerer.

„Entreprenøren oplever at man skal være obs på komprimeringen under fortovsfliserne med det nye 0/8 genbrugsgrus, så det vil vi følge løbende. Vi er jo i en eksperimentel fase, og selv om vi ser meget lyst på mulighederne, er vi også nødt til at se på belægningsdriftsmæssigt over tid. Her i København skal vi f.eks. holde øje med hvad der sker når fejebilerne har været henover. Næste gang hælder vi nok en procentdel nedknust beton i for at få det til at binde bedre, og hver gang man laver en ny sammensætning, er det jo vigtigt at kende de præcise blandingsforhold, kornkurver mv. så man kan reproducere materialet,” siger Henriette Hall-Andersen.

Måske ender det nye sætte- og afretningslag med at fungere perfekt, og så er der ikke nødvendigvis brug for yderligere eksperimenter. Men hvis der kommer sætninger i belægningsen, er man nødt til at prøve at tilsætte finstof, i dette tilfælde af nedknust beton. Og skal der beton i de fremtidige blandinger, skal kommunen også have dokumentation for de anvendte materialer og vide hvorfra det kommer.

Det meste asfalt bliver genbrugt til ny asfalt, og det gælder også for Københavns Kommune, understreger Henriette Hall-Andersen. Den asfalt der bruges til det nye 0/8 genbrugsgrus er typisk fra mindre optagninger af asfalt som kommunen selv står for og hvor der ikke er et asfaltfirma involveret. Ifølge Henriette Hall-Andersen anvender kommunen også asfaltyper hvor i der ikke kan anvendes genbrugsasfalt på grund af krav til særlige egenskaber og binde-middelstrukturer.

I Danmark genbruger vi

Nedknust asfalt fra Københavns veje ender nu som 0/8-genbrugsgrus under fliserne. Gruset har ikke det samme lerindhold som det sættegrus man normalt arbejder med. Det er lidt hårdere og lidt mere dødt at arbejde med. Fremtidsperspektiverne er dog store, lyder det fra kommunen.

Der er udfordringer nok når man skal være first mover, pointerer Marck Hviid Borning fra Scheller, Hougaard & Petersen. Han er alligevel glad for at være med til at anvende både biodiesel og genbrugsgrus på Københavns første fossilfri byggeplads.

ifølge Asfaltindustrien cirka 700.000 tons asfalt om året til ny asfalt og har arbejdet med asfaltgenbrug siden 70'erne. Men at anvende nedknust asfalt som sætte- og afretningsslag er altså nyt.

Rådgiverne skal turde

Som tidligere ansvarlig for grusgravstilladelser i Vestsjællands Amt (nu region Sjælland) er landskabsarkitekt, projektleder og partner hos Scheller, Hougaard & Petersen, Marck Hviid Borning, begejstret for udsigten til at anvende genbrugsgrus og ikke det allerfineste grusgravsgrus til afretningsslag under fortove og mindre belastede arealer.

„Det giver jo ingen mening at vi graver vores natur og friarealer op for at skaffe grus til at lægge under fortove og i hr. og fru. Jensens indkørsel. Det bedste grus må vi anvende under motorvejene og vores store broer hvor det generer

titusindvis af mennesker hvis man skal foretage en reparation. Derfor var vi meget proaktive i forhold til at få lov til at eksperimentere med genbrugsgrus som sættelag,“ siger Marck Hviid Borning som også har en mulig forklaring på, hvordan der er gået så lang tid fra at man begyndte at anvende genbrugsstabil i bærelaget til endelig at anvende det lige under fliserne.

„Jeg tror at der instinktivt er en modvilje fra rådgivernes side. De har ikke mange normer at læne sig op ad på genbrugsområdet og skal samtidig skrive under på at de garanterer at det kan holde. Så vælger de oftest at skrive 'type 2-stabilgrus' i udbudsmaterialet som er det dyreste og fineste grus. Der er selvfølgelig nogle steder hvor det giver mening ikke at bruge genbrugsprodukter, f.eks. hvis der er risiko for udvaskning. Men vi putter jo stadig asfalt på, og generelt

mener jeg at rådgiverne skal turde noget mere og som et minimum tage dialogen med bygherrerne og entreprenørerne inden de helt refleksmæssigt bruger Danmarks bedste grus til alle projekter. Derfor er det rart at Københavns Kommune er med på vognen, for presset er nødt til at komme fra bygherrerne. Vi kan ikke som entreprenører vinde udbuddene ved selv at holde genbrugsfanen og miljøhensynene langt højere end alle andre,“ understreger Marck Hviid Borning.

2. generations biodiesel

Det er ikke kun på gruset under fliserne at forandringen vinde blæser ind over København og byggepladsen. Også i luften omkring de arbejdende maskiner vil opmærksomme forbigående måske bemærke fraværet af diesels. For første gang har Københavns Kommune nemlig gjort

det til en option allerede i udbudsmaterialet at arbejdet skulle udføres fuldstændig fossilfrit. Det sker som led i en række forsøgsprojekter i Københavns Kommune, bl.a. efter en større undersøgelse i Oslo som afslørede at de store byggepladser har et enormt CO₂-udslip, særligt fra de helt store arbejdsmaskiner. Derfor skal alle maskiner under 2,5 tons være eldrevne, og de resterende skal køre på såkaldt HVO-diesel. HVO er en forkortelse for 'hydrotreated vegetable oil' og er en 100% biologisk dieselolie. HVO er fremstillet af affalds- og restprodukter samt vegetabiliske olier og bliver brintbehandlet så den opnår de samme tekniske egenskaber som fossil diesel.

Her pointerer både kommunen og Scheller, Hougaard & Petersen at det er vigtigt, at man bruger 2. generations HVO-diesel som er certificeret, så man ikke risikerer at bio-

Det er kutyme at genbruge granit på stedet. Det gælder også disse store granitkantsten som dog først rensaves i endefladerne. Mange steder har man før asfalteret hen over brostenene. Når de kommer op igen, er der en uskøn film på dem. Kommunen har derfor købt en maskine der kan skære de øverste 15 mm af og jetbrænde dem.

materialet består af fældet regnskov. Uanset hvad er de i Københavns Kommune godt klar over at arbejdet ikke er færdig blot fordi man har skrevet 'fossilfri byggeplads' i udbudsmaterialet.

„Det er bestemt ambitionen at alle byggepladser i København skal være fossilfri, men vi er nødt til at vide hvad vi går ind til. Vil det koste ekstra og i så fald hvor meget? Kører maskinerne som de plejer? Og er det overhovedet den rigtige teknologi vi satser på? Og samtidig skal projekterne jo laves ordentligt. Men vi er nødt til at gå i gang, og så er man nødt til at se på arbejdsprocesserne. Det giver jo god mening at kræve at alle maskiner under 2,5 ton skal være eldrevne. Men får man skiftet maskine midt i en arbejdsgang? Altså hvis du sidder i en af de store maskiner og skal lave et stykke arbejde som du i og for sig burde hoppe over i en af el-maskinerne for at ordne... gør du det så? Eller skal man måske kortlægge sine projekter

på byggepladserne så man kan afsætte en mand fuldtid til at køre med den lille maskine så det kan betale sig, og så man ikke i princippet skal skifte maskine hele tiden? Det taler vi meget med entreprenøren om, for den slags indblanding plejer vi jo ikke at lave da det normalt er op til entreprenørens frie planlægning,” fortæller Henriette Hall-Andersen.

Hun peger også på tomgangskørsel som et parameter man bliver nødt til at se på. Tomgangskørsel er forbudt ifølge kommunens 'Miljø i Byggeri og Anlæg 2016'. Det er en samling af krav der gælder for egne og støttede bygge- og anlægsprojekter i kommunen, men derfor er Henriette Hall-Andersen ikke blind for at tomgangskørsel alligevel kan forekomme og derfor tælle negativt med i byggeriets samlede CO₂-udledning.

Ingen garanti på maskinen
Hos Scheller, Hougaard & Petersen er Marck Hviid Borning glad for den hyppige dialog

med kommunen som han finder uundværlig på alle projekter, men særligt på grund af det konkrete projekts mange eksperimentelle elementer.

„Det er jo noget vi går ind i sammen. Vi har indtil videre ingen dårlige erfaringer med at hælde HVO-diesel på vores maskiner i stedet for almindelig diesel. Problemet er bare at maskinproducenterne ikke vil give nogen garanti på maskinen. De siger med at vi roligt kan hælde biodiesel på, men understreger i samme åndedrag at så gælder garantien ikke længere. Derved påtager vi os som entreprenør en betydelig risiko. Det er naturligvis også noget vi vender med kommunen,” siger Marck Hviid Borning.

Han forklarer at uvisheden særligt går på om HVO-diesel har en ringere smøreeffekt og dermed er hårdere ved motorerne. Indtil videre kører alle maskinerne dog fint, og mandskabet har bemærket fraværet af dieselos når man hælder på tanken. Der kan også være en tendens til at maskinerne kører lidt kortere på literen, men det er ikke dokumenteret med statistisk sikkerhed endnu. Trods disse uvisheder er Marck Hviid Bor-

ning svært tilfreds med at være med til at eksperimentere sig frem til løsninger for fremtidens byggepladser sammen med Københavns Kommune.

„Selv om vi alle gerne vil skifte til 100% eldrevne maskiner eller andre former for CO₂-frit brændstof, eksempelvis brint, må vi bare erkende at der kommer til at være en lang fase hvor det fra både et klimasynspunkt og et økonomisk synspunkt vil være klart mest fornuftigt ikke bare at skrotte den eksisterende maskinpark som der jo også er blevet brugt betragtelige ressourcer på at opbygge. Derfor giver det god mening at anvende alternativer til fossile brændstoffer indtil teknologi og energinfrastruktur er kommet op på niveau,” siger han.

Anlægsprojektet ligger omkring Linnésgade og Rømersgade hvor fliserne i genbrugsgrus er centreret omkring Rømersgade. Her kan Grønt Miljø læsere gå ud i den dieselfri efterårsluft og hoppe lidt på fliserne og se om komprimeringen holder. Det satser både kommune og entreprenør på at den gør, men de vil også besigtige arealerne når frosten har været forbi i løbet af vinteren. *It*

Fra lokal idé til international grøn succes

PRIMA FÆRDIG HÆK® har 25 ÅRS JUBILÆUM

GRO-GARANTI - HURTIG LEVERING - HURTIG AFLARING PÅ FORESPØRGSER - PROFF. SPARRINGSPARTNER

Udviklingen er til at få øje på i marken – både i teknologi og skala. Den gammeldags håndholdte hækkeklipper som indehaver, Lars Strarup, brugte tilbage i 90'erne er for længst blevet overhalet af store selvopfundne maskiner, så flere rækker færdighæk kan klippes effektivt og samtidigt.

EN LILLE FYNISK PLANTEREVOLUTION

Meget vand er løbet 'under færdighækken' i markerne ved Ringe på Fyn siden Lars kom på idéen om at tilbyde hus- og haveejere at springe de års ventetid over, der normalvis går før en almindelig lille hækplante vokser sig til en stor fuldvoksen hækplante.

Med denne idé grundlagde Lars, som den første i Skandinavien, konceptet og produktionen af færdighæk. Konceptet blev markedsført under navnet PRIMA FÆRDIG HÆK®, og Møllegårdens Planteskole blev således den første planteskole i Danmark med et varemærkerregistreret plantekoncept.

Kvalitet er stadig den vigtigste løftestang i både service og produktion hos PRIMA FÆRDIG HÆK teamet. Derfor produceres PRIMA FÆRDIG HÆK® i jorden på friland, hvilket giver en stabil og holdbar jordklump og hæk - modsat hvis man lod hækken gro i en potte med sphagnum, som forgår over år og kan medføre at hækken står ustabilt.

DANSKPRODUCERET KVALITETSHÆK

PRIMA FÆRDIG HÆK® er produceret over 4 - 7 år, afhængig af hæksort -og højde. PRIMA FÆRDIG HÆK® rodskæres årligt, således plantens vækst bliver langsom, og derved får en tæt forgrening. Denne tætte forgrening sikres ydermere ved at klippe hækplanterne flere gange i løbet af vækstsæsonen. På den måde skyder hækken hyppigt og skaber en tæt forgrening. Rodskæringen om vinteren gør, at vi unikt i branchen tilbyder sikker sommerlevering med gro-garanti. PRIMA FÆRDIG HÆK® og HERKULES HÆK® leveres med klump, hvori hele hækkens rodnet medfølger. Rodmængden og de mange aktive rødder i jordklumpen gør, at PRIMA FÆRDIG HÆK® hurtigt kan suge næring og etablere sig sikkert på plantestedet.

Til trods for at konceptet har fået vokseværk har det været vigtigt for Lars at holde fast i, at ingen ordre er for lille – ej heller for stor og kunden vælger selv leveringsdagen.

Ravnshøjgyden 6 • 5750 Ringe • +45 6599 2195 • primafærdighæk.dk

Skovbrug og krondyr kan forenes

At inddele i jagtzone kan være en af vejene frem viste konference på Løvenholm

Krondyr giver mange skader i landbrug og skovbrug, men de kan dæmpes, f.eks. ved at inddele området i zoner med variabelt jagttryk. Det er et af rådene fra konferencen 'Kronvildt og jordbrug - kan det forenes' som Løvenholm Gods holdt i 2019 med Aage V. Jensens Naturfond og Aarhus Universitet - og som Niels Kanstrup fra Aarhus Universitet resumerer i Skoven 4/2020.

Krondyr har hørt til i Danmark siden stenalderen, men afgrødeskader førte siden 1700-tallet til at arten næsten blev udryddet på nær nogle få hundrede dyr. Siden blev arten fredet og bestanden genvundet fodfæstet, også fordi krondyr

blev sat i folde, og nogle slap ud. Den nuværende bestand er om foråret på knap 30.000 dyr. De opholder sig mest i skove for roens skyld, men fra naturens side er de et slettedyr der foretrækker åben natur.

Krondyret er en nøgleart biologisk set og er også interessant for jægere og folk på naturoplevelse. Men i landbruget tramper de afgrøder ned, og i skoven laver de skrælle- og bideskader i kulturer. Afhængig af mål og interesse kan krondyr derfor både være til gavn og ulempe.

I Tyskland viser erfaringen at man bør forvalte bestandene i en stor geografisk skala, mens jagttrykket reguleres i den lille

skala. En 'fokuseret jagtlig forstyrrelse' kan mindske vildt-tætheden lokalt og presse dyrene til områder hvor de ikke volder skader eller ligefrem er ønsket. Men jagten skal udføres rigtigt for ikke at forøge dyrenes skader, så jagtfagligheden skal være i orden.

Erfaringer fra Deutsche Wildtier Stiftungs gods Klepelshagen viser at landbrug og skovbrug kan kombineres med mange krondyr. I det fondsejede gods er der 950 ha skov og 1600 ha økologisk landbrug. For at styre skaderne og optimere jagten er området delt i tre zoner: Et kerneområde (12% af arealet) med hel-årligt jagtforbud. En interval-

Krondyr er Danmarks største vildtlevende dyr på land. Foto: nationalparkthy.dk.

jagtzone (8%) med begrænset jagt. Og en jagtzone (80%) med et højere jagttryk.

De tyske eksperter anbefalede at udlægge 5% af arealet med fodermarker, gerne i større enheder hvor der ikke jages. Man kan også fodre, men da med hø eller andet cellulosebaseret foder, ikke søde sager som roer der bare øger dyrenes skrællebehov.

Flere indlæg var rettet mod den overordnede forvaltningsplan der regulerer bestanden for at undgå ulemper. To projekter er p.t. i gang, dels på Ovtrup Hede på et areal ejet af Aage V. Jensens Naturfond, og dels på Rosenholm Gods. Her er der bl.a. fokus på mere samarbejde med naboer og andre aktører.

Niels Kanstrup efterlyser en forvaltning der ikke som nu baseres på ejendomme, men på bestande der altid bevæger sig over større områder. Og at der er permanente jagt- og forstyrrelsesfri områder. sh

KILDER

Niels Kanstrup (2020): Skovbrug og kronvildt kan forenes. Skoven 4/2020. Løvenholm.dk.

Natur og naturheste midt inde i byen

Gladsaxe Kommune har etableret en 12 hektar stor fold midt i en park

Selv om man er en bykommune som Gladsaxe, kan man godt have natur med store vildtlevende dyr eller det der ligner. I hvert fald blev tre heste 2. november sluppet ud i en 12 hektar stor fold i Høje Gladsaxe Park. Her skal de leve vildt og være med til at gøre naturen mere varieret og give borgerne bedre oplevelser.

Kommunen kalder hestene

for 'naturheste'. Der er tale om racen konik, en lille halv-vild hest som minder om den uddøde europæiske vildhest som før også har levet vildt i Danmark. De tre nye heste kommer fra Nordtyskland og er vant til at leve ude hele året og selv skaffe sig føde.

Men det er ikke farlige dyr. Gennem fire indgange er der fri adgang til folden så alle

kan gå en tur og se på hestene. Hestene vil naturligt holde afstand. Besøgene i folden skal dog holde 30 meters afstand til hestene og ikke fodre dem. Hestene tilses dagligt af en dyrepasser, oplyser kommunen.

Der findes naturheste flere steder i Danmark, men kun ganske få steder så tæt på by og boliger som i Høje Gladsaxe Park, lyder det fra kommunen.

„Det klinger godt med vores ambition om at skabe en grøn, levende og klimavenlig by her i Gladsaxe og være Vild Med Vilje som er et andet af vores projekter,” siger borgmester Trine Græse.

Projektet handler om at få de naturlige processer tilbage. Fordi store planteædere som heste har en positiv betydning på økosystemet, kalder man dem også for en nøgleart for biodiversiteten, forklarer Ayla Nurkan Gretoft fra Naturteamet i Gladsaxe Kommune.

„Når hestene f.eks. spiser græsset ned, får blomsterne bedre betingelser for at vokse frem. Og om vinteren gnaver de i barken på træerne og skaber så levesteder for biller og svampe. Hestepærerne er derudover mad for insekter som igen vil være mad til fugle og padder som vi derfor forventer at se flere af,” fortæller hun.

Også Vejdirektoratet og Københavns Kommune har lagt areal til så folden har fået et naturligt forløb langs stierne. Det meste af folden ligger dog i Gladsaxe Kommune som også er projektansvarlig. sh

CO₂

Fremtidens anlægsgartner er klimaanlægsgartner

I OKNygaard arbejder vi hele tiden for bedre miljø og klima. Vi bliver klogere, der kommer nye teknologiske muligheder og nye maskiner, så vi kan tilpasse forretningen og måden, vi gør tingene på. Vi indtænker klima og miljø i udførelsen af projekter såvel som internt i organisationen. Derfor har vi både ISO 14001 Miljøcertificering og ISO 45001 Arbejdsmiljøcertificering.

ISO 14001
Miljøcertificering

ISO 45001
Arbejdsmiljøcertificering

Kronsmiley

CO₂-reduktion ved kørsel

For at mindske CO₂-udledning på byggepladserne, arbejder vi på tværs med at reducere vores transport aftryk gennem:

- Køretøjer med reduceret CO₂-udledning
- Afstand fra bopæl til arbejdsplads
- Samkørsel

CO₂-reduktion gennem udskiftning af værktøj

I 2018 indledte vi en strategi om systematisk udskiftning af alle håndholdte gartnermaskiner til eldrevne modeller. I år har vi allerede udskiftet mere end 250 maskiner og forventer at være 100% eldrevne i 2022.

Elværktøj udleder mindre CO₂. Samtidig skaber det et bedre arbejdsmiljø for medarbejderne gennem mindre støj og vibrationer fra maskinerne.

”

Teknologi, efteruddannelse, viden og tilpasning gør, at vi er førende på klima- og miljøområdet inden for vores branche.

30 ton

Samlet CO₂-reduktion alene for små håndholdte maskiner

Plads til både græssere og gæster

NATURPLEJE. Møder i naturområder har medført uheld der kan forebygges med god adfærd

Der kan opstå uheld når man i naturområder finder friluftsliv med store græssende dyr, ikke mindst når der er hunde og kalve involveret. Men episoderne kan undgås hvis de besøgende er mere opmærksomme og bedre til at aflæse dyrene. Det skriver Ole Hjorth Caspersen og Frank Søndergaard Jensen i rapporten 'Friluftsliv og græssende dyr i naturplejen' og i to refererende videnblade, alle fra Københavns Universitet. Baggrunden er en opsamling af udenlandske erfaringer.

Problemstillingen er blevet mere aktuell i takt med at man skaber større sammenhængen og indhegnede naturområder med store græssende dyr som elge, bison, heste, kvæg og får. Sigtet med denne forvaltningsform, rewilding, er at skabe en naturlig dynamik der øger biodiversiteten.

Samtidig vil flere gerne ud i naturen, også derud hvor der er græssende dyr. Undersøgelser viser at om sommeren opholder 56% af befolkningen sig i naturen en eller flere gange dagligt. I vinterhalvåret opholder 59% sig i naturen mindst en gang om ugen.

Flere store græssere og mere friluftsliv øger risikoen for uheld. Og de sker da også nu og da. I 2017 skete der et dødsfald og et andet alvorligt

uheld fordi kvæg angreb som man kunne læse i Grønt Miljø 6/2017. Senere har der været flere ulykker, men problemets reelle omfang er ukendt.

Normalt sikkert nok

Københavns Universitet har lavet en litteraturundersøgelse for Naturstyrelsen der samler erfaringer fra lande hvor man har mere erfaring med problemet, især USA, Australien, New Zealand, Østrig, Holland, Storbritannien og Polen.

Det konkluderes at det i langt de fleste tilfælde er sikkert at kombinere rekreativ færdsel og græssende dyr i større indhegninger. Risikoen for en episode mellem dyr og mennesker er minimal når man ser på hvor mange der opholder sig i naturen og hvor mange uheld der er.

Men man må også være opmærksom på potentielle farer, lyder erfaringerne. Og her halter det. De besøgende er uopmærksomme, skødesløse og ved ikke nok om dyrenes adfærd, især ikke om hvad der gør dyrene utrygge eller aggressive. Det kan være med til at besøgende uforvarende bringer sig selv eller andre i en farlig situation. Derfor lader mange uheld til at være selvforskyldte.

Typisk er uheldene forbundet med hundeluftning hvor

hunden har udløst en aggressiv eller beskyttende reaktion hos kvæg. En engelsk undersøgelse samlede 54 kvægangreb over 20 år. De 24% var med dødelig udgang, og i 94% af disse tilfælde var der en hund involveret. Folk løfter tit hunden op i favnen i stedet for at slippe den løs når den jages af kvæget. Det kan være livsfarligt. Slip hunden, og gå hurtigt væk, men uden at løbe og uden at se dyrene i øjnene.

I andre tilfælde reagerer dyrene på høje lyde eller hurtige uventede bevægelser som leg eller cykling nær dyrene eller når besøgende går gennem en flok i stedet for at gå udenom. Der er flere eksempler på at cyklende kan få kvæg til at reagere, og at cyklisterne kan blive udsat for fare hvis de pludseligt kommer for tæt på dyrenes flugtzone. Der er også eksempler på at vilde eller halvvilde heste kan være et problem for ryttere eller vandrere med hunde.

Kvægets flugtzone

Græsædere som kvæg og heste har øjnene på siden af hovedet. Hunde, katte - og nogle gange mennesker - der nærmer sig direkte for- eller bagfra, opfatter kvæget derfor som en trussel. Både køer og heste er byttedyr og kan reagere voldsomt på forhold de

enten finder skræmmende eller truende, specielt inden for dyrenes flugtzone.

Kvægs flugtzone varierer efter forholdene, men i forhold til mennesker er den typisk 3-5 meter. Køers hørelse er som menneskets, men de er dårligere til at lokalisere hvor lyden kommer fra. Kvæg kan derfor opfatte støjende adfærd som truende. Det samme kan hurtige bevægelser. Derfor er det f.eks. ikke en god idé at have legende børn med.

Køer kan ofte være meget beskyttende over for dens kalv og derfor aggressiv. En stor del af de fundne uheld sker netop når en ko opfatter de besøgende som en trussel mod kalven, især når man kommer mellem koen og kalven. I denne situation er der også problemer med heste.

Tyre fremhæves ofte som upålidelige og frarådes generelt hvor der også er friluftsliv. Tyre søger ofte lidt på afstand fra kvæget og kan i løbet af året have forskellige revirer. Overskrider tyrens territorium eller komfortzone vil den tit se truende ud. Normalt er der ikke problemer med stude og kvier. De er tit nysgerrige, men ikke aggressive. Man bør dog være opmærksom på om der er ungtyr blandt kvierne. Adfærd varierer også med racen. Nogle er roligere end andre.

Hensyn til de besøgende

Der er ofte behov for overskuelig information de rigtige steder. Det behøver ikke alene at være skilte og foldere, men kan også være online via QR-koder.

I folde skal der være nok med låger som er lette at finde. De besøgende skal føle sig trygge og skal derfor hurtigt og enkelt kunne komme ud af indhegningen. Derfor bør man f.eks. undgå stier langs grøfter og skrænter der gør det svært at komme væk. Dyrene benytter ofte de anlagte stier, og det kan føre til uønskede møder. De besøgende skal derfor også kunne søge væk fra stien.

Man bør ikke planlægge

Græssende kødkvæg på Vestamager. Selv om fotografen er på relativt stor afstand af dyrene, har alle rettet deres opmærksomhed mod ham, også selv om han ikke har hund med. Foto: Ole Hjorth Caspersen.

Færdsel blandt store græssende dyr i naturen

Østrigske anvisninger fra Alpenverein.at.

- Undgå kontakt med græssende dyr. Lad være med at fodre dem, og vær hele tiden på god afstand fra dem.
- Vær rolig og stille. Forskræk ikke kvæget.
- Moderkøer beskytter deres kalve. Undgå køer med kalve, især hvis du har en hund med.
- Hav altid din hund under kontrol og i kort snor. Hvis koen vil angribe, så slip hunden fri med det samme.
- Gå ikke væk fra vandrestien.
- Hvis kvæget blokerer stien, så gå i en stor bue udenom.
- Hvis en ko kommer imod dig, så forhold dig roligt. Vend ikke ryggen til dyret, men gå væk fra det.
- Hvis der er tegn på uro hos kvæget, så forbliv rolig, men forlad området hurtigt.
- Respekter hegn. Hvis der er en låge, så brug den, og luk den igen efter brug og gå rask gennem området.
- Vis respekt for dem som arbejder der, naturen og dyrene.

Koen er ude af folden og står på stien. Den kan man ikke passere uden at ramme dens tryghedszone. Foto: Ole Hjorth Caspersen.

større arrangementer hvor der er fritgående kvæg. Sådanne begivenheder bør tilrettelægges i samarbejde med dem der har ansvaret for dyrene så man kan minimere risikoen for uheldige konfrontationer.

Risikoen kan også begrænses ved at de ansvarlige gennem jævnlige tilsyn fjerner de dyr der har en truende adfærd over for publikum. I nogle tilfælde kan det være nødvendigt at indføre restriktioner eller begrænse rekreativ færdsel, viser de udenlandske erfaringer, f.eks. for ryttere i områder med vilde heste.

Ud over at restriktioner kan begrænse besøget for nogle, kan andre undlade at færdes i områder med store dyr fordi de gør dem utrygge og fordi der har været ulykker. Det har i bl.a. Storbritannien og Østrig medført informationskampagner for at informere de besøgende i hensigtsmæssig adfærd over for store dyr.

Efter tre dødsulykker i Østrig

i 2015 og 2016 blev der udviklet et sæt adfærdsanvisninger, specielt rettet mod vandring i Alperne. Arbejdet blev afsluttet i 2019 og lanceret gennem en kampagne via flere medier, også skilte opsat i naturen. Arbejdet omfattede både nationale og regionale myndigheder, landbrugsorganisationer og vandreforeninger. Reglerne har 10 punkter som i boksen herover og findes også på flere sprog. *sh*

KILDER

Ole Hjorth Caspersen og Frank Søndergaard Jensen (2020): Risiko for konflikter ved mødet mellem besøgende og store græssende dyr. Vidensblad 06.01-121.

Ole Hjorth Caspersen og Frank Søndergaard Jensen (2020): Naturpleje med græssende dyr og friluftsliv - en række opmærksomhedspunkter. Vidensblad 06.01-122.

Ole Hjorth Caspersen og Frank Søndergaard Jensen (2019): Friluftsliv og græssende dyr i naturplejen. Notat om mulige konflikter ved mødet mellem besøgende og dyr. IGN Notat. Alle tre er fra Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet.

Grønt Miljø 6/2017. Hold øje med kødkvæget hvis hunden er med. s. 26.

Runde fliser der giver et utal af muligheder

Runde fliser
til det kreative
anlægsprojekt

De nye runde IBF fliser kan anvendes til mange kreative projekter som f.eks. terrasser, trædefliser, gangstier mv. Formaterne gør det muligt at sammensætte spændende løsninger med et elegant udseende. De store runder fliser udstråler ro og harmoni, mens mindre fliser giver mere spil i overfladen.

Fliserne har samme stærke egenskaber som almindelige IBF fliser, men har en mere rå overflade, da flisen kun produceres med 1 lag beton.

IBF Runde fliser fås i grå, men produceres i andre farver efter opgave. Fliserne fås i mål: 040x7 og 060x7 cm.

Se alle specifikationer på ibf.dk

• Beton til Tiden

ibf.dk

Naturen vender tilbage til genoprettede vandløb

Restaurering af vandløb viser gode resultater, lyder det fra Miljøstyrelsen

Miljøstyrelsens og kommunernes arbejde med at restaurere vandløb viser gode resultater. Naturen vender tilbage til genoprettede vandløb, lyder det fra Miljøstyrelsen selv i en pressemeddelelse fra 9. oktober 2020.

Mange danske vandløb er gennem århundreder blevet ændret og formet af mennesker. Mange er blevet udrettet for at forbedre afvanding af marker og andre er blevet opstemmet så vandet kunne bruges i vandmøller. Men de mange indgreb har været hårde ved vandløbenes biologi.

For at rette op på de mange indgreb er der de senere år gennemført en lang række naturgenopretningsprojekter

der skal forbedre forholdene for dyr og planter. Vandløbene genslynges, og der skabes passage ved gamle spærringer, så man genetablerer de naturlige forhold og giver fisk og smådyr adgang til levesteder.

„Naturgenopretning er et langt sejt træk der kræver omfattende planlægning på tværs af mange aktører. Miljøstyrelsen og Miljø- og Fødevarerministeriet laver vandplanlægning og yder tilskud mens kommunerne er udførende for de indsatser der skal sikre bedre natur og levende vandløb. Derfor er det også glædeligt når det viser sig at indsatserne virker,” fortæller kontorchef i Miljøstyrelsen Peter Kaarup.

I Birkemosen ved Kolding

I Birkemosen ved Kolding Fjord er flere km vandløb blevet genslynget og vandløbsbunden hævet. Foto: Miljøstyrelsen.

Fjord gennemførte Kolding Kommune på foranledning af Miljøstyrelsen i 2014 et større vådområdeprojekt hvor tidligere udrettede vandløb blev genslynget og vandløbsbunden hævet. Udrettede vandløb har ofte lille variation hvilket giver færre levesteder til dyr og planter hvorimod slyngede vandløb ofte har stor variation som giver plads til flere fisk, smådyr og planter.

Fiskeundersøgelser i Birkemosen viser at der allerede er etableret en bestand af ørreder der i gennemsnit ligger på lidt over 450 styk pr. 100 m² hvilket er meget højt.

„Vandløbsrestaureringer er ofte ret store projekter der kræver tungt maskineri. Og områderne ligner da også byggepladser mens arbejdet står på hvilket også var tilfældet i Birkemosen. Men naturen er lynhurtig til at rykke ind og efter kort tid har mange dyr og planter etableret sig,” siger Peter Kaarup.

I forlængelse af Birkemosen ligger den tidligere vandmølle

Gudsø Mølle hvor en gammel dæmning tidligere spærrede for at fiskene kunne svømme op i vandløbet. Selve vandmøllen eksisterer ikke længere. I 2014 etablerede Kolding Kommune efter Miljøstyrelsens præj et omløb uden om opstemningen ved den tidligere vandmølle og mølledammen. Så nu kan fiskene svømme forbi spærringen og videre op til de genslyngede vandløb i Birkemose.

Naturgenopretningsprojekterne gennemføres primært af kommunerne, men grundlaget er tilvejebragt af Miljøstyrelsen og MFVM via overvågning, vandområdeplanerne og den tilhørende finansiering. Når man skal prioritere hvilke indsatser der skal laves, og hvor de skal gennemføres, inddrages også de regionale vandråd der består af interessenter fra erhvervs- og naturorganisationer. Vurdering af effekten af indsatserne i vandløbene indgår i det Nationale Overvågningsprogram, Novana som udføres af Miljøstyrelsen. sh

Faunapassagen der er ført uden om spærringen ved den tidligere vandmølle, Gudsø Mølle. Foto: Miljøstyrelsen.

Triam forebygger småt dollar spot

I Danmark har vi ingen midler der er godkendte til at bruge mod svampesygdommen dollar spot der kan være et problem på golfgreens. Men der er et mikrobiologisk middel med en vis forebyggende virkning, skriver Bente Mortensen i Greenkeeperen 2/2020. Midlet hedder Triam og findes i to varianter, Triam-G Trichoderma og Triam-P Trichoderma. Ifølge etiketten anvendes midlet forebyggende med 30kg/ha første gang og derefter 15 kg/ha hver fjerde uge.

Borregaard Bioplant har an-

søgt Miljøstyrelsen om at få midlet godkendt til formålet, og det har de fået. Ifølge Miljøstyrelsen er der fremlagt dokumentation i form af forsøg. De viser at midlet har en rimelig virkning over for svage eller moderate angreb, men også at midlet er utilstrækkeligt ved kraftige angreb.

Der er ikke præciseret nærmere hvad gradueringerne konkret indebærer. På etiketten bemærkes desuden at der savnes erfaringer fra friland hvor effekten ofte er mindre end indendøre. sh

En semiorganisk juletræsgødning

Daka Danmark har i flere år fremstillet en organisk gødning Øgro baseret på kød- og benmel fra selvdøde dyr. Gødningen er beregnet til landbrug, navnlig økologisk. For at få en gødning der er bedre til træer - og navnlig juletræer - har firmaet nu lanceret ØgroTree, en semiorganisk gødning baseret på 54% kød- og benmel og 46% mineralsk gødning.

Gødningsbetegnelsen er 11-2-4 + 3,3 Mg + 3,9 S. Der er altså 11% kvælstof. Heraf er halvdelen fra den organiske gødning kommer fra den organiske del af gødningen og er derfor let optagelig. Gødningen indeholder ikke svovlsur ammoniak og urea og må derfor udbringes hele året.

Kød- og benmelet er i øvrigt steriliseret ved 133° og 3 bar i 20 minutter så alle bakterier, vira, ukrudtfrø mv. er fjernet. Gødningen der koster cirka det dobbelte af kunstgødning, leveres som granulerede piller i bigbags. Daka.dk.

36 bud på ny grøn miljøteknologi

Fjernelse af mikroforureninger i regnafløb fra veje og kunstgræsbaner. Udvikling og videnskabelig dokumentation af renseevne, hydraulik, fordampning og biodiversitet i LAR-bede. Biologisk droneovervågning af naturområder for at få højere biodiversitet og færre invasive arter. Klimavenlig beton til belægningssten baseret på flintsand og en geopolymer som er fremstillet af et genbrugsmateriale. Og en sejlede miljøpram der effektivt opsamler olieforurening.

Det er nogle af de 36 nye udviklingsprojekter som samlet har fået 77 mio. kr. fra Miljø- og Fødevarerministeriets miljøteknologiske udviklings- og demonstrationsprogram, MUDP. Formålet er at udvikle grønne teknologier der kan hjælpe til at udvikle klima- og miljøudfordringerne. De 36 projekter er udvalgt mellem i alt 134 ansøgere. Man kan læse nærmere om dem på ecoinnovation.dk.

Nomaco med 14 forhandlere og nye modeller på vej

Den 1. marts blev Nomaco Danmark dansk importør og forhandler af de elektriske Melex-arbejdsbiler, og sammen over har solget været i gang. Nu er Nomaco også på plads med 14 forhandlere landet rundt.

„Der er vel at mærke tale om etablerede og solidt funderede firmaer. Det vidner om at vi nu har et net af professionelle forhandlere der virkelig ser og tror på kvalitetene i Melex-bilerne,“ siger Nomaco Danmarks ejer og direktør, Benny Svenningsen. Han er tidligere direktør i Svenningsens Maskinforretning. Den blev i 2017 solgt til Nelleman hvor den nu udgør afdelingen Nelleman Machinery.

Hovedparten af Melex-forhandlerne er også forhandlere for den danske producent af redskabsbærere, Egholm. Det er ikke tilfældigt. „Vi kender Egholm som et godt mærke, og vi så tidligt at Egholms for-

Sortimentet blev præsenteret for forhandlergruppen på det første forhandlermøde 22. september.

handlere kommer hos de samme kundegrupper som Melex elbilerne henvender sig til. Det har vi naturligvis gerne villet lade os inspirere af,“ fortæller Benny Svenningsen.

Samtidig med at forhandlerne er på plads, har Melex-fabrikken et par nye modeller på vej. Den ene er Melex N.50 med en 134 cm bred kabine. Den fås i kort, mellemlang eller lang udgave og kan indregistreres til kørsel på vej med 55 km/t eller bruges som motorredskab med 40 km/t.

Den anden Melex-nyhed er N.Truck, en ellastbil på 3,5 ton som altså kan køres på lille kørekort. Bilen laster op til 2 tons og har en tophastighed på 65 km/t. Ladet eller diverse skabs-

løsninger er 150 cm bredt og fås i længder på 210 og 270 cm. Med fuld opladning har Melex N.Truck en rækkevidde på op til 150 km. Nomaco.dk.

DANSKE MELEX-FORHANDLERE
Nomaco Danmark (importør), Kastrup
Helsing Maskinforretning, Helsing
Nellemann Machinery, Kastrup
Minitraktorgården, Næstved
Minitraktorgården, Køge
Københavns Maskinservice, Hvidovre
GMC, Glamsbjerg
Varde Skov & Have Aps, Varde
Nellemann Machinery, Viby J
Lading Maskinforretning, Tilst
Esbjerg Park & Havemaskiner, Esbjerg
Ingvar Madsen, Nr. Bjært, Kolding
Hans Holm Maskinforretning, Tinglev
Almas Park & Fritid, Ålborg

Melex 3,5 Ton N-Truck er på vej. Den har en lasteevne helt op til 2 tons og hastighed op til 65 km/t.

DK·TEC

SALTSPREDERE

GØR EN GOD HANDEL NETOP NU

- ✓ Hurtig levering
- ✓ Lagervarer
- ✓ God Service
- ✓ Reservedelsgaranti
- ✓ Åbent showroom i Nyborg

Kontakt
Tlf: 6612 8222
Mail: info@dk-tec.dk
Ærøvej 8 - 5800 Nyborg

TILBUD

WESSEX INTERNATIONAL

SALTSPREDER

GPS STYRET SPREDER I TOP KVALITET

LAV VÆGT ENKEL OG HØJ DRIFTSSIKKERHED

SNOWEX

TILBUD

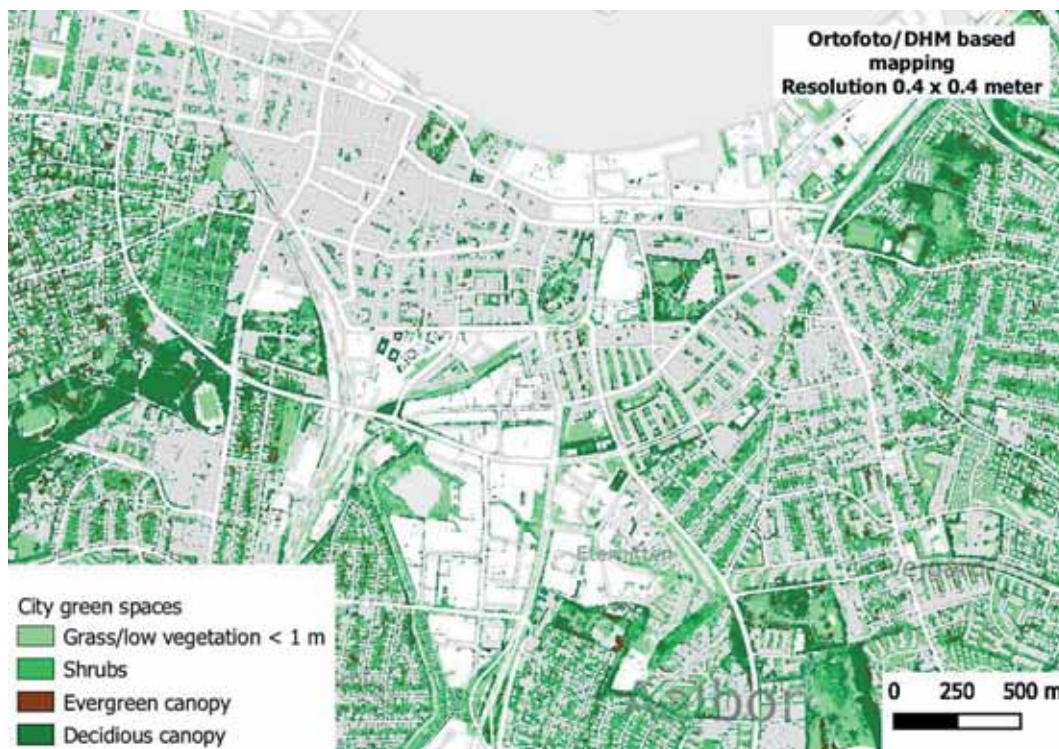
SNSP1575

TILBUD

VX-2200

TILBUD

SNSP6000

Man skal have overblik før man går i gang med naturbaseret byudvikling. Her ser man SLA's kortlægning af urbane grønne strukturer - urtevegetation, buske, løvtræer og nåletræer - i et udsnit af Aalborg. Ill.: SLA.

Bynatur skal højere op & før ind

BYUDVIKLING. Hvis natur skal mere ind i byerne skal den opprioriteres, tidligere ind i planprocessen, borgerne skal med, og man skal arbejde mere tværfagligt, lød det på onlinemøde om biodiversitet og naturpolitik

Biodiversitet er blevet et nøgleord i planlægningen, og det blev det endnu mere da Det Europæiske Miljøagenturs miljøstatusrapport udkom 19. oktober. Den konkluderede nemlig at Danmark er i den absolutte bund når det gælder biodiversitet, og især når det gælder 'gode levesteder'.

Temaet 'Biodiversitet og naturpolitik' var derfor aktuelt da Park- og Naturforvalterne 4. november holdt onlinekonferencen 'Biodiversitet og naturpolitik'. Det var en delvis erstatning for Danske Parkdage der blev aflyst på grund af corona tidligere på året. Medarrangør var Dansk Byplanlaboratorium for hvem det to timer lange arrangement var en del af 'Den digitale byplanmødepakke' der erstatter det ligeledes aflyste Byplanmøde 2020.

Kommunerne har gode muligheder for at understøtte naturen og mangfoldigheden gennem planlægning og drift. Men vanetænkning i økonomisk planlægning og planprocesser samt for lidt tværfagligt samarbejde kan stå i vejen for opgaven - som i øvrigt er langt større end blot at arbejde for mere bynatur. Sådan lød nogle af pointerne fra de fire talere: arkitekt og partner Mette Skjold og biolog Kristine Kjørup Rasmussen, begge fra SLA, samt stadsgartner Kirsten Lund

Andersen og rådmand Hans Henrik Henriksen (S), begge Aalborg Kommune.

Det ubetalelige

Den klassiske udfordring for landets grønne forvaltere har altid været at naturen og de grønne områders værdi kan være svær at bevise og sætte kroner og ører på. Men at naturen har stor betydning for os, blev fint illustreret da de fire talere beskrev et barndomsminde med udgangspunkt i naturen. De handlede om børneflokkene der drev gennem haverne i hegnløse villakvarterer, erobrede den nærliggende byparks velordnede vildnis, fandt vej igennem skovene ved at orientere sig via stjerner og mos på træerne i mørket eller vandrende i forbløffelse over floraen i de schweiziske alper.

Alle er enige om at naturen kan noget. Og hvad det er, kom Mette Skjold ind på. „Spørgsmålet er om al biodiversitet og hele biosfæren - alt det grønne og blå - faktisk er fundamentet for menneskerettighederne,” sagde hun med henvisning til FN's 17 verdensmål. Hvis naturen bryder sammen, er der ikke nævneværdig mulighed for at arbejde for de andre verdensmål såsom 'kvalitetsuddannelse' eller 'lighed for kønnene'.

Men byer og natur er komplekse størrelser. Derfor betegner SLA sig ikke bare som landskabsarkitekter, men nærmere som en 'interdisciplinær design- og planlægningsvirksomhed' der med naturen som afsæt medtager alle relevante fagligheder der er nødvendige for at skabe vellykket naturbaseret byplanlægning.

Og hvordan gør man så det? Ifølge Mette Skjold er man bl.a. nødt til at få politikerne og de budgetansvarlige med på vognen, og det kræver at man kan få bynatures nytte-værdi ind i økonomien på linje med f.eks. trafikken. Sådan som man f.eks. gør i Paris der har en særskilt borgmester for biodiversitet.

Som grøn fagperson er man nødt til at forstå og kortlægge de konkrete og målbare værdier - økosystemtjenester - som grønne områder tilfører såsom CO₂-optag, besparelser til kloak, reduktion af luftforurening og støj mv. Men også de mere bløde værdier som fællesskab, sanselighed, følelsen af at høre til. På sociale medier som Instagram ser man at mange unge lægger fotos op af sig selv i grønne omgivelser.

Mette Skjold anbefalede kommuner og grønne forvaltere at se på københavnermodellen, et udviklingsværktøj der fremmer og kvalificerer

beslutningsprocessen i alle faser af et projekt. Modellen er frit tilgængelig for alle og er baseret på overvejelser og fremgangsmåder fremlagt af SLA og den tænketank af fageksperter kommunen oprettede efter det store skybrud over København i 2011. Et skybrud der igangsatte mere end 300 klimaprojekter.

By, kend din natur

Første skridt i naturbaseret byudvikling er at vide så meget som muligt om lokalområdet og derved få et bedre planlægningsgrundlag, fortalte biolog Kristine Kjørup Rasmussen fra SLA.

„Man er nødt til at komme et skridt nærmere i svaret på hvor meget natur og i hvilken kvalitet der allerede er og dermed få et overblik over mulighederne,” fortalte hun. SLA kortlægger et givent areals dække af urter, buske og træer via et GIS-kort kombineret med satellitfotos og infrarøde luftfotos. For også at sige noget om kvalitet, tager man i felten i gummistøvler for at finde viden om de lokale planter og økosystemer. Her anvender SLA et feltskema som læner sig op ad det der bruges i registreringen af den beskyttede §3-natur.

At kortlægge træerne i området eller støtte sig til den fri-

Jomfru Ane Parken i Aalborg. Det handler om at støtte og belønne borgernes adfærd, og det kræver borgerinddragelse. Foto: Aalborg Kommune.

villigt baserede Naturbasen er også gode steder at starte ifølge Kristine Kjørup Rasmussen. Erfaringer fra andre lande viser at et overblik over træbestanden ofte resulterer i både bedre naturbeskyttelse og etablering af nye træer.

Samme udgangspunkt - at kende de lokale forudsætnin-ger - kendetegner også arbejdet med natur i Aalborg Kommune, fortalte stadsgartner Kirsten Lund Andersen.

„Da amterne lukkede, fik vi mange biologer ind i kommunen, og det satte gang i både det interdisciplinære og den kortlægning som SLA nævner. Vi blev pludselig udfordret fagligt internt fordi vi ikke havde naturpolitikken eller helt styr på vores §3-arealer. Vi havde kun vejledende kortlægninger, så vi startede med at få overblik og styr på data,” sagde Lund Andersen.

Sammen med sin kommune-kollega, rådmand Hans Henrik Henriksen, er hun i dag glad for det store skift der er sket i kommunen fra at se det grønne som noget der bare skal driftes, til at det er noget centralt i Aalborgs byudvikling og i politikernes bevidsthed.

Følg borgerne

Aalborg Kommune var en af de første der vedtog en biodiversitetsstrategi og nu arbej-

der med at folde strategien ud til konkrete projekter og sikre forankring i den kommunale drift. I 2017 vedtog kommunen en biodiversitetsstrategi, 'Rig Natur i Aalborg Kommune' og i 2018 kom 'Under åben himmel', en politik for natur, parker og udeliv. Arbejdet har også ført til ansættelsen af en biodiversitetskoordinator hvis største fokus er at forbedre og øge biodiversiteten i kommunen i samarbejde med borgere og lokale virksomheder.

Et vedholdende fokus på at inddrage borgerne og lytte til dem og se hvordan de anvender de grønne områder, er meget givende og et centralt fundament for byudviklingen, understregede begge. Og borgerinddragelsen skal være et reelt udgangspunkt for beslutninger, ikke bare et påklipst demokratisk figenblad, fastslog Lund Andersen.

„Vi ved jo ikke hvordan borgerne vil leve deres liv, så vi er helt afhængige af at lytte til dem for at kunne kvalificere vores forslag og projekter. Men der er ingen tvivl om at borgerne vil rigtig meget når det gælder biodiversitet, og de er voldsomt optændte af de 17 verdensmål og hele klimadebatten,” sagde hun.

Hun understregede at det er vigtigt at indtænke bynatur med en vis skala og sammen-

hæng med andre grønne strukturer i og nær byen så man ikke bare får uigennemtænkte 'pseudoarealer'.

Den ekstra respirator

Hvis man vil rykke naturen ind i byen og op på dagsordenen, kræver det politikernes opbakning, men den burde ikke være svær at mobilisere, mente Hans Henrik Henriksen.

„Man kan sige at borgerne selv har bragt dette emne på dagsordenen. Det handler om at få dem involveret. Så spørg dem. Jeg har en klar fornemmelse af at dette emne ligger allerøverst i borgernes bevidsthed. Da vi lavede de første borgerundersøgelser af hvad de satte pris på ved at bo i Aalborg Kommune, blev vi ret overraskede over hvor meget nærhed til natur og grønne områder betyder. Lidt kynisk kan man jo sige at vi kommunalpolitikere også er optaget af hvad der kan være stemmer i, men det er virkelig gået op for byrådet over en bred kam at det grønne repræsenterer livskvalitet og et frirum som er uundværligt, og som corona-krisen om noget har understreget betydningen af,” sagde Hans Henrik Henriksen.

„Og når I tænker lokalplaner, så sørg for at få naturen med fra starten. Hvis plads til naturen ikke indgår fra starten

af processen, er det svært at få den til at spille en rolle bagefter. I skal argumentere for at naturen er forudsætningen for det gode byliv. I disse tider er det simpelthen en ekstra respirator at vi har naturen at gå ud i,” påpegede han.

Mindre kommuner har måske ikke samme politiske opbakning eller samme stærke grønne forvaltning hvor der både er stadsarkitekt og stadsingeniør. Men til dem var der var der også råd at hente på konferencen.

„Der er klart stor efterspørgsel og opmærksomhed på dette på borgerniveau, også i de små kommuner,” sagde Mette Skjold fra SLA. „Men det er vigtigt at man ikke bare som kommune kommer og hyrer os og tror at vi kan overtage hele projektet. Det skal starte hos kommunen selv, og man skal være bevidst om at det er en lang proces som kræver et vedholdende engagement.”

Undervejs i mødet blev onlinedeltagerne spurgt om situationen hver deres kommuner. Har din kommune/organisation en biodiversitetspolitik? 5 sagde ja, 25 nej. Har coronasituationen givet øget politisk efterspørgsel på natur, grønne områder og biodiversitet? 19 svarede ja, 5 nej og 8 ved ikke. Så er det bare at gå i gang. //

Er webinarer fremtidens konferenceform?

Grønt Miljø Lars Thorsen var med da konferencen 'Biodiversitet og naturpolitik' blev holdt online - med fordele og ulemper

Konferencen 'Biodiversitet og naturpolitik' (se referatet de foregående sider) foregik som en online videokonference, et såkaldt webinar. Det er en løsning der selvfølgelig er motiveret af coronareglerne, men det kan også ses som et eksperiment med en mødeform der også kunne være fordelagtig efter coronatiden.

Rent teknisk skete det via Teams-plattformen som er let og intuitiv at anvende. Deltagerne blev bedt om at slukke deres egne kameraer og mikrofoner, så internetforbindelsen ikke blev overbelastet og talernes ord ikke blev overdøvet af tilhørernes host og skramlen med kaffekopper.

Det lykkedes i vidt omfang, og selv om talerne som regel lige skulle mindes om at tænde deres egne mikrofoner når de begyndte at tale, var der ingen problemer med at høre og forstå pointer eller følge med i de enkelte powerpoint-præsentationer med fotos, facts og kort.

Muligheden for at stille spørgsmål - som alle kunne se via chatten - fungerede fint, men det samme kan man sige om de almindelige konferencer hvor en hjælper spæner rundt med en mikrofon i foredragssalen.

Der er næppe tvivl om at dette ikke blev den sidste konference der i stedet kommer til at blive afviklet som webinar i den kommende tid. Det er en holdbar løsning, men naturligvis med både fordele og ulemper.

FORDELE. Den ubetinget største fordel er at man slipper for den klassiske conferencespildtid. Alle deltagerne sparer rejsen på op til flere timer, typisk til Nyborg. Man sparer også masser af tid på pauserne. Med en enkelt 10-15 minutters pause er den samlede pausetid langt kortere end på den klassiske konference hvor der ofte er sat meget tid af til kaffe, netværkeri og frokost og ofte også mingelering omkring betalende udstillere i foyeren. Det betød i det aktuelle tilfælde at man nåede en halv dags program på to timer inklusiv rejsetid. Man kan tilsvarende forestille sig at en hel dags program kan klares på en halv dag. Det er ubetinget mere effektiv end den klassiske heldagskonference. Fordi alle sidder ved deres computere, er det - som i det aktuelle tilfælde - også muligt at foretage onlineafstemninger undervejs som kunne debatteres. En interessant udvidelse som gnidningsløst blev en del af webinarer.

ULEMPER. Effektiv er webinar-formen måske, men eksklusiv føles den ikke. Det er noget andet at reservere en hel dag og blive trakteret og sidde klar til at suge information end at sidde hjemme i stuen med en kop kaffe og se på sin egen skærm. Det var ikke langt fra følelsen af at have fundet en interessant, faglig video på Youtube. Der er af gode grunde heller ikke de samme muligheder for at netværke. Måske er koncentrationen heller ikke helt den samme. Desuden er tempoet i oplæggene højt. For talerne er det hurtigere og lettere at klikke gennem sin powerpoint når der ikke er tilhørere i nærheden. Ingen blikke ud over salen eller tid til bifald eller latter. Det krævede dermed en konstant opmærksomhed fra tilhørerne mens pointer og slides hastigt passerer revy. Til gengæld kan man selvfølgelig lukke øjnene eller lægge sig ned på sofaen. Det kan både være en fordel og en ulempe. *It*

Fart på autonome og intelligente systemer

Nyt forskningscenter begyndte med at vise hvordan en robot kan hente og lægge sten

Danmarks Tekniske Universitet DTU åbnede den 21. oktober Centre for Collaborative Autonomous Systems der følger og udvikler forskningen inden for højt automatiserede og intelligente systemer, bl.a. med nye testfaciliteter til robotter og droner.

Hvad har det med grønne områder at gøre spurgte Grønt Miljø indtil pressemeddelensens billeder blev åbnet. Det ene viser en robot der ligner en lille transport- og lægemaskine til noget der ligner belægnings- og kantsten.

Der skal fokuseres på systemer som kan tilpasse sig omgivelserne og udføre komplekse opgaver enten i samarbejde med andre maskiner eller med mennesker. Kendte eksempler på sådanne autonome systemer er selvkørende biler eller droner til inspektioner.

I forskningsområdet indgår elementer fra forskellige videnskabelige felter som kunstig intelligens, robotteknologi, billedgenkendelse, analyse af big data, teknologi management og fjernstyring.

Indvielsen af det nye center bød på demonstrationer af autonome systemer, bl.a. et exoskelet til genoptræning af mennesker med nedsatte fysi-

ske funktioner, en autonom miniubåd der kan kortlægge havbunden, og et samarbejde mellem en robot og drone om opbygningen af en væg.

"Visionen for det nye center er at udvikle autonome teknologier og løsninger der kan bidrage til at forbedre vores liv. Vi kan allerede nu se store fordele inden for transportområdet. Eksempelvis vil autonome busser og havnebusser kunne øge omfanget og brugen af offentlig transport og dermed forbedre forbindelserne mellem byer og deres opland markant," siger Roberto Galeazzi, leder af Centre for Collaborative Autonomous Systems.

Autonome systemer spiller også en central rolle for udviklingen af smarte energisystemer, så de enkelte delelementer, f.eks. en varmepumpe, selv kan finde ud af hvornår netværket har behov for at få tilført energi. Eller ved at give mennesker med funktionsnedsættelser en mere aktiv rolle i deres erhvervsmæssige og sociale liv.

En stor del af centrets arbejde vil foregå i samarbejde med både nationale og udenlandske virksomheder med behov for en øget automatisering. Se mere på ccas.dtu.dk.

Under indvielsen blev det (herover) vist hvordan en robotbil og en drone sammen kan opbygge en væg. Fotograf: Mikal Schlosser

RETSKEDE

Det faglige sprog

Når man måler om belægning er jævn nok, bruger man en retskede. Det er i hvert fald det ord der bruges i anlægsgartnernormerne. DS 1136 om belægninger bruger i stedet retholt. Og de nye tilsynsvejledninger bruger retskinne. Men der menes i alle tre tilfælde det samme. Man lægger noget ret på belægningen og måler hvor stort et gab - luft - der er dér hvor der er mest. Ret-skeden er typisk på tre meter og anvendes typisk også til aftrækning. Den er normalt af aluminium, men oprindeligt var den af træ, og det forklarer ordet.

De nye ordbøger nævner ikke retskede, men den historiske 'Ordbog over det danske sprog' forklarer at retskede eller retteskede kommer af det plattyske richtscheet eller højtyske richtscheit hvor første led betyder ret og andet led betyder et kort træstykke ligesom engelsk log. Retskede defineres i ordbogen som „lang, lige liste ell. lineal af træ ell. jern, staal, brugt til undersøgelse af, om noget er lige, plant.“

Og så nævnes det også i den gamle ordbog at man i stedet kan bruge endelserne -holt og -skinne. Retholt beskri-

Med en 3 meter retskede måles jævnheden på belægningen af armeringssten. Foto: Kim Tang.

ves som et synonym til retskede og kommer af tysk richtholt eller richtholz, altså et ret stykke træ eller et rettebrædt. Retskinne beskrives som en retskede af jern eller stål.

Spørgsmålet er så hvordan scheet eller scheit - et stykke træ - er blevet til skede og retskede. Ordbøgerne siger at skede kommer af det oldnordiske skeiðir. Der anføres tre betydninger: vagina, et hylster til sværd eller dolke samt bladskede, den bladagtige hinde omkring en plantestængel. Det har slet ikke noget med et stykke træ at gøre. Måske handler det hele bare om den hørte lighed mellem scheet og skede. En misforstået for-danskning, kort sagt.

Når man bruger ordet retskede bliver

man af og til mødt af fniseri som det tit sker når et ord kan relateres til kønsakt og kønorganer. Piksten og brolæggerjomfru er andre eksempler. Men helt uskyldige er ordene nu heller ikke.

Piksten er tilhuggede og/eller tandede sten. At pikke er at hakke med en pik. Den seksuelle metafor har været åbenlys siden oldtiden. Det er nok for at undgå det at man ofte staver ordet med g. Noget lignende kan gælde retskede hvor man i stedet siger retholt eller retskinne.

Fra nu af siger Grønt Miljø retholt. Kald det politisk korrekthed og fornægtelse af sproghistorien i en metoo-tid. Men kan det bidrage til at forebygge mobbende skurvognssnak og seksuel chikane, er det bestemt byttet værd. sh

Indspark fra Nygaards Planteskole - Lad os sammen hjælpe insekterne

ANNONCE

Vores insekter er pressede og der bliver færre og færre af dem. Dette skyldes flere faktorer som for eksempel den globale opvarmning og mangel på føde. Den sidste del kan vi, som professionelle plantebrugere, hjælpe med.

Det er efterhånden veldokumenteret at der bliver færre og færre insekter og vi ved også, at vi er afhængige af insekterne til bestøvning. Insekterne er presset af global opvarmning, intensivt landbrug og andre faktorer, men også af vores havekultur. En græsplæne er som en ørken for de insekter der lever af pollen og nektar. Mange af de flotte fyldte blomster vi planter i haver og anlæg, gør det også svært for insekterne at komme ind til plantens pollen og nektar.

Som producent af planter til de danske haver og anlæg, vil vi gerne hjælpe med at gøre det lettere at hjælpe insekterne. Vi har derfor valgt at tydeliggøre de gode insektplanter i vores sortiment.

Det er ikke nok at tænke på fødeplanter til insekterne, det er også vigtigt at der er ynglepladser, enten i form af et insekthotel eller ved at plante gode værtsplanter for ynglen, dette vil være indikeret

i teksten på de etiketter vi sender med ud til detailhandlen og på vores hjemmeside www.nygaardsplanteskole.dk, hvor der findes en liste over alle de insektvenlige planter i vores sortiment.

Overraskende insektplanter

De fleste insektplanter ligger lige til højrebænet, vi ved alle hvor om-sværmert en sommerfuglebusk er, når den står i fuld flor. Andre insektplanter er lidt mere overraskende, dem vil vi beskrive et par af her.

Buxus sempervirens

Det er de færreste der tænker på almindelig buksbom som en blomstrende busk, da blomsterne er små, grønne og meget lidt iøjnefaldende. Insekterne har dog ingen problemer med at genkende blomsterne på duften og særligt bierne tiltrækkes af både pollen og nektar. Så selv om blomsterne ofte beskrives som ubetydelige så er

bierne ikke enige i den betragtning. Buksbom er samtidig en god og alsidig plante der er let at arbejde ind i et anlæg.

Hedera helix

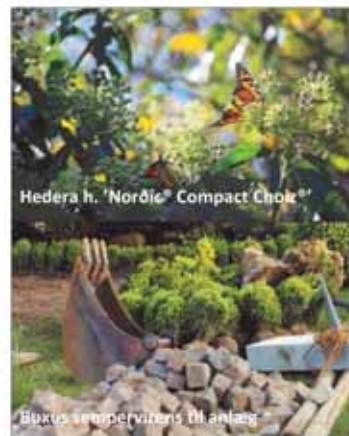
Vedbend i voksenstadiet får nogle rigtig fine blomsterstande i efteråret, de er hverken prangende eller farvestrålende, men de er rige på både nektar og pollen, hvilket gør dem utroligt populære blandt insekterne. Buskvedbend blomstrer ret sent og er derfor en kærtkommen fødeplanter for insekterne i en tid hvor stauder og sommerblomster er blomstret af. Samtidig giver denne busk et fint stedsegrønt bunddække eller pur, der let kan indarbejdes i et anlæg.

Ligustrum ovalifolium og vulgare

Liguster er nok bedst kendt som hækplante men de små hvide blomster er en glimrende fødekilde for vores insekter. Den storbladede liguster, *L. ovalifolium*, synes vi er undervurderet til anlæg. Hvor den

også gør sig flot som solitær.

Vil du gerne vide mere om insektvenlige planter er du velkommen til at kontakte os på tlf. 75 36 60 88 på mail@nygaardsplanteskole.dk eller se det insektvenlige sortiment på www.nygaardsplanteskole.dk. Vi henviser gerne til mere omfattende lister med insektvenlige planter. **Lad os nu sammen hjælpe vores insekter, det hjælper os alle!**

Pileurten tager på genbrugspladsen

INVASIV. Ny rapport og et opfølgende 'webinar' retter især opmærksomheden mod hvordan man kan håndtere de problematiske arter når de sendes til genbrug og kompostering

Når man bekæmper invasive plantearter, kan det være et problem hvad man skal gøre af dem så de ikke giver anledning til ny spredning. Ofte havner planterne og rødderne på genbrugspladserne eller på kompostanlæg, men ikke alle steder håndteres denne særlige form for affald tilfredsstillende. Oftest sendes plantedelene i småt brandbart eller i specielle containere på genbrugspladsen. Og derfra til forbrænding eller kompostering. Så langt så godt, men det er bare ikke alle steder det sker, og det er heller ikke sikkert at det er nok, bl.a. fordi man ofte glemmer jordaffaldet hvor der er blandet invasive plantedele ind.

Problemstillingen behandles i rapporten 'Spredningsnedsættelse og retningslinjer for håndtering af invasive plantearter på genbrugspladserne samt undersøgelser af jordanlægs håndtering af jord med invasive plantearter'. Og med invasive arter forstås de 20 der aktuelt er lovgivning om at bekæmpe, bl.a. japansk pileurt, kæmpebjørneklo, skyrækker, kæmpebalsamin, rynket rose, sildig gyldenris og glansbladet hæg.

Rapporten er udarbejdet af Miljøstyrelsen af Hans Wernberg og Caroline Bøgelund Jensen fra Care4Nature i samarbejde med andre fagfolk i en styregruppe. Rapporten er ikke publiceret. Miljøstyrelsen har dog udgivet en sammenfatning af dele af den samt et notat fra en online-konference hvor rapportens indhold blev gennemgået over for cirka 50 deltagere fra kommuner, genbrugspladser og organisationer. Her kunne man også stille spørgsmål til rapporten. Det er disse to kilder denne artikel sammenfatter.

Den del af rapporten der ikke er gengivet, er navnlig de anbefalinger som Care4Nature har til at bekæmpe spredningen af de invasive arter. Baggrunden for dette fravalg kan hænge sammen med at Miljø-

Pileurterne er arten med størst spredningsrisiko. Foto: Wikipedia.

styrelsen ikke vil tage ansvar for anbefalinger der i praksis kan være dyre at realisere.

Kun 12 har jorden med

Rapporten er baseret på en undersøgelse hvor alle kommuner og en del genbrugspladser i starten af 2020 fik et spørgeskema om forebyggelse og håndtering af invasive plantearter. Derudover blev særligt relevante aktører inden for genbrugspladser, kompostering og jordmodtagelse interviewet. 82 kommuner og 50 genbrugspladser svarede.

Det viser sig at genbrugspladserne primært har retningslinjer for kæmpebjørneklo og flyvehavre. 50 af de 82 kommuner har en særskilt håndtering af alle invasive planter på genbrugspladserne. Hvis borgere siger at de skal aflevere invasive planter, henvises de til 'småt brændbart' eller til en særlig container kun til invasive arter.

Når det gælder jord med invasive plantedele, har kun 12 kommuner en særskilt håndtering mens 66 af kommunerne ikke har.

Når kommunerne skal af med det invasive affald, bliver det enten kørt til forbrænding, til deponi eller til en varmebehandling, f.eks. kompostering. De fleste af de kommuner der har særskilt håndtering af jord, anviser primært affaldet til forbrænding.

De invasive arter der er observeret i flest kommuner er bjørneklo (82 kommuner), pileurterne (81), rynket rose (68) og gyldenris (62). De invasive plantearter bliver bekæmpet i flere kommuner. 17 kommuner bekæmper andre invasive plantearter end de 4 nævnte.

71 af 82 kommuner oplyser om invasive plantearter til borgerne via hjemmeside, trykte pjecer, tv, radio mv. Cirka halvdelen af kommunerne har en vejledning til håndtering og bortskaffelse af invasive plantearter. 18 har deres egen vejledning mens 20 henviser til Miljøstyrelsens vejledninger.

Kompost i to kvaliteter

Komposteringsanlæg modtager haveaffald fra bl.a. anlægsgartnere og fra genbrugspladser. Her bliver haveaffaldet

det omdannet til kompost, jordforbedring til landbruget og biomasse til energiodnyttelse ved forbrænding.

Når man komposterer plan-teaffald med findelt materiale og opvarmning til mere end 60°C, er der kun en mindre risiko for at sprede invasive arter (se skema). Det er primært pileurterne der er et problem.

Når komposteringen er baseret på grovere affald og mindre opvarmning, er risikoen større. Det er mest i landbruget at denne kompost bruges. Det er ikke et problem på selve markerne, men fra komposten kan invasive planter brede sig i kanter, skel og hjørner og blive et problem.

Komposteringsanlæggene modtager plantedele og jord med plantedele fra invasive arter. Alligevel har de ikke fået klager om fremspiring af invasive arter fra kompost. Det kan forklares med at anlæggene arbejder efter et forsigtighedsprincip for at minimere risikoen for at invasive plantearter kan overleve processen.

Biologisk forurennet jord

Al jord der flyttes i Danmark, er omfattet af jordflytningsbekendtgørelsen nr. 1452 af 07/12/2015. Her tages der ikke højde for biologisk forurening som f.eks. invasive plantearter. Jorden deles i tre hovedgrupper: Kategori 1, jord der er forurennet. Kategori 2, jord der er let forurennet. Og kategori 3, jord der ikke hører under de to andre kategorier.

Jordmodtagelses anlæg modtager primært jord direkte fra anlægsprojekter, men modtager også jord fra genbrugspladser. Ren jord kan anvendes direkte, men forurennet jord enten kan blive behandlet eller nyttiggjort i støjvolde, ramper, diger, dæmninger, veje, stier og havne. Kun en lille del af alt indleveret jord sendes til deponi.

Miljøstyrelsens plakat over invasive plantearter. Der er en tilsvarende for dyr. Mst.dk.

INVASIVE PLANTEARTER

JAPANSK PILEURT
Reynoutria japonica

KÆMPE-BJØRNEKLO
Heracleum mantegazzianum

GLANSBLADET HÆG
Prunus serotina

RYNKET ROSE
Rosa rugosa

GUL KÆMPEKALLA
Lysichiton americanus

ALM. PASTINAK
Pastinaca sativa

CANADISK GYLDENRIS
Solidago canadensis

MANGEBLADET LUPIN
Lupinus polyphyllus

KÆMPE-BALSAMIN
Impatiens glandulifera

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, som er introduceret af mennesker, og som har en negativ effekt på biodiversiteten.

PLANTERNES PÅVIRKNING PÅ NATUREN

GLANSBLADET HÆG dækker terre og kan trække ned, overdække og skade. Spredes med fugle og kan vokse under skygge.

KÆMPE-BJØRNEKLO spredes og hurtigt via vand og spredes til andre planter. Den kan også spredes via vand.

JAPANSK PILEURT vokser tæt og er meget svær at bekæmpe pga. dens rodnet og vegetative fordeling.

KÆMPE-BALSAMIN er en effektiv hjælpemiddel, der skygger for andre planter og er svær at bekæmpe i store bestande.

ALM. PASTINAK spredes via vand og spredes til andre planter. Den kan også spredes via vand.

CANADISK GYLDENRIS danner store tætte bestande via vand og spredes til andre planter.

GUL KÆMPEKALLA spredes via vand, og kan gro i skygge. Den skygger for og udsletter andre planter.

MANGEBLADET LUPIN vokser hurtigt i jorden og udsletter andre planter, som ikke får næring fra jorden.

RYNKET ROSE vokser tæt og dækker andre planter, som overgiver sig og dør.

*Planterne på listen er et udvalgt af de hyppigst forekomende invasive planter i Danmark.

Læs mere om invasive arter på Miljøstyrelsens hjemmeside: www.mst.dk/natur-og-landskab/nationalnaturforvalter/invasive-arter/

INVASIVE PLANTEARTER, MILJØSTYRELSEN 2018

Illustration: KIRSTEN THOMSEN

Design: DANIELA BRANT DESIGN

Her er ikke enighed om at oprette en ny jordkategori 'biologisk forurennet' til håndtering af jord med invasive arter. Over halvdelen af kommunerne mener at det kan være eller er en god løsning med en ny jordkategori, men det vil fordyre både anlægsprojekter og affaldshåndtering.

Biologisk forurennet jord kan anvendes til støjvolde mv. hvis det dækkes så meget at der ikke sker gennemvækst. For pileurterne er det hele 5 meter, men for de øvrige arter er 2 meter nok, lyder vurderingen.

Ønsker til forbedringer

Af rapportreferatet fremgår det videre at en succesfuld be-

kæmpelse forudsætter en flerårig, vedholdende indsats. En sådan begrænses dog af kommunernes budgetter så bekæmpelsen fragmenteres. Invasive plantearter er ofte et nedprioriteret område i kommunerne selv om de sådan set gerne vil løfte udfordringen.

Når det gælder kæmpebjørneklo er det dog anderledes: Der er viden om den og der sker en indsats for at bekæmpe den. Det kan skyldes at der er krav om det i bekendtgørelsen for bekæmpelse af kæmpebjørneklo. For de øvrige arter er både retningslinjerne og håndteringen uensartet fra kommune til kommune.

Der efterspørges nationale

retningslinjer og vejledning samt en ensartet strategi. Der efterspørges et lettilgængeligt overblik over data om de invasive plantearter med mulighed for at trække data ud af en database. Man bør udbrede kendskabet til invasive plantearter, f.eks. gennem informationskampagner med fokus på genkendelse og bortskaffelse. Man kunne opdele arterne i grupper efter spredningsrisiko. Man kunne harmonisere kommunernes håndtering af invasive plantearter og udbygge deres viden. Man kunne forestille sig at der årligt informeres om nye invasive arter, undervises i bekæmpelse og håndtering og udveksles erfa-

ring på tværs af kommunerne. Om alt dette er respondenternes ønsker eller rapportskriverens konklusioner står dog ikke helt klart.

Lovgivning om invasive

EU-forordning nr. 1143/2014 er den overordnede lovmæssige ramme for invasive arter i Danmark. Forordningen indeholder bl.a. bestemmelser om informationsindsatser og forbud mod at indføre, dyrke, sælge og anvende en række invasive arter der er problematiske på EU-plan. De invasive arter fremgår af en liste der opdateres løbende. I 2020 indeholder den 66 dyre- og plantearter. 8 af plantearterne findes i

Pluk af pointer efter spørgsmål og svar på onlinekonferencen

Efter naturbeskyttelsesloven må man godt plante arter i naturen der ikke er naturligt vildtvoksende, blot der ikke er særlige regler. Omvendt findes der dog ikke en liste over ikkehjemmehørende arter der må plantes ud.

Miljøstyrelsen håndhæver handelsforbuddet. Får kommuner eller borgere kendskab til at plantecentre, planteskoler eller andre handler med arter på EU-listen eller national liste, skal de kontakte Miljøstyrelsen.

Pileurter er ikke et problem på marker for de overlever ikke intensiv landbrugsdrift, men den kan få rodfæste i markens randzone som ikke bliver dyrket intensivt.

Hvis kommunen skal bekæmpe bjørneklo på ejers regning, hvordan opgør man så det antal m² som man kan opkræve for? Hvis det kun er det antal m² som planten dækker, er det ikke ret meget man kan opkræve. Hvis man lægger hele matriklens areal til grund for beregningen, bliver der nok brok fra lodsejer. Bekendtgørelsen siger ikke direkte hvordan. Det er et vurderings spørgsmål for den enkelte kommunes side.

Hvor kan man sende borgerne hen med deres pileurtjord? For nærværende er der ikke krav til håndtering af jord med biologisk forurening, men Miljøstyrelsen anbefaler at jorden håndteres så pileurten ikke bliver spredt.

Vi kan ikke vente på at den rigtige metode findes. Vi er nødt til at komme i gang. Så får vi hurtigere den erfaring der skal til at finde den rigtige løsning.

Når en kommune konstaterer en invasiv art vil Miljøstyrelsen gerne informeres når det ikke drejer sig om vidtudbredte arter på EU-listen og den nationale liste. Det kan ske via Miljøstyrelsens indberetningsportal. Kommunen kan starte med at vurdere artens udbredelse og afklare bekæmpelsesmulighederne.

Borgere er ikke forpligtet til at bekæmpe arter på deres ejendom, men er underlagt forbud mod bl.a. at udveksle, udsætte og sprede de invasive arter. Undtaget blandt plantearterne er kæmpebjørneklo der har egen lovgivning.

Glyphosat er afprøvet til at bekæmpe pileurt, men der er ikke entydige resultater. Man kan ikke drukne dem. Pileurt spirer også efter oversvømmelser.

Kortere infomøder lige som det aktuelle webinar er noget kommunerne efterspørger. Ifølge Miljøstyrelsen vil denne type af erfaringsudveksling indgå i den fremtidige kommunikationsindsats.

At skrive disse problemstillinger ind i loven kan have et kæmpe potentiale, f.eks. med det krav at en biolog skal ud og tjekke en byggegrund først. En sådan lovændring vil dog medføre store omkostninger.

Kommunerne forvalter egne arealer og beslutter hvad der skal gøres for at bekæmpe invasive arter.

Kompost bliver i dag soldet med en diameter på 1 cm, og alt større sendes til forbrænding. Det forebygger ikke at pileurt kan forekomme i kompostjorden da selv små planterester kan spire.

Vi kommer ikke til at bruge penge på noget som kun er en anbefaling, lyder det fra kommunerne. Ifølge Miljøstyrelsen er prioritering af midler op til den enkelte kommune.

Kortlægning er en forudsætning for at kunne vurdere omfanget og spredningen af de invasive arter. Først derefter kan der potentielt sættes opnåelige mål og afklares succeskriterier.

Invasive arter i haveaffald fra genbrugspladser der går til et komposteringsanlæg og komposteres, spredes ikke yderligere. Undtaget er de invasive pileurter der kan være spredningsdygtige selv efter kompostering. Hvis haveaffald fra genbrugspladsen ikke går til et komposteringsanlæg, bør de invasive arter smides i småt brændbart eller f.eks. sorteres i særlige containere for invasive arter.

den danske natur. Forordningen gør det også muligt at oprette særlige nationale lister hvor der er handelsforbud for de enkelte arter.

Bekendtgørelse nr. 1285 af 12/11/2018 udmønter EU-forordningen i dansk lov. Den indeholder bl.a. bestemmelser om straf og beskriver hvilke arter der er på den nationale liste. Det er der p.t. 12 plantearter der er, herunder de tre invasive pileurter og rynket rose. Sammenlagt er altså 20 invasive plantearter omfattet af lovgivningen og blandt dem er der kæmpebjørneklo der som den eneste har sin egen bekendtgørelse, nemlig nr. 862 af 10/09/2009. *sh*

KILDER

Hans Wernberg, Caroline Bøgelund Jensen (2020): Spredningsnedsættelse og retningslinjer for håndtering af invasive plantearter på genbrugspladserne samt undersøgelser af jord-anlægs håndtering af jord med invasive plantearter. Care4Nature og Miljøstyrelsen. Upubliceret. Styregruppe: Bente Mortensen, Danske Anlægsgartnere, Nana Winkler, Dansk Affaldsforening, Peter Arevad, Norreco, Torben Vinkel, RGS Nordic. Miljøstyrelsen (2020): Miljøstyrelsens sammenfatning af Care4Nature: Spredningsnedsættelse og retningslinjer for håndtering af invasive plantearter på genbrugspladserne, samt undersøgelser af jord-anlæghåndtering af jord med invasive plantearter. Miljøstyrelsen (2020): Webinar om spredningsnedsættelse af invasive arter. Opsamling og diskussion. Notat af onlinekonference 2.9.2020. Indlæg ved Præsentationer af Hans Wernberg (Care4Nature), Nana Winkler (Dansk Affaldscenter), Torben Vinkel (RGS Nordic) og Sabrina Lejlann Jensen (Miljøstyrelsen).

ARTER OG SPREDNINGSRISIKO

En informationskampagne kunne baseres på en opdeling af de invasive arter i tre grupper efter spredningsrisiko: lav, middel og høj. Det er her sket med de 20 invasive plantearter der er på EU-listen og den nationale liste. Til brug i haver og parker er kompost relativt findelt og omsat under høj varme. Til brug i landbruget er komposten normalt mindre finelt og omsat under mindre varme. Det øger risikoen. Med undtagelse af kapbalsamin rykker alle arter fra middel risiko til høj risiko.

KOMPOST I HAVER OG PARKER

Ingen eller minimal	Middel	Høj
Carolina cabomba	Kæmpebjørneklo	Japansk pileurt
Alm. vandpest	Rundlobet bjørneklo	Hybridpileurt
Smalbladet vandpest	Hårfrugtet bjørneklo	Kæmpepileurt
Newzealandsk korsarve	Skyrækker	
Stor andemadsbregne	Kæmpebalsamin	
Gul kæmpekalla	Kapbalsamin	
	Småblomstret balsamin	
	Rynket rose	
	Sildig gyldenris	
	Cacadisk gyldenris	
	Glansbladet hæg	

KOMPOST I LANDBRUGET

Ingen eller minimal	Middel	Høj
Carolina cabomba	Kapbalsamin	Japansk pileurt
Alm. vandpest	Gul kæmpekalla	Hybridpileurt
Smalbladet vandpest		Kæmpepileurt
Newzealandsk korsarve		Kæmpebjørneklo
Stor andemadsbregne		Rundlobet bjørneklo
		Hårfrugtet bjørneklo
		Skyrækker
		Kæmpebalsamin
		Småbloms. balsamin
		Rynket rose
		Sildig gyldenris
		Cacadisk gyldenris
		Glansbladet hæg

Småblomstret balsamin.
Foto: Care4Nature

KLUMME UDEN FOR NUMMER

Stadig uklart hvem der har ansvaret for at de invasive arter ikke bliver spredt

Miljøstyrelsen har bestilt en rapport fra Care4Nature om invasive arter, navnlig om hvordan man undgår af de spredes fra bl.a. genbrugs- og kompostpladser. En rapport hvor jeg selv sad i styregruppen. Styrelsen har imidlertid holdt rapporten tilbage bortset fra et kort notat. Vi er derfor ikke kommet to vigtige mål nærmere: Hvordan man bremser spredningen? Og hvem der har ansvaret for det?

Desværre, for det er utrolig vigtigt at undgå spredning via kompost, genbrugspladser og jordflytning, især af pileurt der allerede i dag koster dyrt i bekæmpelse. Der er en lovgivning mod spredning af visse invasive arter, men Miljøstyrelsen har åbenbart ikke tænkt sig at foretage sig noget. De har ellers et helt team der arbejder med invasive arter.

På onlinemødet hvor rapporten blev præsenteret, omtalte styrelsen hele tiden økonomien som den væsentligste barriere, og at man ikke kunne pålægge den enkelte lodsejer ekstra udgifter. Men hvem skal så betale når f.eks. pileurterne får lov til at sprede sig? Det bliver den enkelte kommunes og bygherres problem i stedet for at få et nationalt fokus med oplysning og en fælles problemløsning. Og hvem har ansvaret i projekter hvor der er pileurt i jorden eller i den jord der bliver flyttet? Er det myndighed, kommune, grundejer, bygherre eller anlægsgartner? Juristen fra Miljøstyrelsen var på mødet meget uklar i sine svar, så det er stadig uklart hvem der helt konkret har ansvaret for at bekendtgørelsen bliver fulgt, og at de invasive arter ikke bliver spredt. *Bente Mortensen, hortonom, GreenProject*

FA EUROPAS MEST SLIDSTÆRKE GRÆSBLANDING

DSV STRI-RAJTURF UDELUKKENDE TOPSORTER

25%	Alm. rajgræs EUROPITCH	7,5'
25%	Alm. rajgræs EURODIAMOND	7,1'
25%	Alm. rajgræs EUROCORDUS S	7,5'
25%	Alm. rajgræs EUROSPORT	7,8'

*Henviser til karakteren "Recovery" på Sportslisten fra Turfgrass Seeds 2020 Sports Turf Research Institute (STRI), Bingley.

Nærmeste forhandler
Tlf. 9742 0533
www.dsv-froe.dk

Innovation og vækst

KLIP HÆKKEN

Det lyder enkelt, men der er mange faglige overvejelser bag. Grønt Miljø nærder igennem

Det er som når jeg er til frisøren. Først siderne nedefra og op med maskine, bagefter toppen med saks. Hårtrimmeren og hækkeklipperen er fingerklippere begge to. Man klipper til gammelt snit. Dog klippes hække normalt to gange om året. Jeg bliver klippet fire. Og den gamle håndbetjente saks bruges ikke mere. Ikke af professionelle i hvert fald.

Hel enighed er der dog ikke om hvordan en hæk bør klippes. Skriftlige kilder og fagfolk giver ikke altid samme svar. Men helt galt af sted er det svært at komme, f.eks. om hvornår og hvordan man vil klippe. Der kan dog være gode grunde til alligevel at klippe på bestemte tidspunkter, med varierende hyppighed og på bestemte måder.

Det er ikke uvæsentligt når man ser på hvor dominerende et element hække er i havekulturen. Et element der på begrænset plads skaber en grøn struktur, rum og læ. Klippingen, helst mindst to gange om året med en vis præcision, er nødvendig for at bevare elementets basale form. Men det handler også om smag og holdninger. Bl.a. om man foretrækker den lidt uldne og frodige form eller den stramme arkitektoniske form. Eller om man vil holde hækken helt

grøn selv om den kan komme ud af form.

Tidspunkt og antal

Haveejere klipper gerne kun én gang om året, og her har det klassiske råd om at klippe til Sankt Hans bidt sig fast. Man venter til hækken har afsluttet sin skudstrækning så den kan holde sin form i lang tid uden yderligere klipping.

Fagligt set er normen én eller to klippinger. Hvis det er to, er den første klipping fra sidst i juni til midt i juli, igen med skudstrækningen som argument. Den anden klipping ligger senere på året, og her tales om alt fra august til oktober. Det er mest en studsning hvor man klipper sommerskudene. Undlader man det, mister man den stramme form det følgende halve år og får nogle grove forveddede skud til næste sommerklipping.

Ifølge manualen 'Pleje af grønne områder' klippes prydhække to gange. Almindelige hække klippes kun én gang - uden at det siges hvornår.

Med kun ét årligt klip kan det være nødvendigt at supplere med 'frirumsklipning' omkring teknisk udstyr og af hensyn til oversigtsforhold. Ligger den faste klipping sent på sommeren, ligger frirumsklipningen typisk i juni.

Vil man klippe flere gange

Tjørnehække var meget almindelige førhen som Erstad-Jørgensen skrev i 1926. I dag dominerer liguster og bøg.

om året, åbnes flere fordele. Jo oftere man klipper, desto strammere en form kan man holde hækken i, jo tættere bliver den, og jo mindre skal man klippe af så man let kan holde hækken grøn. Og jo oftere man klipper, desto lettere er det også at fjerne afklip. Grove arter med store blade og grene giver det ikke så meget mening at klippe meget hyppigt, men for arter med bløde skud og små blade som buksbom og liguster kan man klippe så tit som hver uge i vækstsæsonen.

Fugle kan ændre det hele

Midsommerklipping har også en alvorlig ulempe. Mange sangfugle bruger hækken som skjul og redebygning. Vil man prioritere fuglene - og undgå at ødelægge eller eksponere rederne - skal man undgå at klippe hækken lige fra ud-spring til september med eller i hvert fald til sidst i juli når ungerne har forladt rederne.

Der kan dog fortsat være problemer med de fugle der har et sent andet kuld. Det er derfor en god idé at tjekke hækken før man begynder at klippe. I fugleperspektiv kan hyppig klipping være en fordel for de hækkrugende fugle, for reden eksponeres ikke når der ikke klippes ret meget af.

Klipper man kun én gang årligt, sent om sommeren, vil hækkens form opløses som en fritvoksende hæk og brede sig ud over gange og bede. Man kan dog godt uden at genere fuglene tage de længste skud. Om efteråret og vinteren står den efterårsklippede hæk til gengæld stramt.

En klipping i f.eks. august kan ifølge nogle kilder betyde en kraftig nyvækst som måske ikke når at afmodne før vinter med risiko for frostskafer. Nyvæksten kan dæmpes hvis man venter med at klippe til f.eks. sidst i september, men så forlænges det uldne look. Man kan også vente helt til

Referencer til hækklipping 1

Pleje af grønne områder, 2016

Plejemanualen skelner mellem prydhæk, hæk og pur - og fritvoksende hæk der ikke nævnes nærmere her. Prydhæk skal fremstå med 'skarpe og præcise former' mens hækkens og purrets form skal fremstå 'regelmæssig'. Og det skal plejen sikre gennem nogle udførelseskrav.

Prydhæk skal klippes to gange om året, i juni og i august, mens hæk og pur klippes én gang årligt uden at det nævnes nærmere hvornår. For alle tre hæktyper må hækkens mål kun 'forøges minimalt'.

Hertil kommer et jævnhedskrav efter klipping. For prydhæk må gabet højst være 1 cm på 3 meter retholt og 5 cm i hele hækkens længde. For hæk må gabet højst være 5 og 10 cm og for pur 8 og 10 cm. For prydhæk er der endvidere krav om at smiget skal være 4 cm pr. meter hækshøjde.

Denne meget tætte liguster klippes to gange om året, i juni og i august. På den måde klippes der kun i bløde unge skud, og selv om der klippes indtil det samme beskæringssted hver gang, er hækken nogenlunde grøn lige efter klipping. Hækken er klippet med kraftigt smig der tiltager mod toppen - der ender som en spids. Foto: Kim Tang.

Referencer til hækklipning 2

Erstad-Jørgensen, 1926

En løvfældende hæk skal helst kunne nøjes med to eller tre gange klipping årligt, skriver E. Erstad-Jørgensen i lærebogen *Anlægsgartneri* anno 1926. For de fleste arter er det nok at klippe tre gange: En gang midsommers. En gang hen i august hvor man tilbagestudser unge skud. Og en vinterklipping henimod foråret med 'afpudsning' af enkelte kviste. Består hækken af arter der ikke har en lige så tætsluttet vækst, som f.eks. eg, skal der tre til fire årlige klippinger til.

De stedsegrønne hække kan nøjes med at blive klippet én gang om året, og da i august-september. Dette tidspunkt har den fordel at det er en periode uden ret meget anlægsgartnerarbejde. Altså i 1926.

For løvfældende hække er det ret almindeligt at 'nøjes' med en sommer- og en vinterklipping, beklager Erstad-Jørgensen. Det får dem til at se 'temmelig uordentlige' ud i hele efteråret, og vinterklippingen tager desuden mere tid når der kun er klippet én gang om sommeren.

At nøjes med en sommer- og en vinterklipping kan dog accepteres for ældre hække der ikke vokser så kraftigt, og det sparer immervæk noget arbejde. For vinterklipping og klipping af stedsegrønne anbefaler han at der klippes efter snor. Det foregik dengang mest med saks, men Erstad-Jørgensen nævner dog også at der findes en hækklippemaskine uden at beskrive den nærmere. Klippingen skal ske „til tæt over de tidligere klippeflader.“

vinter. Så er det klippede look endnu mere kortvarigt, og stedsegrønne eller brune vinterhække mister løvet.

Såringer og energitab

En klipping er en såring der altid svækker planterne og koster dem energi, både den der er bundet i afklippet og den der skal bruges til at inddæmme sårskaderne. For hække er der ikke noget sikkerhedsspørgsmål som for træer, men hække kan svækkes så de bliver mere modtagelige over for sygdomme, skadedyr og tørke.

For at minimere såringerne er det bedst at klippe i så unge skud som muligt. Med andre ord at klippe hyppigt så man ikke klipper ret meget af hver gang. Og så man ikke - mere end nødvendigt - provokerer hækken til unødigt skudvækst. Man kan også sørge for at klippe når planterne er i god vækst og derfor har godt med energi til at aktivere sit forsvær. Altså om sommeren.

På den anden side kan sen sommerklipping også medføre masser af skudvækst som ikke når at afmodne før vinteren, og som alligevel bare skal klippes af. Som sådan kan det være bedre at klippe senere hvor skudvæksten er mindre.

Mens hyppig klipping er godt når man taler om såringer, er det ikke givet at hyppig klipping er godt når man taler om at klippe så lidt af som muligt - samlet set over en sæson i hvert fald. De mange små afklippinger løber op.

Hvor meget hækken tåler, kommer også an på jordbund og planteart. Har rødderne god vokseplads og god vand- og næringsforsyning, tåler de meget, også kraftig nedskæring, forklarer træfaglig rådgiver Christian Nørgård Nielsen. Kraftig kallus og kraftig barrieredannelse vil i reglen være givet. Især buskarter med tendens til kerneråd kan få øget råd ved kratig nedskæring. De fleste af vore typiske hækarter

Her har princippet ikke været at klippe til 'gammelt snit', men at klippe lidt udenfor af hensyn til den grønne frodighed. Prisen er at hækken stikker af. Højden skulle egentlig gå på overkanten af rækværket. Nu er den på fem år groet 40-50 cm over. En ind- og nedskæring skal snart udføres.

Referencer til hækklipning 3

Arne Biering, 2009

Hækkclipning er et voldsomt indgreb der svarer til en foryngelsesbeskæring. Det er et problem at klippe i august fordi planterne reagerer med at bruge meget energi på at sætte nye knopper og skud. Og denne nyvækst når ikke at afmodne inden vinteren så der opstår frostskafer. Klip hellere senere hvor skudsætningen er meget mindre, anbefaler Arne Biering i sin bog Beskæring fra 2009.

Det mest skånsomme for planterne er at blive klippet lidt, men ofte. Ligesom græs. Er der kun ressourcer til at klippe én gang om året, skal det være i planternes hvileperiode om vinteren, hævder Biering

I en klippekalendar viser han hvornår man skal klippe. Med én årlig klipning skal det være om vinteren. Det samme gælder foryngelse (ind- og nedklipning). Med to årlige klipninger klippes i juni og sidst i september. Og med fire årlige klipninger i juni, juli, august og sidst i september. Sundhedsbeskæring sker i juni.

Formen bør altid være konisk med den smalle ende øverst. Nye hække klippes løbende i siderne, mens toppen først klippes når hækken har nået den ønskede højde. Når den ønskede højde og bredde er nået, klippes nøjagtigt hvor den blev klippet sidst eller nogle få mm uden for. Lægges mere til, bliver hækken på få år for stor og må skæres ind, i givet fald om vinteren.

Skal man forynge begge sider og toppen på en hæk der går øst-vest, kan det med fordel ske over to år. Første år forynges sydsiden og toppen, så nordsiden provokeres til at sætte knopper og skud. Andet år forynges nordsiden. Klippes nordsiden første år, sætter den stort set ingen skud og bliver meget bar.

Skal hækken være lige, bruges snor. Man fjerner først udhængende grene som man er sikker på skal væk. Så trækkes en snor så tæt på klippestedet som muligt, men uden at grene berører snoren. Med f.eks. landmålerstokke sat i smig markeres med ned til 1 meters mellemrum præcist hvor der skal klippes til. Og så klipper man ved at følge afstanden fra snoren til stokken.

regenerer dog velvilligt med adventivskud (taks, bøg, liguster, navr) så der er problemet meget lille. Gødning (NPK) vil ofte fremme en genvækst.

Kort uden at være brun

Hækken skal holdes i fast form der nok ændrer sig gennem sæsonen, men vender tilbage til samme grundform. De normale faglige råd er derfor at klippe ind til der hvor man klippede sidst. Til gammelt snit. Og dét sted er tydeligt at se fordi den gamle gren er tykere og grovere. Der kan også danne sig en knude som på knudebeskårne træer.

Det kan betyde at man klipper så meget løv af at hækken kan fremstå lidt for bladløs og brun. Ønsker man ikke det, må man enten klippe mere end én gang om året eller klippe et stykke længere ude for de gamle snit. Så vokser hækken stille og roligt nogle cm hvert år og efter nogle år nødvendiggør det en indklipning.

Selv om man klipper tæt ind til knuderne, vil man alligevel lægge lidt til formen hvert år, men behovet for indklipning optræder meget sjældnere.

Ved at klippe til samme sted som før, risikerer man også at reproducere skæve former. Det må man tage højde for under klipningen - eller se i øjnene at en større genopretning, måske med snore, er

nødvendig. I teorien kan man klippe længere end til gammelt snit for at få hækken til at buske og blive tættere. Rådet er set i gamle vejledninger, men praktiseres næppe i dag.

Hækkens form

Hække kan klippes i snart sagt alle former og figurer, men det normale er et fast længde- og tværprofil og rette linjer. Ofte er de rette linjer vandrette og lodrette, men det er også normen at give hækkene et smig. Så får den nedre del af hækken mere lys så den kan blive mere tæt og skabe en smallere top der er lettere at klippe, og som reducerer eventuelle snetryk. Afsmalningen behøver ikke følge en ret linje. Smiget kan danne en parabel, et tiltagende smig ligesom faldet på en vej.

I denne situation er det en fordel at hækken kun består af én række. Hvis den består af to, vil de to naboplanter være tilbøjelige til at presse hinanden fra hinanden så man får smiget den gale vej.

Udgangspunktet for klipningens præcision er principielt hækkens aftalte form (højde, bredde, smig) og hvor meget den må afvige (tolerancer). Er grunden ujævn, skal man aftale hvor højden måles (typisk et gennemsnit). Er grunden skrå, skal man aftale om hækken følger terrænet eller er

Referencer til hækklipning 4

Michael Pedersen, 2020

Hækklipning er en af hovedopgaverne for Michael Pedersen fra Grøn Vækst. Han er 39 år og har været anlægsgartner i 15 år. Netop den Grøn Miljø er på besøg, 3. november, bruger han en batteridrevet klipper (Pellenc) med batteriet på ryggen. Sammen med en kollega er han ved at studse ligusterhække ved en ejendom i Valby.

Til liguster og andre fine buskhække, bl.a. thuja og taks, bruger han en batteridreven klipper. Den er så slank at han bedre kan komme til på f.eks. gravsteder hvor der ikke er så meget plads. Til grove træhække af f.eks. bøg foretrækker han en benzindreven hækkklipper. Til lave hække bruger han langt sværd så han ikke skal bukke sig så meget. En gammel-dags hækkesaks bruger han aldrig, men en håndsaks til strit-tene forneden har han altid med sig.

Grejet skal være i orden, og navnlig skal sværdet - fingerklipperen - være velslebet så man får rene snit. Det klarer værktøjet. Typisk begynder han med nyslebet sværd hver gang han begynder hos en ny kunde, i hvert fald hvis arbejdet tager flere dage.

Grøn Vækst er arbejdsmiljøcertificeret, og der er procedurer for arbejdet. Hertil hører arbejdsrotation så man ikke får for meget ensidigt gentagende arbejde. Klipper man om formiddagen, er man oprydder om eftermiddagen. Som værnemidler anvender Michael Pedersen altid briller og høreværn, også når han bruger den eldrevne klipper. Og han supplerer med bukser med skæreindlæg når hækken er tornet.

Slidskader har Michael ikke, men han er også relativt ung, kom relativt sent ind i faget og holder sig i form med løb og styrketræning. Om foråret, når han ikke er vant til arbejdet, kan han godt mærke det i armen efter første klippedag, fordi det er nogle andre muskler man bruger.

Er hækken - som i dag - for høj til at nå at klippe toppen fra jorden anvender han en tottrinstige som man hurtigt kommer op og ned ad. Men han klipper aldrig højere end til skulderhøjde som reglerne siger. Hvis tottrinstigen ikke er nok, foregår det fra rullestillads eller lift. Et alternativ er at bruge stangklipper der kan vinkles 90 grader så han også kan tage toppen. En underentreprenør bruger også stylder.

Michael Pedersen klipper de to sider først, toppen sidst. Toppen er nemlig mest besværlig at klippe, og når man tager siderne først, er den så meget smallere og lettere at klippe. Han klipper nedefra og op. Ellers ville afklippet falde ned på de uklippede grene længere nede og være i vejen. At klippe i cirkulære bevægelser bruger han ikke.

Før en opgave går man opgaven igennem sammen med kunden og tjekker plejebeskrivelser hvis der er nogle. Som regel skal hækken klippes som hidtil. Det er normalt kasseformet uden smig, men har hækken smig, bliver hækken selvfølgelig klippet med smig. Man kan godt beslutte at hækken skal genoprettes med ny tværprofil, men så skal hækken klippes ind eller helt ned. Det koster, og i en periode kan dele af hækken være uden løv eller ude af højde.

Michael Pedersen bruger aldrig snore eller andre hjælpemidler til at klippe lige. Han bruger sit et øjemål udviklet gennem mange års rutine. At bruge snore mv. fordyrer bare processen. Han måler heller ikke jævnheden med retholt. Og moderne hjælpemidler med sensorer, laser mv. er endnu ikke introduceret. Øjemålet må holde.

Selve klippingen er meget individuel, forklarer han. Selv klipper han - som højrehåndet - altid med højre arm ind mod hækken og fokuserer med højre øje. Når han har klippet typisk 5-6 meter, vender han rundt - uden at træde bort fra hækken - og ser tilbage mod den klippede hæk fokuserende

Michael Pedersen er i gang med at klippe liguster 3. november 2020.

med venstre øje. På den måde tjekker han hele tiden hæk-kens rethed og om der er buler.

Klippingen foregår som standard indtil gammelt snit hvor der efterhånden opstår en tydelig knude. Det kan betyde at hækken ikke er helt grøn lige efter klippingen. Men hvis man klipper længere ude, lægger man lidt til bredden og højden hver gang, og så skal den på et tidspunkt klippes ind med grove snit. Med thuja og andre stedsegrønne som der er mange af på kirkegårde, skal man passe ekstra godt på ikke at klippe hækken brun. Den bliver ikke grøn igen, forklarer han.

Standard er at klippe to gange om året. Første gang fra slutningen af juni til midt i juli. Anden gang i september og oktober hvor man tager sensommerskuddene. Undlader man at efterårsklippe mister man ikke bare formen i et halvt år. Man får også nogle grove forveddede skud der er hårde at klippe næste sommer.

Der er i øvrigt ikke nogle arter som er mere bøvlede eller hurtigere eller langsommere at klippe end andre. Det handler om øvelsen understreger Michael Pedersen. Men det er altid mest besværligt med klipping på skråninger og klipping af pur hvor man skal ind i purret.

vandret med trin lige som med plankeværker.

Det er dog ualmindeligt at kunden har defineret sin hæk på denne måde. Som regel er der tale om en eksisterende hæk der skal klippes som hidtil. Man kan aftale at hækken genoprettes med nye profiler, men så skal den klippes ind eller ned. Det koster, og i en tid kan dele af hækken være uden løv eller ude af højde.

I praksis er den aftalte form baseret på den nyklippede hæk, men det kunne også være baseret på den uklippe- de hæk der højst må nå en vis bredde og højde.

Der er normalt ingen formulerede krav til tolerancen på formen, men antallet af årlige klipninger er et indirekte krav. Man kan ofte finde krav om en bestemt jævnhed efter klipning. Det er som med belægninger, og man måler gerne på samme måde, som et gab under en retholt. Typisk 1-10 cm gab på 3 meter retholt. Det viser dog ikke om formen overordnet set er holdt.

Snorer og galger

Når man skal klippe lige, kommer man ikke uden om øjemålet som kan opøves til stor præcision. Ellers kan man supplere med snore eller ståltråd fastgjort til f.eks. nedrammede stokke eller rør. Det er i praksis ikke ret almindeligt fordi det gør arbejdet dyrere.

Man kan ikke trække snore frit mellem grenene, så man må finde på diverse tricks. Man kan trække snoren så langt ud at den kommer forbi grenene, idet man f.eks. ved at klipningen skal ske 30 cm længere inde. Hvis det ikke er præcist nok, kan man klippe for lidt af, og sætte snore igen hvor spillerummet nu kun er f.eks. 10 cm. Det kan være nok til at nå præcisionen.

Man kan også først fjerne strittende grene som man er sikker på skal væk. Så trækkes en snor så tæt på klippestedet som muligt, men uden at berøre grenene. Man kan også sætte f.eks. landmålerstokke i smig og klippe ind til dem.

Et mere sjældent anvendt trick er at bruge en galge i træ ligesom når man bygger terrænmure. Galgen der angiver hækens halve tværprofil, kan

Når stangklipperen har et justerbart klippehoved, kan man stå på jorden og tage den høje hæks top. Foto: Stihl.

godt mases ned mellem grene. Denne metode er måske især motiveret når formen er kommet alt for meget ud af mål og skal rettes godt til.

Spørgsmålet er om snore og galger kan erstattes af noget mere moderne, f.eks. baseret på elektronik, gps, sensorer og laserlys som vi kender fra bl.a. landmåling og jordarbejde. Grønt Miljø har ikke hørt om at den slags er taget i brug.

Værktøjets brug

Anlægsgartnere anvender udelukkende motordrevne hækklippere. I forhold til den gamle manuelle hæksaks er de meget hurtigere, og det er også lettere præcist at holde formen, selv om man også kan være ekvilibrist med hæksaks. Motorsav kan komme på tale ved ind- og nedklipninger af kraftige hække af f.eks. bøg. Tendensen går i retning af ledningsfri maskiner der er lettere og støjer og oser mindre. Med selv en let batterimaskine kan man dog blive øm i armene, så

det gælder om at skifte lidt mellem opgaverne.

Til høje og brede hække kan man anvende småstiger, rullestilladser og stanghækkeklipper. Når stangklipperen er kombineret med et justerbart klippehoved, kan man stå på jorden og tage toppen med.

Gennem tiden har klipningen også været påvirket af klippegrej og arbejdslønnen. Da man kun havde sakse, kunne det være en fordel at undgå vinterklipning fordi de forvædede skud var svære at klippe i. Til gengæld betød den tids lave arbejds løn at flere årlige klipninger var inden for mulighedernes rammer.

Når man står ved hækken kan man med fordel klippe de to sider først. Har hækken en vis højde, er toppen den mest besværlige del, og når man tager siderne først er den så meget smallere. Det er også en fordel at klippe nedefra og op. Gør man det omvendt, falder afklippet ned over de endnu uklippede grene længere nede

og er i vejen. Nogle kilder taler om at føre hækklipperen i cirkulære bevægelser, men så klipper man også oppefra og ned. Og klipper man kun højre- eller venstrevendt mod hækken eller skifter man? Det er sikkert meget individuelt.

Det som ikke er med

Artiklen her kommer ikke ret meget ind på forskellene mellem de forskellige arter og om forskellene mellem løvfældende og stedsegrønne arter. I denne artikel kommer vi heller ikke ind på andre plejetiltag for hække, bl.a. ukrudt og fjernelse af afklip, egnede arter og figurklipning. Eller de fritvoksende hække som reelt ikke er hække. sh

KILDER

Arne Biering (2009): Beskæring. Grundlæggende viden.

Danske Anlægsgartnere (2016): Pleje af grønne områder.

E. Erstad-Jørgensen (1926): Anlægsgartneri.

Samtaler med fagfolk, bl.a. fagkonsulent i Danske Anlægsgartnere Kim Tang, anlægsgartner Michael Pedersen fra Grøn Vækst A/S og træplejekonsulent Christian Nørgård Nielsen.

Stihl med 6,4 kW og 150 cm sværd

Stihl kalder sin nye model MS 881 verdens mest kraftfulde serieproducerede motorsav. Den 121,6 cc motor yder 6,4 kW og trækker et sværd op til 150 cm. Med en vægt på 9,84 kg (uden sværd og batteri) er

ydelsen 1,54 kg/kW. Den nye model, der erstatter MS 880, har en kapacitet der især gør den relevant på mobile savværker og ved fældning af store træer, lyder det fra det tyske producents danske aflægger, Stihl Danmark. Herfra fremhæves bl.a. at motoren kombinerer lavt udslip og brændstofforbrug med lav vægt og hurtig acceleration. Hertil kommer nyt design, bedre greb, dekompressionsventil og ElastoStart som gør savnen nem at starte. Stihl.dk.

Først længere, så kortere

Sneskimmel i plæner forebygges ved at justere klippehøjden, men kun på greens er det vigtigt

Af Bente Mortensen

Om efteråret møder vi jævnligt rådet om at klippe plænerne godt i bund før vinteren for at forebygge senere problemer med sneskimmel. Men vi kender også det gamle råd om at hæve klippehøjden om efteråret. Går det sammen? Ja, det gør.

For at forebygge sneskimmel er det ganske rigtigt en fordel at græsset er lavt om vinteren, for langt græs kan lettere skabe de fugtige, lune forhold (-1 til 5°C) hvor sneskimmel trives bedst. Så årets sidste klipning kan godt være lav, f.eks. 3-4 cm. Men inden da kan efterårsgræsset godt være længere fordi det giver mere bladareal til fotosyntese og dermed mere vækst og slidstyrke.

Sneskimmel er en samlebetegnelse for flere svampesygdomme. To af dem (Microdochium nivale og Pythium involutum) kan skade græsset både efterår og forår, også uden sne. Der skal bare være lave temperaturer og høj fugtighed mens græsset samtidig er i dvale eller vokser langsomt.

For at undgå fugtige forhold kan det være en god idé at fjerne blade fra plænen om efteråret. Da sneskimmel angriber især enårig rapgræs, som er et ukrudtsgræs i plænerne, kan jævnlig eftersåning med kulturgræsser derfor reducere sneskimmelangrebene.

I praksis spiller forebyggelsen af sneskimmel dog ikke den helt store rolle, og der er næppe mange - hverken private og professionelle - der indstiller klippehøjden som beskrevet. Den markante undtagelse er golfbanernes greens.

Det er også på greens det betyder noget at holde rådet om ikke at træde på græsset i frost hvor man knuser bladcellerne og ødelægger græsset. Om foråret spirer græsset igen, og det er fint nok i haver og parker. Men på greens vil man helst undgå at ødelægge græsset for ikke at give uønskede græsarter en chance for at etablere sig i fodsporet og for at kunne melde klar green så tidligt som muligt. sh

SKRIBENT
Bente Mortensen er cand.hort. og miljø- og arbejdsmiljøkonsulent i Danske Anlægsgartnere.

Sneskimmel i rajræs. Foto fra dsv-froe.dk.

GRØNT MILJØ 9/2020

Gartnerens barkflis

Den rigtige dækbark til den rigtige pris

Vi er klar med forskellige typer kvalitetsbark til omgående levering. Hele læs leverer vi fragtfrit.

Pris kr./m³ excl. moms	SJÆLLAND	JYLLAND/FYN
Granbark, fra	180,-	200,-
Fyrrebark, 20 til 60 mm, fra	215,-	235,-
Vedflis/træflis, fra	180,-	200,-
Spagnum, fra	180,-	200,-

Varerne kan desuden afhentes ab lager. Ring 4064 6810
Ved større mængder: indhent venligst tilbud

Vi er også leveringsdygtige i
Svensk granit
med levering direkte fra brud i hele Sverige
Indhent venligst tilbud

Gammel Marbjergvej 17, 4000 Roskilde. Tlf. 47 52 47 00
Richard Nielsen, mobil 4064 6810, richard.nielsen@dsvtransport.dk
www.dsvtransport.dk

SØNDERUP MASKINHANDEL A/S

Vedligehold til alle årstider

SKRIBENT
Bente Mortensen er cand.hort. og miljø-, arbejds- og græskon-sulent i Danske Anlægsgartnere.

Importør. www.sønderupmaskinhandel.dk. 98 65 32 55

Skovlandbrug i en dansk kontekst

I skovlandbrug kombinerer man landbrug og skovbrug, primært som skovgræsning. Det er velkendt andre steder i verden og kunne måske også blive det i Danmark. Det undersøges i projektet Robust som Økologisk Landsforening og Skovskolen er med i. Og nu skal man have to økologiske landbrug med malkekøer med.

”Mange økologiske landmænd er interesserede i at omlægge dele af deres jord til skovlandbrug for at få større bæredygtighed i deres produktion. Vi har derfor akut brug for viden på området,” siger Rasmus Halfdan Jørgensen fra Skovskolen.

Fordelene med skovlandbrug kan bl.a. være at buske og træer lokker flere bestøvende insekter til, hæmmer erosion og udvaskning af næring, trækker CO₂ ud af luften, giver bedre dyrevelfærd og supplerer foderet. Udenlandske erfaringer viser at der kan også opnås større udbytte på marker ved siden af.

Mest power og mindst miljøskade

Kunsten har været at finde balancen mellem maks. power og mindst miljøpåvirkning. Sådan lyder det fra Husqvarna der er på vej med en ny generation af de kraftige 90 cc skovmotorsave der afløser 281 XP, 288 XP og 395 XP. „Vi har styrket ydeevnen, optimeret vægten og forbedret balancen, alt sammen uden at gå på kompromis med holdbarheden,” lyder det fra Michael Schösser, salgsdirektør for Husqvarna Danmark. Han peger også på savens pålidelighed og ergonomi. Med de nye save holdes også de strikse emissionsregler. De nye save er udstyret med Husqvarnas X-Cut-kæde og nye letvægtsværd. Husqvarna.dk.

Svømmesø. Det er teknologien herfra der kan udnyttes til at rense overfladevand. Foto: Junckerhaven.

Knowhow fra svømmesøer kan bruges til at rense vand i LAR-projekter

Teknikken indgår i projektet Fremtidens Gårdhave hvor man vil afdække gårdhavers klimapotentiale og rekreative sidegevinster

Svømmesøer eller naturpools er svømmebassiner hvor vandet recirkuleres og renses i biologiske filtre. Og som ligner små naturlige søer. Med den stigende interesse for lokal afledning af regnvand er teknologien ved at få en ny anvendelse. Med samme metode kan man nemlig rense tagvand, vejvand og andet forurenede overfladevand så det kan bruges som rent vand i pryd bassin, vandlegepladser og på sigt måske også badebassiner. Man kan altså opnå en rensning der er langt mere effektiv end hvad man opnår med almindelig filterjord.

Metoden skal nu testes i en gårdhave på Straussvej i Københavns sydhavnskvarter hvor Københavns Kommune og Hofo er bygherrer og Teknologisk Institut skal overvåge og teste rensningen. Rensningen er en del af projektet Fremtidens Gårdhave hvor man vil afdække gårdhavers potentiale for klimatilpasning og udvikling af grønne og rekreative regnvandsløsninger.

Svømmesøer renses med en teknologi der især er kendt i Mellemeuropa. Den findes dog også i Danmark hvor Anlægsgartnerfirmaet Juncker-Haven siden 2007 har anlagt

60 anlæg, bl.a. to friluftsbade godkendt til 400 daglige bade-gæster for Sorø Kommune og Vejle Idrætscenter. Det er også dette firma der i 2021 skal i gang som underleverandør på Straussvej. Her er det sigtet at teknikken fra svømmesøerne kan rense overfladevandet så godt at det kan bruges til et pryd bassin og en vandlegeplads med kanaler og et system af vandlemter. Til det skal man ikke opfylde badebekendtgørelsens skrappe krav, men kun de knap så skrappe krav fra kommunens egen miljømyndighed.

I det aktuelle projekt afkobles vand fra cirka 20 tagedløb til åbne render. De forbindes til fem regnbæde der virker som forfiltre. Der er dimensioneret som 1 m² regnbæde pr. 100 m² overflade. Vandet ledes herfra med tyngdekraften til i åbne og lukkede kanaler til pryd bassin der er gårdrummets centrale del. Herfra recirkuleres vandet gennem det biologiske filter der her er installeret og gemt under græsplænen.

Biofiltret er anlagt så det samtidig kan fungere som buffer og danne et permanent vandspejl i pryd bassin. Til sidst ledes det rensede vand til

vandlegepladsen og retur til systemet i en åben løftet støbt kanal.

Renseteknikken er i princip at det forurenede overfladevand kontinuerligt ledes gennem et porøst lag med en ekstrem stor partikeloverflade så der dannes en biofilm der eliminerer skadelige bakterier, vira mv. Hertil kan der f.eks. anvendes leca, kalk og kvartsand. Renseteknikken er en variant af det der også er kendt som dobbeltporøs filtrering.

Svømmesøens knowhow kan også bruges til at dimensionere renskapaciteten, noget der ellers volder danske rådgivere problemer. Udgangspunktet er den tyske FLL forordning der beskriver en række biofiltertyper og dokumenterer rens effektiviteten. Som indikator for sygdomsskim anvendes her fækali og deres skadelige bakterier som e-coli og ento-rokokker. Det sker også i det aktuelle projekt.

Hvis vandet senere viser sig at være rent nok til at opfylde badebekendtgørelsens krav, er der mulighed for at etablere badebassiner. Her sætter sikkerhedsreglerne dog en grænse for legebassinets størrelse. Det må højst være 100 m² og højst 50 cm dybt. sh

Schäffer

24e

- Li-Ion batterier med garanti på 5000 opladninger/5 år
- Batteri-kapacitet til en hel arbejdsdag
- Nytænkt el-læsser fra ende til anden - selv el-transmission
- Samme skubbekraft og brydekraft som konventionel læsser!

For mere information find nærmeste forhandler på:

WWW.SCHAEFFER.DK

+45 99 28 29 30

HELMES

Li-Ion

5 GANGE SÅ LANG LEVETID
PÅ BATTERIER SOM BEDSTE
ALTERNATIV PÅ MARKEDET!

18 millioner til at undersøge biokul

Biokul, der bl.a. bruges til træplantning i gader, skal undersøges nærmere i to projekter der har fået støtte fra Miljø- og Fødevareministeriets grønne udviklings- og demonstrationsprogram GUDP. Seks projekter har i alt fået 40 mio. kr. hvor de to om biokul har fået godt 18 mio. Sigtet er at lette landbrugets klimaaftryk. De øvrige støttede projekter omfatter bl.a. vaskeroboter til svinestalde, energiteknologi i væksthuse og bæredygtig dyrkning i landbruget.

Biokul (biochar) fremstilles af biologisk stof som træ, halm og gylle. Det kan fungere som kulstoflager i jorden og gøre jorden bedre til at holde på næring. Det skal de to projekter skaffe mere viden om, begge med Københavns Universitet, Institut for Plante- og Miljøvidenskab, som ansøger.

Til træplantning kendes biokul som vigtig bestanddel i 'stockholmsjord', men uden en industriel produktion er det fortsat et dyrt produkt.

Intensivt landbrug i beskyttet natur

Ekstensivt landbrug som enge og overdrev er også natur. Det er intensivt landbrug ikke. Alligevel er der intensivt landbrug på 811 (22%) af de 3.664 km² som i Danmark er beskyttet som Natura 2000-område.

Det viser en kortlægning Detektor har lavet for Danmarks Naturfredningsforening. Den viser også at der er 579 km² 'øvrigt landbrug' (16%) i Natura 2000-områderne. Det er landbrug hvor naturen prioriteres en del, men mindre end landbruget, f.eks. brakmarker, vedvarende græs og skovrejsninger.

Detektor har hentet kortdata over de områder Danmark har indberettet til EU som Natura 2000-områder. Det er områder med en bestemt naturtype eller dyreart der skal beskyttes. Desuden er der hentet kortdata over alle marker indberettet til Landbrugsstyrelsen. Ud fra de to datasæt kan man se hvilke marker der er i Natura 2000-områderne, og de fylder altså 1390 km².

Afvandes gennem fugerne til bærelaget

Som en del af Køge Campus har kommunen etableret Danmarks største klimasikrede parkeringsplads på 10.000 m². Til projektet er anvendt IBF-opskriften Perma-Drain som ifølge IBF selv er markedets mest veldokumenterede permeable belægningssystem. Nedbøren løber ned gennem de permeable fuger til det permeable bærelag. Der skal hverken nedgraves rør eller etableres et regnvandsbassin.

Den anvendte sten er IBF's SF-Økoloc, en maskinlægningssten med et fugeareal på 10%. Fugerne er fyldt med

NCC DrænAf-grus mens bærelaget er NCC DrænStabil-grus i 50 cm tykkelse. Altsammen velkendte produkter.

Bærelaget fungerer som et stort forsinkelsesbassin der opholder vandet inden tyngdekraften får vandet gennem en vandbremse og over i det eksisterende regnvandssystem - med forsinkelse. Når der kommer store regnskyl eller skybrud, kan regnvandssystemet derfor sagtens følge med.

Parkeringsarealet kan håndtere en 10-årshændelse eller hvad der omregnet består af tre skybrud (230 l/s/ha). Ibf.dk.

BGreen-it Det komplette system

Skab grønne oaser i byerne med effektive og kundetilpassede løsninger til alle typer af:

Grønne tage
Taghaver
Grønne vægge

Kundetilpassede løsninger, f.eks. med ekstra fokus på biodiversitet og vandtilbageholdelse

Danskproducerede sedumbakker, plugs og vækstmedier

Sikkerhed og kvalitet
Langtidsholdbare løsninger

Se mere på www.byggros.com

BG Byggros A/S Tlf.: 59 48 90 00 info@byggros.com

bq byggros

Når man kan læse arbejdsbeskrivelsen

LÆS & STAV. Systemet Doolexia er effektivt mod ordblindhed, men møder behersket interesse

Skriftsproget er det største smenneskehed har opnået. Og har du ikke skriftsproget med i vores samfund, er du virkelig sat af. Det er så vigtigt.”

Ordene er fra pædagog og underviser Peer Kromann Nielsen, og han ved hvad han taler om. Han lærte først bogstaverne i 4. klasse og fangede først for alvor skriftsproget da han var kommet op i 40'erne. I dag er han medstifter af foreningen Læs & Stav og har stået bag udviklingen af Doolexia-metoden. Det er et system som tilpasser sig den enkelte elev og som - ifølge flere kilder Grønt Miljø har talt med - forbedrer læse- og staveevnen med uhørt hast hvis man laver sine øvelser hver dag.

Danske Anlægsgartnere er derfor gået sammen med Læs & Stav. Med 'Projekt 100' vil de give et løft til anlægsgartnerbranchen som traditionelt har tiltrukket mange med læse- og skrivevanskeligheder. Det betyder at de første 100 anlægsgartnermestre kan tilbydes et Doolexia-forløb til deres ansatte og elever til 6.600 kr. eksklusiv moms hvor den planlagte kursusprijs er 25.000 kr. (se Grønt Miljø nr. 3, 2020).

Det har dog været svært at få sat skub i tilmeldingerne, fortæller uddannelseskonsulent i Danske Anlægsgartnere Julie Thostrup Vesterlyng.

„Det her ordblindeprojekt er jo vores lille hjertebarn, og vi er nødt til at få det endnu

Ordblindhed skyldes at man ikke kan parre bogstavernes udseende med ordenes lyde. En af metoderne til at træne denne evne op er at føle bogstavernes form - bogstaveligt talt.

mere i gang. Jeg tror kun at vi har en håndfuld ansatte i gang fra vores medlemsvirksomheder. Mestrene har været svære at få med på vognen, men så må vi bare være endnu bedre til at vise dem alle fordelene for ellers risikerer vi at projektet må lukke,” understreger hun og påpeger at de manglende muligheder for at få tilskud til forløbet muligvis udgør en forhindring.

Gået fem karakterer frem

En anlægsgartnermester som ikke har haft svært ved at se fordelene, er Uno Apold fra Grøn Entreprise A/S. Han mener ikke at virksomhederne bør lade muligheden for tilskud afgøre om de skal investere i deres ansatte.

„En pris på 6.600 kr. burde enhver virksomhed kunne være med på. Det hænger jo ikke sammen at vi skal have et tilskudssamfund hvor man skal have tilskud til alt før man gør noget. Specielt noget som er så vigtigt som at kunne læse og stave. Selvfølgelig skal vi bære vores ansatte og elever og dygtiggøre dem og investere i dem. Det giver jo et enormt selvværd at kunne læse og at kunne blive forstået og føle sig tryk nok til at kunne sende en sms og give en tilbagemelding på skrift,” pointerer Uno Apold.

Uno Apold har tilbudt to af sine anlægsgartnererelever et Doolexia-forløb. En af dem er Daniel Zacchi som netop har rundet 200 træningsdage i

træk, og han kan mærke en enorm forskel fra tidligere hvor han altid bad sin lillebror læse sine beskeder og tekster igennem inden han sendte noget til nogen.

„I starten skulle vi skrive en tekst hvor jeg fik over ti fejl, og efter nogle måneder havde jeg kun to fejl. Så det hjælper enormt meget på stavningen, men også når jeg skal læse alt fra vejskilte eller købe mad i supermarkedet eller læse en arbejdsbeskrivelse. Nu skal jeg kun læse det én gang hvor jeg tidligere skulle læse det tre gange for at fatte det. Det betyder også at jeg ikke skal spørge om tingene så mange gange. Jeg kan læse opgaver og materialelister bedre, og uanset hvad er der jo bare masser af skrift i form af sms'er og aftaler som er langt lettere hvis du ikke har så svært ved at kommunikere på skrift,” fortæller Daniel Zacchi.

Doolexia-metoden tilpasser sig den enkelte elevs udfordringer. Det betyder at Daniel Zacchi ikke har fået læse- og staveopgaverne 100% korrekte da systemet hele tiden forsøger at aflure hans svagheder. Men Daniels 96% er også meget godt gået, understreger Peer Kromann Nielsen

„Daniel lægger virkelig en god indsats. Han er gået fem karakterer frem (på den almindelige 7-trins skala, red.). Det hele kommer an på arbejdsindsatsen og hvor ordblind man er fra start. Men det virker, og det er jo dét vi gerne vil bevise med vores Projekt 100,” siger han.

For livsglæden skyld

Med Projekt100 vil Foreningen Læs & Stav medvirke til at give 100 dages ordblindetræning til 100 børn og 100 voksne der har stave- og læseudfordringer. Målet er at få en uafhængig, faktisk baseret vurdering af effekten af Doolexia.

Foreløbige resultater på 19 testelever indikerer at to ud af tre elever når tæt på alderssvarende niveau for stavning og

Peer Kromann Nielsen, der selv var stærkt ordblind, er medstifter af Læs & Stav og har udviklet Doolexia.

Anlægsgartnererelev Daniel Zacch er - halvvejs gennem et Doolexia-forløb - gået fem karakterer frem.

læsning på kun cirka 100 dages intensiv træning. Det vil sige 45 til 60 minutter om dagen inklusiv frilæsning. Den sidste tredjedel oplever også mærkbare fremskridt, om end lidt langsommere.

Det er denne effekt som Læs & Stav gerne vil have dokumenteret så metoden kan blive langt mere udbredt. Ikke for pengenes skyld, understreger Peer Kromann Nielsen, men for livsglædens skyld.

„Nogle lever fint med kom-

penserende hjælpemidler, men det er en lykke når man opdager at man kan se hvad der står på et vejskilt når man kører forbi, altså i samme øjeblik. Vi havde en fra asfaltfirmaet Colas der fortalte at nu kan han selv taste vejnavnet ind på gps'en når han skal køre. Det er en tryghed, og det er en lykke. Og nu kan han læse en ordreseddel. Det er en lykke,” fastslår Peer Kromann Nielsen som har haft de første 60 folkeskoleelever gennem et

Doolexia-forløb og knap det halve antal voksne. Derfor håber han at der kommer skub i anlægsgartnerilmeldingerne hen over efteråret.

Skal øve sig hver dag

Vil man blive bedre, er indsatsen det springende punkt. Det gælder de fleste af livets forhold. Også med Doolexia der handler om at få hjernen til at skabe nye forbindelser. Det kræver at man arbejder med sine øvelser hver eneste dag.

„Ordblindhed handler om at man ikke kan adskille lydene i talesproget. Og derfor kan man ikke parre lydene til et bogstav. Det er simpelthen ét tandhjul som går galt. Jeg oplever måske ordet kat som to lyde: ka og t. Og derfor kan jeg ikke parre de to lyde til tre bogstaver. Det kræver intens, daglig træning at få skabt den forbindelse som gør at du kan se et ord og straks ved hvad det betyder. Desuden har mange også en rygsæk fuld af nederlag med. En fortælling om sig selv som bygger på 'det kan jeg ikke' og en masse strategier som de har brugt for at overleve i denne skriftkultur som vi lever i,” fortæller Peer.

Men som med al træning er der også en hverdag som presser sig på. På grund af spidsbelastning hen over vækstsæsonen har Daniel Zacchi kun nået i gennemsnit 20 minutters træning hver dag. Efter efterårsferien er det derfor meningen at skrue op frem mod december. Til den tid vil Daniel Zacchi have fået godkendt 4.000 ord i læsning og skrift og være færdig med forløbet og klar til den afsluttende test.

Ligesom Michael Jordan

Det har altså været en stor arbejdsindsats, og derfor er Uno Apold også stolt af sin elev og glad for at Daniel har været i stand til mande sig op til udfordringen hver eneste dag.

„De skal jo træne i deres fritid, så det kræver at de kommer til det. Det er man nødt til hvis det skal gøre en forskel, og vi kan bare konstatere at det er lykkedes for Daniel. Det er ligesom dengang hvor Michael Jordan blev spurgt hvorfor han hele tiden var så heldig. Så svarede han at sjovt nok blev han heldigere og heldigere, jo mere han trænede,” fortæller Uno Apold.

Men modsat Michael Jordan har de fleste mennesker ikke brug for at være den bedste. For de fleste er det fint at være god nok. Og det er bare meget lettere at føle når man kan læse og skrive. *It*

Er du interesseret i at høre mere, så kontakt uddannelseskonsulent Julie Thstrup Vesterlyng på 93882168 eller jtv@dag.dk.

LAR-løsningerne samles i et netværk

AFVANDING. I et kvarter på Frederiksberg knopskyder løsninger til et stadig større opland

LAR-anlæg ses ofte som mindre individuelle anlæg, men man kan også koble flere forskellige anlæg sammen og skabe et knopskydende netværk. Hver gang man anlægger et LAR-anlæg, tænker man på hvilke andre LAR-anlæg man kan bygge det samme med og hvilke nye oplande man kan inddrage.

Det er hvad man i tre år har gjort i kvarteret omkring P.G. Ramms Allé på Frederiksberg. Her bliver det afstrømmende regnvand fra gaderne ledt ned i magasiner under små rabatter og grønne anlæg og derfra til den lokale Lindevangsskolen og videre i afløbssystemet.

I den tætbebyggede kommune tillades ikke nedsivning. Derfor er der membraner under alle magasinerne der består af plastkassetter. Og derfor ender vandet på rensingsanlægget sammen med husspildevandet når der er plads i kloaksystemet.

Effekten er derfor kun den

tilsigtede forsinkelse. Men idéen er på længere sigt at rense regnvandet uden at lede det til de almindelige renseanlæg. Denne rensning kan ske lokalt, men det er dyrt. I stedet er det perspektivet at lede vandet til et centralt renseanlæg beregnet til det relativt rene overfladevand og derefter at sende vandet i havet. Så undgår man at belaste det almindelige renseanlæg.

Regnbedene

I kvarteret begyndte det med at etablere regnbede i P.G. Ramms Allés sydside hvor der var en træbevokset rabat. Under regnbedene er der - mellem træerne - kassetter 120 cm brede og lige så dybe. Fra vejen, der har ensidigt fald, ledes vejvandet til regnbedet via gennemløbsriste i kantstenen. Først når regnbedet er helt fyldt - og hele vejen oversvømmet - løber vandet gennem et overløb til kassetterne der her rummer 60 m³.

På grund af denne løsning, hvor det saltede vejvand løber direkte i bedet, saltes der med dyr miljøvenlig salt (CMA) i denne gade for at skåne bevoksningen.

Gennemløbsristene er nemme at vedligeholde. Driftsfolkene skal fjerne bladene bag dem, men her er det nemt at komme til fordi der ikke holder biler. Til nedsivningen bidrager også kantstenene der er anlagt med 'klimasten' med permeable fuger.

Ovenpå kassetterne blev der lagt en FLL type 2-jord. Det er en jord der er beregnet til at bære let trafik, men her skal den bare nedsive vandet til drænrøret i bunden, hvad den dog ikke er optimal til.

Da rabatten skulle forlænges, blev det en anden løsning. Der kom ingen kassetter i bunden, kun et regnbed med såkaldt stockholmjord der består af skæver, kompost og biokul. Her er nedsivningen meget hurtigere. Vandet for-

svinder dels gennem fordampning, dels gennem drænrør i bunden af stockholmjorden.

Skolegården

Fra begge regnbedene i P.G. Ramms Allés sydside fører drænene til et Ø425 mm stort rør under cykelstien på den anden side af vejen. Dette rør leder videre til Lindevangsskolens LAR-anlæg der var etableret i forvejen. Hovedbrønden er tæt ved indgangen til skolens skolegård. Fra denne brønd ledes vandet videre til et stort magasin i skolegården. Det er også via denne brønd at vandet ledes videre i det kommunale afvandingsystem.

Det var først meningen at skolegården skulle renoveres for småpenge. Da der imidlertid kunne indskydes 'takstmidler' fra vandforsyningen, blev det muligt at etablere et større anlæg. De består af to store 'skåle' med regnvandskassetter nedenunder. Anlægget rummer 700 m³ i kassetterne og 800 m³ i skålene over jorden. I den ene skål er der en grøn gummibelægning, og i den anden skål er der asfalt.

Tilstødende gader

Næste projekt var at få vejvandet fra de tilstødende gader med. Udkørslerne hen over fortovet virker som en flad dæmning hvor vandet samler sig. Via riste, enten traditionelle riste foran kantstenen eller riste integreret i kanten, løber vandet videre i rør til det store rør under cykelstien der ender i skolegården.

Fra en af sidegaderne er det dog anderledes. Her løber vandet først til regnvandskassetter der er indbygget under et lille grønt anlæg. Der er svejset studser på membranen hvor vandet kan løbe ind. Fra kassetterne løber vandet videre i det store rør under cykelstien.

I begge tilfælde rammer det salte vejvand ikke beplantede bede, så derfor kan sidegadernes almindelige saltning oprettholdes. Det spiller en stor økonomisk rolle når oplandet med

Foto: Mikkel Priess

Skolegården bygges i 2018 om med to store 'skåle' med regnvandskassetter nedenunder. Anlægget rummer 700 m³ i kassetterne og 800 m³ i skålene. I den ene skål er der boldbane med en grøn gummibelægning.

I det første regnbed er der kassetter under. Regnen løber gennem gennemløbsristene til beddet hvor der er et dræn i bunden. Kassetterne kommer først i brug når vandstanden når overløbet i kuplen til venstre.

afstrømmende regnvand er omkring 1 ha.

Det grønne anlæg er opstået i forbindelse med omdannelsen af et areal med bunkere fra krigens tid. Kassetterne ligger på bunkernes gamle bund 150 cm nede. Kassetterne er 100 cm dybe og skaber et volumen på 240 m³. Hvor der er plantet, ligger der 50 cm muld ovenpå. Hvor der er belægninger, er der 40 cm lokal fyldjord og 10 cm grus eller sten. Kassetterne er pakket ind i fiberdug (500 g/m²). Som mellemlag og underlag mod rådjorden er der i alle tilfælde

anvendt en 2 mm tyk membran (PEHD, 1200 g/m²). Det er tilfældet alle steder hvor der er anvendt kassetter.

Linde i stockholmjord

I P.G. Ramms Allés nordside står der mellem vejbanen og cykelstien en række lindetræer. Her er der installeret kassetter i jorden mellem træerne. Oven på er der ikke etableret regnbede, men men ét stort bed med stockholmjord i 90 cm dybde. Nogle steder er der asfalt på. Her er stockholmjordens skæver 16-32 mm. Ellers er de på 2-8 mm.

Fra kassetterne og drænene i bunden af vækstlaget ledes vandet også her videre til det store rør under cykelstien.

Smart city og LoRa

Hovedbrønden i skolegården er systemets hjerte der styrer hvor vandet skal hen, men denne styring kan gøres mere smart. 'Smart city' er et begreb der også kan bruges i denne sammenhæng. Det går ud på at bruge elektronik til at måle vandstande og regulere brøndens spjæld og doseringer så f.eks. vandingsmagasinet forsynes korrekt og resten ledes til et magasin før det sendes videre til rensning.

Styringen kan foregå på afstand med et netværk som LoRa som kommunen arbejder med. Det er et wifi-netværk med lille kapacitet (kun små tekstbeskeder), men rækker langt, selv 16 km i byområder. På en anden af kommunens skoler arbejdes der netop nu med at bruge LoRa til brønde.

Det er alt sammen ikke nok til en 100 årsregn. Når den kommer, vil vandet stuve på vejen, men ifølge beregningerne vil det ikke løbe over fortovskantstenen. Det er indtil videre godt nok. sh

I nordsiden af P.G. Ramms Allé er der kassetter mellem træerne og på hele strækningen er der derunder stockholmjord i 90 cm dybde, også under asfalten. Under cykelstien ligger det store opsamlerrør.

Foto: Frederiksberg Kommune

Foto: Frederiksberg Kommune

Foto: Frederiksberg Kommune

Foto: Mikkel Priess

Det grønne anlæg på P.G. Ramms Allé omdannes i foråret 2020. Bunkerne fjernes, og der indbygges regnvandskassetter på bunkernes gamle gulv. Bunkernes placering er markeret i det nye design. Før bestod bevoksningen af snebær og enkelte kirsebær. I dag er en mere varieret bevoksning på vej, også med kirsebær. Foto: Mikkel Priess.

Oprindeligt var haven en køkkenhave, men efterhånden blev den mere og mere blomstrende. Foto fra bogen.

Cottage Gardens

Claire Masset beskriver hvordan landarbejderhaven blev til en elsket have-type med masser af frodighed og blomster - og ingen rette linjer

Af Ole Fournais

I denne tid oplever vi også i Danmark stort fokus på vilde haver og blomsterenge, og mange spørger om der er klassiske stilarter denne trend kan stamme fra. Men nej, ingen klassiske haver kan direkte kobles til de nye tendenser. Og jo, for man kan med fuld ret påvise en linie tilbage til de britiske 'Cottage Gardens' der er temaet for Claire Massets nye bog af samme navn.

„Man skal forestille sig et stråtekt hus på en smuk sommerdag. En gammel låge står delvist åben og inviterer dig ind. I denne lille forhave gror en masse blomster sammen med rækkevis af grøntsager og frugtbu. Stativer med bønner og høje stokroser står hen over gulerødder og kål. Når du kommer hen til døren, møder du de skønneste kik: en pergola med dejlige, velduftende roser.“ Sådan lyder det - frit oversat - fra forfatteren der senere understreger at man stort set aldrig ser præcise geometriske former og linier i cottage gardens.

I både ældre og nyere havebøger er begrebet 'Cottage Gardens' ofte yderst sporadisk beskrevet. Det råder denne bog bod på. En cottage garden er et jordlod stillet til rådighed af ejere af slotte, herresæder o.l. til en landarbejder som på den meget beskedne plads kunne dyrke alskens afgrøder som en del af sin løn for at arbejde for godsejeren.

Gennem 1600- og 1700-tallet havde disse jordlodder stort set ingen prydpflanter - og smukke blomster fremkom kun som biprodukt til den spiselige del af planten. Først midt i 1800-tallet ser man enkelte cottage gardens med prydpflanter og fra 1880-1900 overtager blomsterne langsomt haverne fra køkkenurterne. Det bliver fortalt levende i korte tekster og glimrende billeder af kendte og ukendte britiske cottage gardens.

I datidens England opstod begrebet cottage gardens først og fremmest i egne med god jordkvalitet: området syd for Themsens, området mellem London og Birmingham (The Cotswolds) og området mellem Manchester og Sheffield (The Peak District). Derfra bredte cottage gardens sig til resten af landet. Ofte opstod de mange i områder med mange arbejderfamilier både ved landbrug og minedrift - senere også ved de stadig større industriområder.

Blandt bogens omtalte og beskrevne cottage gardens er den berømte Anne Hathaways Cottage i Stratford-upon-Avon (Shakespeares hustru), Hill Top i Cumbria (børnebogsforfatteren Beatrix Potter), Monk's House i Sussex (Virginia Woolf) plus en håndfuld haver i det sydlige England.

I vore dage oplever mange danske tv-seere sådanne haver via de populære serier som

Miss Marple, Barnaby, Morse, Gently o.l. hvor sådanne cottages er baggrund for den ene scene efter den anden. Og ser man godt efter, får man ofte øje på smukke blomster i harmoniske sammensætninger.

Gennem 1950- og 1960'erne blev enkelte cottages i de mindre landsbyer købt af byfamilier til brug som weekendbolig eller fritidshus, og i de seneste 20-40 år er mange købt af relativt velhavende familier som bolig nr. to. Desværre medfører det at huspriserne i nogle områder stiger så meget at unge lokale familier med almindelige indkomster ofte ikke har råd til at købe husene.

Denne udvikling er dog også udtryk for at disse landsbyhuse med de charmerende haver er drømmen for mange. Og sådan en drøm får næring gennem denne bog. De flotte, meget sensuelle billeder viser med al ønskelig tydelighed de behagelige stemninger og miljøer i en cottage garden.

For den nybagte haveejer er bogens billeder rene lækkerbisken: dejlig atmosfære, smukke detaljer, fine harmoniske plantebede med overvældende mængder af blomster og enkelte skyggegivende træer. Naturligvis er billedteksterne fulde af oplysninger om planternes voksested, krav til lys og skygge, blomstring m.m.

Samtidig vil anlægsgartneren og havearkitekten få megen inspiration til nye havean-

læg eller til omlægninger, ikke mindst hvis man vil undgå de efterhånden talrige trivielle forhaven med granitskærver plus to krukker med et par forpjuskede og sølle stedsegrønne planter. På kundebesøg kan man let vejlede til en løsning med langt flere farver, dufte og årstidsvariationer som alle er vigtige dele af en cottage garden.

Bogen er udgivet af det meget anerkendte National Trust i en spændende serie hvor vi foreløbigt har set de tilsvarende gode og nyttige Walled Gardens, Secret Gardens og Rose Gardens. De er i samme format, med høj standard i papir og layout og skrevet af kyndige engelske havearkitekter eller designere.

Forfatteren til Cottage Gardens er Claire Masset som i en længere årrække har skrevet talrige artikler om haver og om planter i flere britiske havemagasiner og redigeret nogle meget roste havebøger. National Trust har for længst bebudet at man har planer om yderligere udgivelser i samme serie. Det bliver spændende at se for alle med interesse for haver og planter. □

Claire Masset: Cottage Gardens. National Trust 2020. 176 s.

ANMELDER
Ole Fournais er cand.mag og tidligere faglærer på Jordbrugets Uddannelsescenter. Han er i dag guide på haverejser verden rundt.

Vedligehold af §3-registreringen.

Miljøstyrelsen 2020. Danmarks Arealinformation, appen Beskyttet natur, dinnatur.dk og mst.dk.

• Man kan nu se status på kommunernes og Naturstyrelsens registrering af den natur der er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens §3. I en aftale fra 2010 med KL blev det præciseret at kommunerne løbende skal vedligeholde deres registrering. Kommunerne skal årligt indberette status for deres gennemgang og den arealandel af kommunens §3-områder de har gennemgået i den aktuelle 10-årige periode. Naturstyrelsen er ansvarlig for registreringen på deres arealer. Registreringen er grundlag for kommunernes administration af naturbeskyttelseslovens §3 og udgangspunkt for at borgere, rådgivere og myndigheder kan orienteres om hvilke områder der er beskyttede.

Skab mere vild natur hvor du bor. Af Signe Schrøder og Katrine Turner. Landsforeningen for Praktisk Økologi, Vild med Vilje, Dyrenes Beskyttelse, KFUM Spejderne og Dansk Ornitologisk Forening og Vores Natur. 22 s. Økologi.dk.

• Guide med inspiration til hvordan man som haveejер kan bidrage til mere vild natur. Det batter, for med over en million haveejere er haver en stor del af landets grønne arealer. Guiden giver råd til hvordan haverne kan forvildes og være grundlag for et rigere plante- og dyreliv. Der er oversigt over gode planter og beskrivelse af ti fokusarter. Guiden er udviklet til ordningen Vild-havementor.

Faunapassager. En vejledning. Anlæg og planlægning. Vejdirektoratet 2020. 106 s. Vejregler.lovportaler.dk.

• Den opdaterede vejregel beskriver trafik anlægs effekter på vilde dyr, forskellige typer passager og deres egnethed i forhold til forskellige arter, anvisninger til placering af passager mv. Vejreglen erstatter udgaven fra 2011 der igen erstattede udgaven fra 2000. Siden 2011 har man fået flere erfaringer med dyrenes brug af faunapassager både i Danmark og i udlandet. Det har bl.a. medført større fokus på flagemus og på at skille menseske- og faunapassager helt ad. De har helt forskellige formål og krav til design og placering, og menneskers brug af faunapassager forstyrrer dyrenes brug af passagerne.

An Architecture Guide to the UN 17 Sustainable Development Goals Volume 2.

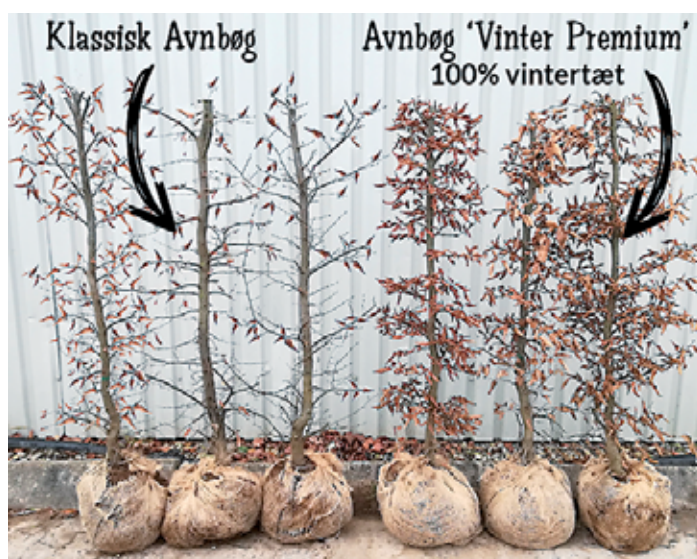
Af Natalie Mossin, Sofie Stilling, Thomas Chevalier Bojstrup, Ingeborg Christiane Hau, Christoffer Steensen Møller og Annette Blegvad. Det Kongelige Akademi sammen med UIA's kommission for bæredygtig udvikling og UIA World Congress of Architects 2023. 264 s. kglakademi.dk.

• Ny udvidet udgave af guiden der med 80 projekter giver inspiration til alle der vil holde FN's 17 verdensmål i byplanlægning, arkitektur og landskabsarkitektur. Projekterne er i alle skalaer og fra hele verden, også Danmark. Guiden er rettet mod studerende, arkitekter, beslutningstagere og andre interessenter.

Bigbags til affald når pladsen kniber

At få materialer i bigbags er velkendt, men de store sække duer også som alternativ til affaldscontainere når det er småt med plads, bl.a. i bymidter, eller hvor affaldsmængden er begrænset. Det har affaldsfirmaet Junkbusters sat i system med sine blå 'Junkbags' der er til både til erhverv og gør-det-selv og fås i bygge- og afspærings- og containerleje. Af tre størrelser rummer den store XL Junkbag 1,7 m³ eller 1,3 ton. Afhentning af fyldte sække kan bestilles hos Junkbusters der samarbejder med vognmænd. Junkbusters.dk.

De tre planter til venstre er en almindelig avnbøg. De tre til højre er sorten Vinter Premium der markedsføres som vintertæt.

En vintertæt avnbøg klar til markedet

Varemærket Prima Færdighæk fra Møllegårdens Planteskole har - efter 25 år på bagen - jubelæum i år. Det fejres bl.a. med lanceringen af en ny vintertæt hækplante af avnbøg. Avnbøg er normalt ikke så vintertæt som bøg, men det er den nye avnbøg Vinter Premium næsten. Den bevarer altså det brune løv helt til jorden.

Den nye sort er selekteret frem gennem mange år og sælges nu som store hækplanter ligesom de øvrige sorter i brandet Prima Færdighæk. Møllegårdens Planteskole har tidligere vist den nye sort frem, men det er først nu at den er klar til salg som store planter i stor skala.

Avnbøg Vinter Premium er et alternativ til almindelig bøg. Kunden vil gerne have en

vintertæt hæk, men ikke en stedsegrøn eller en busk. Fordelen ved avnbøg i forhold til bøg er ifølge planteskolen at den er mere hårdfør, har en mere kroget grenstruktur, at den ikke får lus, og at nedfaldsløvet lettere formuler og derfor ikke blæser så meget rundt. Desuden er den etableringssikker hvor bøg altid har et lille udfald. Og så er bladene mere takkede og har tydeligere bladnerver.

Hækplanterne fås i standardstørrelserne 125, 150, 180 og 220 cm. De leveres rodsårne med stor klump og kan som sådan plantes hele året bortset fra de tre sommer måneder. Prisen er lidt dyrere end varemærkets almindelige hækplanter af avnbøg og bøg. Primaefaerdighaek.dk. sh

Skovbegravelser i de private skove

Der er stigende interesse for at blive begravet i en skov, og derfor er der også flere private skovbegravelsespladser på vej. Af samme årsag har Jannik Ahlefeldt-Laurvig taget initiativ til at oprette Skovbegravelse ApS der skal hjælpe lokale skovejere med at etablere skovbegravelsespladser i privat ejede skove. Jannik Ahlefeldt-Laurvig står selv bag Danmarks første private skovbegravelsesplads på Steensballegård.

På hjemmesiden skovbegravelse.nu kan man bl.a. finde information til borgere der ønsker en skovbegravelse. Man kan også se en beskrivelse af de skovbegravelsespladser der er på vej: Borgnakke Skov ved Næstved, Lille Knapsø Bakke Skoven ved Lejre, Bøgeskoven ved Hostrup Hovedgård ved Skive, Møllervænge Skov ved Jyderup, Havnø Lund ved Hadsund, Ibsker Husmandsplantage på Bornholm, Vintersbølle Skov ved Vordingsborg, Mygind Skoven ved Randers og Østskoven i Hornsherred.

Anlægsgartnere med nødforsamling

På baggrund af coronasituationen har Danske Anlægsgartneres aflyst landsgeneralforsamlingen 21. januar. I hvert fald fysisk, for de væsentligste procedurer gennemføres under andre former. Medlemmerne får i december tilsendt dagsorden, beretninger, regnskab, budget og valgforhold. De kan derefter sende spørgsmål og forslag der bliver behandlet på det første hovedbestyrelsesmøde i 2021 der også vil være en slags landsgeneralforsamling. Hovedbestyrelsen fortsætter uændret med mindre andre vil stille op.

Også de tre indledende kredsgeneralforsamlinger i november er aflyst fysisk og erstattet af nødprocedurer. Den ene af kredsene er Storebælts Kreds som skulle have været vært for landsgeneralforsamlingen, men får mulighed for at være vært i 2022.

Foto: Martin Høyer

3 scener og 120 talere var i spil da Building Green gik online med streamingformatet Building Green Together.

Den virtuelle afløser der nåede i mål

Over 12.000 seere så med da Building Green sendte fra tre scener

En af mange arrangementer der er blevet aflyst på grund af coronaen, var konferencen Building Green i Forum i København 28.-29. oktober. For niende gang skulle man holde eventen der er en blanding af en udstilling og konference med bæredygtigt byggeri som tema.

Ligesom flere andre overvejede arrangørerne en virtuel event i stedet. I dette tilfælde blev det også gennemført, nemlig under navnet Building Green Together med live transmission af 120 talere fra 3 scener. Og åbenbart med succes, for ifølge arrangøren selv blev transmissionen den 28. og 29. oktober streamet af over 12.000 seere der så med i kortere eller længere tid.

Blandt de mange debatoplæg kunne man bl.a. opleve arkitekterne Dorte Mandrup og Dan Stubbergaard samt boligminister Kaare Dybvad (S) fortælle om deres syn på bæredygtigt byggeri nu og det næste årti.

Undervejs i livestreamingen kunne seerne hjemme fra kontoret stille spørgsmål til debatterne og engagere sig i de-

batten. Building Green havde bemandet hver scene med en chatansvarlig som viderebragte seernes spørgsmål til oplægsholderne på scenen.

„Vi var spændte på hvor meget folk ville engagere sig i debatten nu hvor det hele skulle foregå via skærmen. Men der var fuld gang i den. Der var virkelig mange spørgsmål til scenerne og en god interaktion mellem debatterne og seerne. Særligt debatterne 'Skal vi renovere, rive ned eller bygge nyt?' og 'Bæredygtigt byggeri - driver for grøn genstart' satte gang i den virtuelle debat,“ siger Sarah Elhauge der er Head of Business Development i Building Green.

Building Green måtte aflyse en konference i Aarhus i foråret. Alle sejl var derfor sat da Building Greens 10-årsjubileum skulle holdes i Forum i oktober. Igen spændte corona ben, men denne gang skulle det være løgn.

„Det er en stor opgave at omstille en fysisk event til et komplet digitalt setup, og vi har været på et stort overarbejde for at sælge helt nye eksponeringsløsninger, nu

hvor standsalg ikke var en mulighed, og finde samarbejdspartnere der ville støtte den digitale satsning. Vi har gjort os rigtig mange erfaringer som vi vil kunne tage med videre og dele med andre i fremtiden,“ siger Sarah Elhauge. „Vi glæder os til at videreudvikle Building Green Together platformen og dele nyheder og trends indenfor bæredygtigt byggeri med resten af branchen. Det er skønt at så mange har bakket op om vores digitale rejse.“

Selv om corona gjorde det fysiske møde på Building Green umuligt i år, er det ifølge programchef i Realdania Lennie Clausen „klart min fornemmelse at der som altid er blevet delt masser af vigtig viden - også selv om det er foregået digitalt.“

Realdania har været med alle ni år og støtter også Building Greens kommende tiltag. De omfatter en podcast, artikler om bæredygtigt byggeri og et jubilæumsmagasin der går bag udviklingen i bæredygtigt byggeri de sidste ti år og interviewer toneangivende folk og talenter i branchen. sh

Danske Planteskoler skal helt ind i Dansk Gartneri

Foreningens generalforsamling besluttede at det skal være slut med at være hangarounds

I dag er brancheforeningen Danske Planteskoler en løst tilknyttet specialkreds i Dansk Gartneri, men snart skal den indlemmes fuldt ud i Dansk Gartneri som en sektor.

Bestyrelsens forslag blev med stort flertal besluttet på Danske Planteskolens generalforsamling der blev holdt 8. september hos et af medlemmerne, Gunnar Christensens Planteskole i Fjenneslev. Det skulle været i juni, men coronaen kom i vejen.

Hele 42% deltog. Alligevel blev mødet holdt i kantinen. Den var nemlig stor nok til de 13 fremmødte plus 1 online. For i den 120 årige forening er der nu kun 33 medlemmer efter mange års skrump. Og netop foreningens størrelse er en af grundene til at man gerne vil indlemmes i noget større.

„Vi har en rimelig god for-

ening der er aktiv på mange felter. Det vi ikke kan imødegå er at vi bliver færre og færre, det vil sige færre til at løfte opgaverne. Hvordan kan vi lette bestyrelsesarbejdet? Det er ikke de samme krav hvis vi bliver en sektor i Dansk Gartneri. Men det er ikke ensbetydende med at vi f.eks ikke kan holde en generalforsamling, det er bare ikke et krav,” sagde formand Henning Roed.

Danske Planteskoler har to sektioner, en der er rettet mod engrosmarkedet og en der er rettet mod detailmarkedet. En af debatpunkterne var netop om hver sektion kan blive repræsenteret i Dansk Gartneris bestyrelse. Ifølge direktør i Dansk Gartneri Torben Lippert kan det først afgøres på Dansk Gartneris næste generalforsamling.

Værten Henrik Cristensen

Henning Roed: Vi bliver færre og færre til at løfte opgaverne.

Foto: Danske Planteskoler.

hørte til flertallet der støttede forslaget om en tættere tilknytning til Dansk Gartneri: „P.t. er vi bare hangarounds. Det er bedre at komme ind som medlem, og jeg tror på at vi ad den vej kan få mere igenem erhvervspolitisk.”

Henrik Christensen repræsenterer sektion 2 i Danske

Planteskolers bestyrelse. Torben Leisgaard repræsenterer sektion 1. „Det der afføder bestyrelsens forslag, er især to ting. Rekruttering til bestyrelsen og udfordringer med økonomien. Det piner mig at vi ikke kan få håndslag på at det bliver billigere,” sagde han.

Christensen og Leisgaard udgør bestyrelsen sammen med Henning Roed, og alle tre blev genvalgt idet Roed tilbød at stille op 'en sidste gang' for at køre projektet i mål. Bestyrelsen skal nu i gang med at realisere forslaget der bl.a. kræver en vedtægtsændring der kun kan vedtages på en ekstraordinær generalforsamling.

Indlemmelsen fyldte det meste på generalforsamlingen. Roed nåede dog en kort beretning hvor han nævnte et vellykket vintermøde i januar, en god Plantefagmesse og en positiv udvikling for Have & Landskab i august 2019. Aktiviteten Green City havde derimod været hårdt ramt af aflysninger grundet coronaen. sh

KILDE. Lotte Bjarke (2020): Danske Planteskoler på ny kurs. Gartner Tidende 12 /2020.

Byggeri og anlæg med coronavækst

Selv om coronaen har mærket den danske økonomi, er aktiviteten i bygge- og anlægsbranchen steget, og der er endda udsigt til at fremgangen fortsætter. Det viser en ny analyse fra Dansk Industri.

Normalt er byggeri og anlæg hårdt ramt under kriser, men denne gang er det omvendt. I kølvandet på finanskrisen 2008 faldt de samlede bygge- og anlægsinvesteringer med 18%. I år ventes de at vokse med godt 4,5% trods et fald i BNP på 3,5%.

Årsagen er bl.a. at branchen ikke har været ramt af restriktioner som andre dele af erhvervslivet. På langt de fleste byggepladser og i private hjem har arbejdet kun-

net fortsætte som hidtil under visse forholdsregler. Væksten hænger også sammen med store boliginvesteringer som følge af befolkningstilvæksten i de større byer. Her til kommer at tiltagene som følge af coronaen, bl.a. suspenderingen af anlægsloftet, den grønne boligaftale og frigivelse af indefrosne feriepenge, også kommer byggeri og anlæg til gode.

Investeringerne betyder også flere ansatte. Ifølge tal fra Danmarks Statistik var der 1200 flere beskæftigede i 3. kvartal 2020 end året før. Dermed har branchen vundet en del af de tabte job under coronakrisen tilbage efter et fald på 5.000 ansatte i 2. kvartal.

Kirkegårdsledere til generalforsamling

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere vil styrke samarbejdet med foreningen Kirkegårdskultur for at formidle kirkegårdens potentiale i sørgbearbejdning og kulturformidling. Det kom formand Jens Zorn Thorsen ind på under foreningens generalforsamling 7.-9. september i Sønderborg.

Ifølge Kirkegården 5/2020 fortalte formanden også om det gode samarbejde med Folkekirkens øvrige organisationer, bl.a. i en taskforce om coronaen, herunder afstands-krav og forsamlingsstørrelser. Coronaen har udsat foreningens kurser, men regnskabet var glimrende, og alle bestyrelsesmedlemmer fik genvalg.

Generalforsamlingen blev som vanligt holdt under Årsmødet 2020 der - også som vanligt - blev holdt sammen med Danske Krematoriernes Landsforening. Tidspunktet var heldigt, lige i en periode hvor op til 100 mennesker måtte samles. Næste årsmøde er i Odense 6.-8. september.

Stemas fra Yanmar til Wacker Neuson

I 2019 oprettede Stemas Maskinsalg og Maskinhuset firmaet Maskiner A/S der skulle importere og forhandle Yanmars entreprenørmaskiner. Men 20. oktober, halvandet år efter, trak Stemas Maskinsalg ud af samarbejdet, idet Maskiner A/S fortsætter jobbet, bare men en ejer mindre.

Stemas vil fortsat servicere Yanmar-kunder, men vil ellers „komme videre med andre spændende muligheder,” som det i oktober lød fra direktør Hans Holm, JMM Group som Stemas er en del af.

Først i november kom det så frem at Stemas i stedet overtager forhandlingen af Wacker Neuson der fremstiller entreprenørmaskiner, herunder et program på 12 elektriske modeller. Den tyske producent har hidtil selv klaret forhandlingen via det danske datterselskab Wacker Neuson ApS. Det overtages nu af Stemas med forbehold for en igangsat analyse af virksomheden og endelige underskrifter.

DSL vil bevare sin faglige identitet

DSL skal bevare sin faglige identitet og fortsætte som selvstændig forening, men vil gerne samarbejde mere med andre. Det var de opmødtes svar da DSL's generalforsamling blev holdt 25. september på Skovskolens jyske afdeling Eldrupgård. Og spørgsmålet som formand Henrik Steffensen Bach stillede, var om foreningen skal satse på yderligere sekretariatssamarbejde eller fusion med andre foreninger.

Svaret var altså samarbejde, og det skal der derfor sættes på fremover. Det kommende år byder også på mere profilering af medlemmernes faglighed og foreningen, bl.a. på næste års Have & Landskab og Naturmødet der i år blev aflyst. Desuden vil bestyrelsen opridsse foreningens holdning til aktuelle problemer og på dette grundlag formulere sig skarpt i debatten.

Alle bestyrelsesmedlemmer på valg blev genvalgt, og Henrik Steffensen Bach tager to år mere som formand i foreningen der organiserer skov- og landskabsingeniører, urbane landskabsingeniører, også som fagforening.

Foto: Egon Gade

Lysprisen gik til Tivoli Hjørnet

Belysningen i Tivolis nye bugtende tilbygning Tivoli Hjørnet har fået Den Danske Lyspris 2019. Teamet bag Tivoli Hjørnet modtog prisen 22. oktober ved et onlineevent på konferencen Lysets Dag. Tivoli Hjørnet er en treetagersbygning der rummer bl.a. Tivoli Food Hall, Hotel Nimb, mødelokaler, restaurant, hotel og tagterrasse med udendørswellness.

Tivoli Hjørnet indgår med sin bugtende facade som et markant element i byrummet i centrum af København, lyder

det i juryens motivering. Og videre: „Facadebelysningen skifter tema i løbet af døgnet og året. Et af temaerne viser nordlysets rytmi og skaber en rar, universel stemning i det travle urbane rum. Fremkaldelsen af lysfarver og deres dynamik reflekteres i lamellerne og accentuerer den bugtende glASFACADE. Der er en fin accentuering af facadebelysning og graduering ud i Tivolihaven. Overgangen fra boder i Food Hall, hotelværelser, altan, gårdhave og den videre belysning ud i beplantning og i haven er meget overbevisende.“

Den Danske Lyspris blev uddelt første gang i 2008 og er stiftet af Dansk Center for Lys. I juryen sidder også repræsentanter fra bl.a. Akademisk Arkitektforening, Bygherreforeningen, Dansk Energi, Danske Landskabsarkitekter og Foreningen af Rådgivende Ingeniører. De øvrige nominerede var Enghave Kirke, The Krane og K.B. Hallen. sh

Bygherre: Tivoli A/S.
Arkitekt: Pei Cobb Freed & Partners
Hovedentreprenør: Hoffmann.
Ingeniør: Rambøll
Lysdesigner: Jesper Kongshaug.
Armaturleverandører: Zumtobel, Martin, Louis Poulsen, Megaman, Kreon, Superlove, ACDC samt Møller og Rothe.

Brugt Pro Premium giver en oversigt over markedets maskiner

FBG Medier har lanceret det digitale maskinmagasin Brugt Pro Premium der er annoncørbetalt og gratis for læserne. Det giver et billede af hvad der er af nye og brugte maskiner på markedet inden for landbrug, skovbrug, entreprenør og haveparkområdet. Landbruget fylder dog mest. Blandt de brugte maskiner er der ifølge udgiveren kun 'premium-maskiner der lever op til specifikke kriterier'.

Maskinleverandørerne indgår for et beløb et partnerskab med udgiveren hvorefter de kan få de maskiner med i magasinet som de vil. Det første nummer omfatter 165 sider. På de 155 vises maskiner, 9 pr. side med enkelte nøgleoplysninger. Det er reelt annoncer hvorfra man kan klikke videre til en større annonce. Maskinerne er delt op i grupper, og man kan søge på maskinnav-

ne, maskintyper mv. Grupperne fremgår bl.a. af indholdsfortegnelsen hvor man dog ikke kan klikke sig videre.

Magasinet indeholder også branchenyheder, herunder omtale af produkter fra dem der er med i partnerskabet. Det er bl.a. disse nyheder der i første nummer fylder de resterende 10 sider. Man kan også købe bannerannoncer.

Udgiveren er FBG Medier der også står bag Dagens Byggeri, MaskinTeknik og Grøn Teknik. Ifølge direktør i FBG Medier Jørgen Lindhard skal BrugtPro Premium ses som „et supplement til vores populære søgemaskine og trykte medier.“ Brugt Pro Premium udkommer 26 gange årligt. Det er tilgængeligt via maskinbladet.dk, maskinteknik.dk og gronteknik.dk. Man kan også få magasinet sendt via e-mail eller appen FBG Medier. sh

brugt pro PREMIUM
No. 1. 1. udgave 10. oktober 2020

CLAAS Lexion 770 Cemos
Avg. 2018 TK: 2.495.000,-
Ringe Maskinförretning A/S

Deutz-Fahr M 650 Profiline
239.900,-
Jens Libeck Agro ApS

New Holland CR10.90
489.000,-
B. S. Høstmark

Velkommen til BrugtPro Premium | Den nye JCB-importør melder om stor interesse

Corona når ind på anlægspladserne

Bygge- og anlægspladser har hidtil været relativt forskånet for coronaen, men i oktober har smitten bredt sig. Bygge- og anlæg er derfor også en af de brancher hvor regeringen med kort varsel har besluttet at føre coronatilsyn.

På grund af den øgede smitte har Branchefællesskabet for arbejdsmiljø i Bygge & Anlæg lavet en vejledning om hvordan arbejdet på pladserne kan fortsætte forsvarligt. De kan hentes på bfa-ba.dk, også i oversatte versioner. I vejledningen slås fast hvem der har hvilke pligter på bygge- og anlægspladsen, hvilke forholdsregler virksomheder og byggeledere skal tage, hvilke pligter bygherren har og hvordan medarbejderne skal agere.

Blandt de mange retningslinjer er at holde 1-2 meters afstand til hinanden både inde og ude, og at planlægge arbejdet så man kan holde afstand. Pauser og frokost holdes forskudt i små hold, gerne udendørs. Værktøj, maskiner og computere mv. som bruges af flere, rengøres og afsprittes løbende. Og i private hjem er der særlige forholdsregler.

Færre faglærte end studenter falder fra

Faglærte der videreuddanner sig med korte og mellemlange videregående uddannelser har lavere frafald det første studieår end dem der kommer fra gymnasiet. Det viser ny analyse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

På de korte videregående uddannelser faldt 19% af studenterne fra det første år. Det var der kun 15% af de faglærte der gjorde. På de mellemlange videregående uddannelser faldt 15% af studenterne fra det første år, og det gjorde kun 12,5% af de faglærte. Forskellen er særlig stor på tekniske uddannelser.

„En del af forklaringen på det lavere frafald blandt faglærte kan være at de er ældre, har mere livserfaring og har en bedre idé om hvad den nye uddannelse består af. Men selv når man tager højde for alder, så har faglærte lavere frafald,” forklarer Mie Dalskov Pihl, chefanalytiker i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

I 2018 udgjorde faglærte 15% af tilgangen til korte og mellemlange videregående uddannelser. Analysen bygger på 37.000 personer.

Ny plads fik Buildings Awards Klimapris

Building Awards Klimapris gik i år til Karen Blixen Plads på Københavns Universitet på Amager. Det 2 ha store grønne område der blev indviet i 2019, består bl.a. af store kupler med cykelparking under og ophold ovenpå foruden små runde grønne bakker.

Bygherren er Bygningstyrelsen med Cobe som arkitekt, EKJ som ingeniør og M.J. Eriksen og CN3 som entreprenører. Lasse Bang, projektleder

hos Bygningstyrelsen, modtog prisen på vegne af hele holdet den 5. oktober på åstedet. Det vender ud mod Amager Fælled der også har inspireret det nye anlæg i bl.a. plantevalget.

Nomineret til prisen var også 1:1 Landskab med LAR-anlægget i Scandiagade og Milwaukee med værktøjsserien MX Fuel. Prisen går til en virksomhed der på 'innovative eller bæredygtige måder' er med til at sikre mod klimaændringer.

Karen Blixens Plads med Amager Fælled bagved. Foto: Bygningstyrelsen.

FAGBØGER

Danske Anlægsgartnere
dag.dk > webshop

Fra paranoid skizofren til anlægsgartner på fuld tid

ARBEJDSMARKED. Det kræver indsats fra alle parter hvis folk med psykiske lidelser skal i regulær beskæftigelse. Anlægsgartner Ole Johannes er en sjælden solstrålehistorie

Nu sidder jeg ikke bare derhjemme og spiser kage og drikker kaffe. Nu er jeg på arbejde... og spiser kage og drikker kaffe," fortæller Ole Johannes og slår en latter op.

Der er god grund til hans høje humør. Han har nemlig netop afsluttet sin svendeprøve og er fuldtidsansat anlægsgartner med en standardkontrakt hos Buus Anlægsgartners Aalborg-afdeling. Og det er noget af en bedrift.

I starten af 2013 går Ole Johannes på Aalborg Universitet og læser til plan- og miljøingeniør, men begynder at blive alvorligt syg og får med egne ord et kollaps der gør at han i 2014 bliver indlagt i et halvt år på Brønderslev Psykiatriske Sygehus diagnosticeret med paranoid skizofreni.

Et særligt fightergen

Med en sådan diagnose kan vejen til ordinær beskæftigelse ofte være lang, fortæller virksomhedskonsulent i Jobcenter Aalborg, Mette Andreasen.

„Ole Johannes er bestemt en solstrålehistorie. Han er en mand med et særligt fightergen, også i de situationer hvor han havde mistet troen på ordinær beskæftigelse, og i stedet tænkte at vejen frem ville være i form af et fleksjob. Han har trods en udfordrende diagnose og mange psykiske nederlag kæmpet sig fra et ressourceforløb til i dag at være ansat som anlægsgartner på almindelige vilkår," fortæller Mette Andreasen.

„Det lykkes ikke for mange der er bevilget ressourceforløb at blive ansat på almindelige vilkår," fortsætter hun. „Ofte ender et ressourceforløb i fleksjob eller førtidspension. Men fordi Ole Johannes har haft et ressourceforløb, har der bl.a. været mulighed for at afprøve praktikforløb, bostøtte i privat regi, mentorfunkti-

on på arbejdspladsen, behandlingsforløb i psykiatrien samt kursustilbud via AMU-Sandmosen. Med den rette støtte fra Buus Anlægsgartner, fra Jobcenter Aalborg, Psykiatrien og ikke mindst fra Ole Johannes familie, er hans drøm gået i opfyldelse, nemlig at arbejde som anlægsgartner på almindelige vilkår og ovenikøbet i en virksomhed hvor der er fokus på hans kompetencer inden for belægning. Ole Johannes er i dag en uundværlig medarbejder ved Buus Anlægsgartner, og hvor det ofte er ham der får de mere udfordrende og tidskrævende opgaver," siger Mette Andreasen.

Ifølge socialpolitisk konsulent i 3F Karin Petersen er der ikke præcise tal for hvor mange af dem der eksempelvis bliver visiteret til et fleksjob, der rent faktisk ender i ordinær beskæftigelse. Men hun understreger at det sker meget sjældent.

Vilje fra alle parter

Hvorfor lykkedes det så for Ole Johannes at færdiggøre sin uddannelse og få et regulært job med den stolthed og stabilitet det giver? Her har Mette Andreasen flere forklaringer:

„Han har altid tilkendegivet at det handlede om at få et rigtigt arbejde. Så på den måde har han haft konkret et mål. Det mål kan man i Ole Johannes situation opnå hvis man har en god og omsorgsfuld arbejdsplads hvor de optimale rammer er til stede, både hvad angår støtte og opbakning. En arbejdsplads hvor der kan blive skabt tro og håb, men ligeledes forventninger og krav når man selv tvivler alermest. I Ole Johannes tilfælde har det videre været yderst vigtigt at have en arbejdsplads hvor der har været rum og plads til downperioder, og hvor vigtigheden i en tæt kon-

takt med mentor på arbejdspladsen har været altafgørende. Rummelighed og vilje til at yde en ekstra indsats skal være til stede fra arbejdspladsens side, og ja, det koster ressourcer, men her har mentorindsatsen heldigvis kunnet kompensere herfor," forklarer hun.

Her er projektleder hos Buus Anlægsgartner Brian Østergaard helt enig. Både i at det har krævet en ekstra indsats, og at Ole er meget værdsat på arbejdspladsen.

„Ole er en fantastisk kollega og kammerat og er vellidt blandt samtlige medarbejdere. Han leverer altid en god dags arbejde og nogle dage halvdagen dags arbejde. Han er en dygtig brolægger og er god til at tage ny viden ind og er utroligt klog på mange ting, ikke kun inden for anlægsgartneriet. Der er bare så mange gode ting at sige om ham. Men det er også rigtigt at der har været nogle gange undervejs hvor jeg har sukket dybt, og hvor den almindelige arbejdsdag havde været lettere hvis vi ikke havde haft Ole tilknyttet," fortæller Brian Østergaard som dog er svært tilfreds med at alle parter strakte sig for at få det hele til at lykkes. Eksempelvis har kommunen igen og igen forlænget den periode hvor Ole Johannes kunne være i praktik i virksomheden uden at skifte til en regulær ansættelse.

Snak når det går dårligt

Selv pointerer Ole Johannes at det i særlig grad har været vigtigt at man hos Buus hele tiden har holdt ham op på sit eget udtalte ønske om at blive færdiguddannet og blev ved med at skubbe på for at han skulle få taget sine kurser. Og derudover holdt telefonen åben.

„Virksomheden skal turde lave et sats og være klar over at der i starten og undervejs

Et godt arbejdsliv er vejen til et godt liv. Det har Ole Johannes altid vidst og selv i de perioder hvor han havde det hårdest, var han klar over at han ville have noget fornuftigt ud af livet. Foto: Buus Anlægsgartner AVS.

må være meget kommunikation. Virksomheden skal fortælle hvad de forventer og hvor arbejdstempoet skal ligge,” siger Ole Johannes. „Men lige så vigtigt er det at fortælle tydeligt at de forventer at man ringer og siger hvis man har det dårligt. Jeg har siddet i grupper med unge mennesker med psykiske lidelser og det er tydeligt at det for mange ikke falder naturligt at fortælle, hvad der foregår indeni. Specielt når det går dårligt. Og sidder man bare derhjemme og kigger ned i kaffekoppen, fuld af skam over at man ikke er kommet op og af sted den dag, er det utroligt vigtigt, at udmeldingen fra virksomheden er klar: ‘Vi skal bruge dig, så du skal ringe hvis der er noget der ikke fungerer. Så finder vi ud af det’,” understreger Ole Johannes som eksempelvis fik besked på at komme eksempelvis klokken 10 eller 11 så han stadig fik vendt dagen til en succes i sjakket.

En skræddersyet stilling

Hos Buus Anlægsgartner har man gjort meget for at komme Ole i møde, men sådan er det nu engang når man reelt arbejder for at løfte et socialt ansvar og ikke bare har det i virksomhedsbrochuren, lyder det fra Brian Østergaard.

„Først og fremmest vil jeg understrege at hvis Ole ikke selv havde haft viljen, ville det aldrig have lykkedes. Men det er rigtigt at vi også havde viljen. Særligt da han var blevet rigtig god og indgik i et sjak på lige vilkår og så pludselig var væk i to dage fordi han stadig havde noget at tumle med. I de perioder kunne man godt have givet op som virksomhed. Og sådan går det jo nogle gange med de folk vi får ud. Nogle gange lykkes det bare ikke trods al god vilje,” fortæller Brian Østergaard.

Han peger på at det tit fungerer godt når virksomheden har mulighed for at oprette en stilling til den konkrete person fremfor at presse folk ind i en eksisterende stilling.

„Generelt er det en god idé at sige: Skide være med udfordringerne, nu ser vi på potentialet i denne person. Man skal se på hvad vedkommende kan og vil. Derefter lader vi dem prøve kræfter på kryds og tværs af virksomheden, både med grå og med grønne hold,” siger Brian Østergaard. Her var det grå vejen for Ole som altså i dag står hvor han hele tiden havde håbet - som fuldtidsansat anlægsgartner på vilkår som sine kollegaer.

„Så jeg er bare superglad og stolt lige nu. Men jeg har heller aldrig tænkt tanken at jeg skulle være førtidspensionist. Selv da jeg havde det allerdårligst var jeg stadig glad for at leve. Jeg var stadig klar over at jeg gerne ville bruge mit liv på noget fornuftigt, men når folk hører at man er diagnosticeret som paranoid skizofren, er reaktionen at det er helt forfærdeligt, og nogle steder i kommunen sidder de allerede klar til at finde ud af hvilken type pension man skal på. Derfor er det også en kæmpestor personlig sejr,” fortæller Ole Johannesen.

Ikke uden bump på vejen

Vejen fra de første, løse timers arbejdsprøvning med grøn drift ved Aalborg Sygehus i slutningen af 2014 til fuldtidsstillingen som udlært anlægsgartnersvend var ikke uden bump. Da Ole Johannes kommer til Buus i 2016, kører han en fast rute i driftsafdelingen, men begynder som han siger 'at falde af på den' i slutningen af sæsonen og kommer ikke mere til kurserne på AMU-Nordjylland, Sandmosen og næsten heller ikke på arbejde længere. Det ændrer sig dog da han får en ny kollega som tager ham med på det grå hold hvor han kan få lov til at prøve kræfter med anlægsgartnerne.

„Og det betød helt sikkert noget. Det kræver en anden måde at arbejde på i anlæg end i vedligehold hvor vi jo nogle gange gik 20 km. Men på anlæg bliver du udfordret

Fra venstre: Ole Johannes, hans mentor Leo, virksomhedskonsulent i Jobcenter Aalborg Mette Andreasen og projektleder hos Buus Anlægsgartner Brian Østergaard. Foto: Buus Anlægsgartner A/S.

på en anden måde og med nogle mere fysiske opgaver hvor vi også skal beregne en del. Og det var jo fedt pludselig at finde ud af at jeg stadig kunne min matematik fra folkeskolen og gymnasiet og havde brug for det,” siger Ole Johannes.

Alligevel blev 2018 ligesom 2016 svær at komme igennem, også selv om han næsten var kommet af medicinen. Særligt slog en begravelse i Norge ham ud af kurs så han igen næsten ikke kom på skolen og generelt var opgivende på hele projektet.

„Men her støttede Brian og den tidligere chef Martin Linnemann mig meget og blev ved med at sige at jeg skulle op på hesten igen og mindede mig om hvad der havde været mit mål hele tiden. Så jeg tog de sidste kurser i 2019 og 2020 og var så endelig klar til at tage svendepróven her til ef-

teråret,” fortæller Ole Johannes der endte med et meget respektabelt samlet 7-tal efter den teoretiske og den praktiske prøve.

Mere end man kan kræve

Når en person med paranoid skizofreni har et mål om at blive en kompetent anlægsgartner, er det en indsats som kræver ekstra tid og ressourcer, siger Mette Andreasen:

„Ved Buus Anlægsgartner havde Ole Johannes tilknyttet Leo som mentor. Når Leo havde fri fra arbejde, var mentorindsatsen ikke dermed ophevet. Leo havde fået oparbejdet en god relation til Ole Johannes og vidste når Ole Johannes havde brug for ekstra støtte eller opbakning. I disse situationer ringede Leo til Ole Johannes om aftenen for at høre til Oles ve og vel og forsøgte ligeledes at motivere Ole Johannes til at møde på ar-

bejde den næste dag. De dage hvor Ole Johannes var nødsaget til at sygemelde sig, ringede Leo ligeledes til Ole Johannes. Leo tilbød også kørelighed til arbejdspladsen på de mindre gode dage.”

Weekenderne kunne være særligt udfordrende for Ole Johannes, beretter Mette Andreasen videre. „Her oplevede han et tomrum som gav mulighed for at de negative tanker og negative handlemønstre kunne eskalere. Her var Leo god til at kontakte Ole Johannes, og hvor de flere gange indgik aftale om at bryde de negative tanker med en løbetur sammen. Vi kan roligt sige at Ole Johannes gennem en længere periode var mandsopdækket i en daglig koordinering mellem virksomhed, kommune og andre aktører.

Vi havde et tæt samarbejde med og om Ole Johannes, og vigtigst af alt var at Ole Johannes oplevede følelsen af at vi havde det samme mål, nemlig at støtte Ole Johannes i op og nedture så han kunne nå må-

let om uddannelse og siden ansættelse som anlægsgartner," fortæller Mette Andreasen.

Mentorfunktion blev oprettet og aflønnet af Jobcenter Aalborg, men har også krævet kræfter og dedikation hos Buus Anlægsgartner. Der har været tale om en særlig indsats som man langt fra kan forvente at øvrige virksomheder vil eller kan stille op til, mener Mette Andreasen.

„Man kan således ikke kræve af en virksomhed at de bruger deres fritid på at være tilgængelig i forbindelse med et praktikforløb. Det skal dog bemærkes at gennem de senere år har arbejdsmarkedet rykket sig i en positiv retning hvor flere virksomheder yder en ekstra indsats og gerne tager et socialt ansvar for at hjælpe udsatte borgere på rette vej, fortæller Mette Andreasen

Det grønne kan noget

Det grønne er godt for mennesker, men måske i særlig grad når det gælder om at få

mennesker med diverse udfordringer tilbage på arbejdsmarkedet. I hvert fald nævner alle Grønt Miljø kilder netop den grønne branche som et godt sted at prøve kræfter med de udfordringer som en helt almindelig arbejdsdag rummer.

„Det grønne kan noget særligt. Især for dem som er udfordret psykisk,“ siger Mette Andreasen. „Naturen bibringer positiv energi. At mærke, føle og se noget vokse og gro, og ikke mindst farvespillet i forhold til årstiderne gør noget godt for sanserne. Det at være med til at skabe noget fra start til slut er motiverende i sig selv.“

Også Brian Østergaard er klar over at man står i en god situation som anlægsgartner-virksomhed når man skal have folk i arbejdsprøvning. „Der er jo mange opgaver som er nemme at gå til. Du kan hurtigt få en succesoplevelse. Hvis man eksempelvis ankommer til et bed i en park og skal fjerne ukrudt, så kan du straks se resultatet. Det giver en hurtig og direkte følelse af succes som kan være svær at efterligne i andre fag. Desuden skal man ikke kimse af fordelene ved at komme ud i den friske luft og få brugt sine hænder. Ole har brugt det meget til at koble af og fjerne tankerne fra alle de trælse ting han ellers kan blive fanget i. Det er sikkert også derfor at han endte med at blive så eminent til belægningerne. Der skal du både tænke og arbejde fysisk og kan se resultatet meget konkret,“ understreger Brian Østergaard.

Hos Danske Anlægsgartnere er landsformand Søren Sømod af samme holdning: „Vores fag er rummeligt, især på plejesiden. Især dér har vi plads til de mere skæve eksistenser og dem som er lidt anderledes. I min virksomhed har vi også taget flere ind når jobcenteret ringer, og nogle gange går det ikke. For de skal jo kunne noget når de kommer herud. Ellers går det ikke. Men jeg ser på det som vores ansvar at gøre forsøget ligesom det er vores ansvar at tage elever. Sådan er det. Der skal være plads til os alle sammen,“ fastslår Sømod. Det var der også for Ole Johannes - fast plads endda. *It*

Grundbog i håndtering af regnafstrømning

Udgangspunktet er lokal afledning af regnvand (LAR) hvor man efterligner nedbørens naturlige afstrømning og finder plads til vandet i byens landskab.

Bogen bygger bro mellem landskabsarkitekter, ingeniører, miljøkemikere, biologer, byplanlæggere og andre der arbejder med klimatilpasning og bæredygtig byudvikling.

Den dækker alt fra definition af LAR-elementer til dimensionering, måling af jordens hydrauliske nedsivningsevne, håndtering af vandets kvalitet og fremme af biodiversitet til drift, totaløkonomi og merværdi.

„Jeg håber at det engagement vi som forfattere har til arbejdet med byens vand, skinner igennem og giver læserne inspiration til at kaste sig ud i udviklingen af fremtidens løsninger.“

Marina Bergen Jensen

210 sider. 387,50 DKK på Dag.dk > webshop.

FORLAGET GRØNT MILJØ

Retablér 15% af naturen, red 60% af de truede arter

Artikel i Nature sætter problemet på spidsen

Vi kan redde 60% af de arter der står til at uddø i de kommende årtier hvis vi retablerer 15% af de mest kritiske naturområder der er blevet ødelagt af mennesker. Og samtidig stopper med at ødelægge nye naturområder.

Det er budskabet i Bernardo B.N. Strassburg, Alvaro Iribarrem og Piero Viscontis opsamlende artikel 'Global priority areas for ecosystem restoration' publiceret i forskningstidsskriftet Nature 14. oktober.

Som bonus vil omkring 30% af den CO₂ vi har pumpet ud i atmosfæren siden industrialiseringen startede omkring 1850, blive bundet i de genetablerede træer og planter, så man kan håndtere både klima- og biodiversitetsproblemet på én gang.

Baggrunden er de mange truede plante- og dyrearter der risikerer at forsvinde grun-

det menneskets aktiviteter, ikke bare tigre, næsehorn og gorillaer, men også mindre velkendte arter. Op til en million plante- og dyrearter er ifølge FN truet af udryddelse. FN har derfor et mål om at 30% af de vilde naturområder bliver beskyttede områder. Det samme mål er hovedelementet i EU-Kommissionens biodiversitetsplan fra 2020.

Kan man genetablere og beskytte hele 30% af Jordens vilde natur, kan vi ifølge den nye rapport redde mindst 70% af de arter der ellers ville uddø, men allerede ved bare at retablere 15% kan vi altså nå langt. Forudsætningen er dog i alle tilfælde at vi samtidig bevarer de naturområder der endnu ikke er ødelagte.

Ifølge den nye rapport er der især et stort potentiale i at genetablere natur i troperne. Her er biodiversiteten generelt

Foto fra <https://healthyhumanlife.com/blogs/news/ecosystem-restoration>

størst, og tæt regnskov og våd mangroveskov kan binde rigtig meget CO₂. Men det kræver at marker igen bliver til regnskov og rejefarme bliver til mangroveskov.

„Og det kan fattige bønder ikke leve af,“ siger Carsten Rahbek, professor og direktør for Center for Makroøkologi, Evolution og Klima på Københavns Universitet, til DR. „Det er let for os at sige: 'Lad være med at brænde Amazonas af for at få plads til kvægbrug'. Men grunden til at det sker i Brasilien, er at der er en stor

efterspørgsel i Vesten og i Kina på det kød og den soja de producerer, så vi skal feje for vores egen dør først. Især ville det være effektivt hvis vi genetablerer vådområder. Og så bør vi se at få noget mere vild skov som vi i dag har mindre end 1% af herhjemme.“ sh

KILDER

Bernardo B.N. Strassburg, Alvaro Iribarrem, Piero Visconti (2020): Global priority areas for ecosystem restoration. Nature 14.10.2020. Nature.com.

Emilie Aagaard (2020): Ved at redde bare 15 procent af naturen, kan vi sikre mere end halvdelen af verdens truede arter. DR.dk 17.10.2020.

Kun 2 af FN's 20 naturmål bliver opfyldt

Det står sløjt til med de danske indsats for at leve op til FN's naturmål fra 2010 der skulle være nået i år 2020. Det konkluderes i en ny analyse fra WWF Verdensnaturfonden og Danmarks Naturfredningsforening, oplyser de to organisationer 12. oktober.

FN's naturmål - de såkaldte Aichi-mål - handler mest om hvordan man får vendt tilbagegangen i biodiversitet, beskytte truede arter, stoppe ødelæggelsen af sårbar natur,

skabe et bæredygtigt landbrug, genoprette ødelagte naturområder og skabe finansiering til naturformål.

Sådanne mål blev der defineret 20 af for ti år siden, men i Danmark kun ét opfyldt i dag. Det er mål 16 om adgang til genetiske ressourcer. Hertil kommer at mål 9 om indsats mod invasive arter er nær opfyldt. Ellers er Danmark langt fra i mål. For 7 af målene er der tilbageskridt, bl.a. mål 4 om bæredygtig produktion og mål 11 om naturbeskyttelse. Vurderingerne af de 20 mål er foretaget af eksperter fra Danmarks Naturfredningsforening og WWF Verdensnaturfonden efter FN's regler.

196 lande er tiltrådt FN's Biodiversitetskonvention og naturmålene for 2020. Ikke kun Danmark har problemer. Ifølge en ny FN-rapport er der spredte fremskridt, men samlet set er ingen af de 20 mål nået, og kun 6 er delvist nået. Det konkluderes at „hastigheden hvor vi mister biodiversitet har ikke været hurtigere i menneskets historie.“ sh

Går skidt for natur og biodiversitet

Naturen har det stadig ringere i Europa, og som landbrugsland ligger Danmark i bunden. Det viser Det Europæiske Miljøagentur EEA i den nye rapport 'State of Nature in the EU - Results from reporting under the Nature Directives 2013-2018'. Tiltag de seneste år har hjulpet nogle arter og naturområder, men landbrug, skovbrug, byspredning, invasive arter, forurening og klimaforandringer trækker den forkerte vej. Derfor har medlemslandene heller ikke nået EU's mål for biodiversitet i 2020.

Rapporten fokuserer på de godt 2.000 arter og levesteder, som EU stiller krav til at medlemslandene skal bevare og genoprette. Der skelnes mellem godt og dårligt bevaret. I 81% af levestederne er tilstanden dårlig. Sammen med Belgien og Storbritannien har Danmark den laveste andel af levesteder der er 'godt bevarede'. Rapporten er baseret på medlemslandenes egne rapporter.

Weides minilæsser og teleskoplæsser

Afløser til nogle af Weidemanns mest populære maskiner er på vej til Danmark. Det gælder den nye minilæsser Hoftrac 1390 og teleskoplæsseren T4512 der nylig blev præsenteret hos importøren Stemas. Begge har en pladsbesparende trecylindret turbomotor så der er plads til katalysator og partikelfilter som der ifølge stage 5-kravene skal være for motorer over 25 hk. Motorvalget går fra 25 til 45 hk. Begge modeller vejer cirka 2700 kg og kan derfor køres på en 3500 kg trailer. Kabinerne byder på bedre plads og ergonomi. Hydrauliksystemet har elektrisk styret flowregulering/flowdeling. Stemas.dk.

BOLDBANER & STADIONS

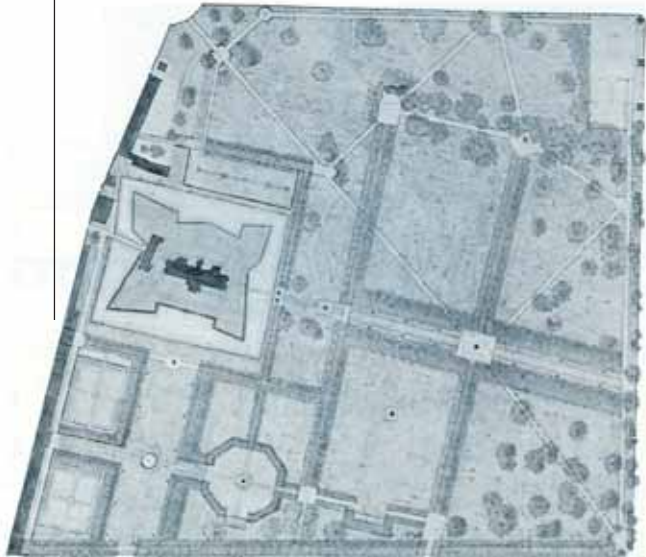

Rådgivning
Pleje
Analyser
Hotline
Nyholt.dk

ASBJØRN
nyholt
Viden om planer og vækst

100 år siden ROSENBORG HAVE

I en konkurrence om at renovere Rosenborg Have (Kongens Have), blev fire forslag præmieret. En af dem, havearkitekt, Birger Errboe, skriver i Havekunst november 1920: „Imidlertid er Rekonstruktioner af gamle Haveanlæg i Reglen af tvivlsom Værdi, bl.a. fordi et Haveanlæg - og ikke mindst de, der er udførte i Le Notre's Stil - saa langt fra er fuldendte den Dag, det nysaaede Græs for første Gang slaas med Plaineclipperen, men først gennem mange Aars korrekt og pietetsfuld Pasning og Udvikling af det plantede opnaar det Udseende, der var tilstræbt af Kunstneren. Skiftende Tider og Stemninger medfører skiftende Opfattelse af Skønhedsidealet, og hvad een Generation anerkender, foragter og afskyer den næste maaske.“

Havekunst november 1920: Projekt: 'Sol over en Vandflade' af Birger Errboe.

75 år siden STUDIEANLÆG FOR HAVEFOLKET

I Havekunst 1945 skriver redaktionen: „En Række Organisationer med Foreningen af danske Havebrugskandidaters Fynskreds i Spidsen har foreslaaet Odense Byraad at lade indrette et større Havekompleks paa Kallerupgaards Jorder i Byens sydlige Udkant. Lektor, Akademigartner Georg Georgsen har udarbejdet en Plan til denne Have, som ikke er tænkt som en videnskabelig botanisk Have, men snarere som et Studieanlæg for Havefolket i Almindelighed, for Haveejere, Anlægsgartnere, Konsulenter o.s.v., der dog ogsaa skal kunne levere botanisk Materiale til Undervisningsbrug i Skolerne.“

50 år siden FREMMED ARBEJDSKRAFT

I Anlægsgartneren november 1970 oplyser en anonym - vel Poul Frøling, direktør i LDA, nu Danske Anlægsgartnere: „Adskillelige af LDA's medlemmer beskæftiger nu fremmed arbejdskraft - arbejdere hovedsagelig fra Jugoslavien, Tyrkiet, Bulgarien og andre sydeuropæiske lande. Dette har rejst spørgsmålet om opholds- og arbejdstilladelse samt om der kan ændres noget ved den lange ekspeditionstid, før myndighederne giver 'grønt lys'.“

25 år siden STYRKELSE AF FAGET

Anne Fischer Stausholm skriver om et organisationstræf i Grønt Miljø november 1995: „En styrkelse af Have & Landskabsrådet var 30 grønne fagfolks hovedkonklusion på det to dage lange seminar 'Den grønne sektors fremtid' på Skjoldenæsholm i oktober. Hele 33 organisationer og foreninger deltog i seminaret, som var arrangeret af Forskningscentret for Skov & Landskab og Have & Landskabsrådet, som er en paraplyorganisation for 12 foreninger i den grønne sektor.“

En gave for livet til en medarbejder

Hver 6. dansker har svært ved at læse eller stave - og blandt anlægsgartnere endnu flere.

Nu kan du give dem og dit firma en gave - hjælp dem til at læse og stave hurtigt og sikkert og se positive resultater på virksomhedens bundlinie.

Se hvordan på laesogstav.nu

Formede sig efter facaden med en halv krone

Landskabsarkitekt Jacob Fischer fra tegnestuen Lytt skriver i Landskab 6/2020 om den nye havnenære bebyggelse Krøyers Plads på Christianshavn hvor han har været med til at designe udearealerne:

„Efterhånden som byggeriet stod færdigt, og beboerne begyndte at flytte ind, meldte virkeligheden sig i form af enkelte protester mod træerne som de mente ville gro op og tage deres dyrt indkøbte udsigt. Et enkelt piletræ blev ryddet af NCC for at dulme gemytterne. Det stod en halv meter fra facaden, og det er så smukt når et piletræ former sig efter en facade med en halv krone. Synes landskabsarkitekten. Den genstridige beboer flyttede efter et halvt år, og den efterfølgende beboer må savne det lægivende træ, for uden det er der kun få dage om året det er til at opholde sig på den vindomsuste altan.“

Støjen pressede beboerne til sommerhuset i Toscana

Jacob Fischer fortsætter i sin stil i samme artikel om bebyggelsen hvor det var sigtet at skabe byliv på kajen:

„Det skulle senere vise sig at intentionen om byliv på Krøyers Plads kom til at sejre ad helvede til. På de lune sommeraftener f.eks. folk på pladsen som var det en musikfestival. Og netop musikken skulle blive et problem så stort at de beboere der så flyttede ind i de tre bygninger for at komme tæt på byen, fandt støjen så belastende at de enkelte af tæner måtte flygte ud af byen til deres sommerhus i Hornbæk eller Toscana.“

De ældre føler ikke de hører til i byens rum

Der bliver flere ældre, men ikke i byens rum, skriver ph.d. i antropologi Henrik H. Mikkelsen på Byplab.dk 9.10.2002:

„For at åbne op for dette spørgsmål udførte jeg tidligere på året en række livshistorie-interviews med ældre mænd

og kvinder i København med henblik på at få indblik i deres tilknytning til byen. De bekræftede det som anden forskning også viser: at det ikke kun handler om rosenhaver, men at uhensigtsmæssigt anlagte stier og fortove, dårlig belysning, mangel på offentlige toiletter, for hurtigt skiftende lysregulering ved fodgængerfelter og mangel på offentlig transport alle er blandt barriererne for de ældres brug af byen. Dertil kommer følelsen af ikke at høre til. På tværs af forskelle i fysisk sundhed, køn og socioøkonomisk baggrund gav de ældre udtryk for at der var dele af det offentlige rum som de ikke besøgte fordi de følte at områderne var forbeholdt de unge.“

Vi vil have både politikerne og biologerne ud af skoven

Torben Ravn, naturvejleder og pensioneret skovfoged, mener i Bladet 8/2020 at man bør lade skovfolk passe skovene, ikke biologer:

„God og flersidig skovdrift hvor der tages hensyn til skovens betydning for grundvandet, friluftslivet, CO₂-lagring, vedproduktion, arbejdsplads og den biologiske mangfoldighed, kræver uddannet personale. Hidtil har det været passeret på bedste vis af uddannede

Jens Zorn Thorsen: Refleksionen er også hvordan vi bevarer den fordel kirkegårdene har som et særligt rum for eftertanke...

skovfolk - lad det fortsætte dermed (...) for det er skovfolk som kan erkende de store perspektiver, herunder også skovens udvikling over rigtig mange år. Og så skal vi væk fra det 'politiske skovbrug' også kaldet 'Facebook-skovbruget'. Dansk skovbrug har brug for stabilitet og langsigtede planer, og derfor skal vi have både politikere og biologerne ud af skoven. Vi vil have fred i fredskoven igen.“

Det opløste rum hvor vi ikke føler os trygge

Ikke flere synspunkter om arkitekturkritik skrev vi i sidste nummer af Grønt Miljø. Men vi må erkende at det er her at debatten p.t. har momentum. Arkitekt Carsten Lykke Graversen skriver i Byrumsmonitor 16.10.2020:

„Det vi ofte ser, er store, monstrøse, modernistiske værker der totalt mister grebet, konceptet og forholdet til stedet. Se bare det moderne London og Frankfurt (...) En opløsning af det urbane rum i et teknofikseret bylandskab som vi ser det i mange arkitekters projektforslag for tiden, vil ødelægge kontrasten mellem bygninger og landskab og derefter føre til opløsningen af det urbane rum og den urbane selvopfattelse - og endelig fører det til opløsningen af by-

en som vi kender den. Det opløste rum betyder ofte at vi ikke føler os trygge. Især når skalaen brydes, og der bygges kæmpe monumenter i højden. Hierarkiet opløses, og vi kommer let til at føle os uvelkomne.“

En større interesse for skønhed og kvalitet

Signe Winther Beilman, arkitekt hos landskabsarkitektfirmaet Schønherr, skriver samme sted 19.10.2020:

„Vi gør vores bedste for at gøre plads til både alt og ingenting. Men hvilken befrielse hvis det overspændte fokus på aktivitet og livsstilsprogrammering kunne træde i baggrunden til fordel for en større interesse for skønhed og kvalitet. Kvalitet er en mulighed for at tale om bæredygtighed som holdbarhed. Konkret betyder det at belægningen ikke skal omlægges efter blot to år fordi materialerne ikke var egnet til formålet.“

Kirkegårdene er et særligt rum for eftertanke

Kirkegårdens funktion kan undergraves hvis de åbnes for meget, lyder det fra formanden for Foreningen af Danske Kirkegårdsledere Jens Zorn Thorsen i Kirkegården 5/2020:

„I den anden fase af genåbningen har kirkegårdens mu-

ligvis været et tilflugtssted hvor familier, pårørende og venner har kunnet mødes legiti-
 timt. Enten af indlysende årsager
 til begravelser og urnened-
 sættelser, men også til reflek-
 sion og samvær i fordelagtige
 omgivelser og uden risiko for
 at møde større grupper af
 mennesker som vi ellers kunne
 risikere når vi færdes i det of-
 fentlige rum, grønne anlæg,
 parker, strande osv. Derfor er
 refleksionen også hvordan vi
 bevarer den fordel kirkegår-
 dene har som et særligt rum
 for eftertanke, idet det kunne
 være fristende at åbne kirke-
 gårdene så meget at de mister
 noget af sin værdi som et of-
 fentligt tilgængeligt frirum.”

Slitagen har været mindre i coronasommeren

Mindeparken i Aarhus skal
 klargøres til vinter efter travl
 coronasommer, lyder det
 fra landskabsarkitekt og pro-
 jektleder i Aarhus Kommune
 Vibeke Aagaard Glud i Dagens
 Byggeri 9.10.2020:

„Coronasituationen har be-
 tydet at mange flere end nor-
 malt har brugt parken siden
 foråret. Men bortset fra lidt
 problemer i begyndelsen med
 'glemt' affald, har slitagen pa-
 radoksalt nok været mindre
 end tidligere år. Det skyldes
 især at store arrangementer i
 år har været aflyst.”

Mindre grønt til hovedstadens beboere

Faldet er endnu større målt i grønt areal pr. indbygger. Om tendensen
 er generel for større byområder, afslører ny undersøgelse dog ikke

Arealet med grønne områ-
 der i hele Danmark er ste-
 get med 2,4% fra 2011 til
 2018, men det dækker over
 store forskelle. I 74 kommuner
 er arealet af grønne områder
 vokset. I de resterende 24
 kommuner er arealet enten
 stagneret eller faldet, og hertil
 hører alle kommuner i hoved-
 stadsområdet. Da indbygger-
 tallet i hovedstadsområdet
 samtidig er steget, er det
 grønne areal pr. indbygger fal-
 det endnu mere.

Udviklingen er ikke mindst
 tydelig i Københavns Kommune.
 Her er de grønne arealer
 faldet med 1,4% i perioden,
 nemlig fra 20,7 til 20,4 km²
 mens antallet af grønt areal
 pr. indbygger er faldet 13,5%,
 fra 38,4 til 33,2 m². Procentvist
 slås det kun af Vallensbæk
 Kommune der er faldet 15,6%,
 men fra 206,9 til 174,6 m².

Det viser SMVdanmarks nye
 analyse 'Færre grønne områ-
 der til beboerne i hovedsta-
 den'. Her defineres grønne
 områder bredt som skov, søer,
 vandløb, parker, sportsanlæg
 og andre rekreative områder
 samt naturområder som heder
 og enge. Derimod er haver og
 bolignære friarealer ikke med.
 Tallene er hentet fra Dan-
 marks Statistik (ArealDK).

Udviklingen i m² grønt areal
 pr. indbygger skal ifølge un-

dersøgelsen ses i relation til
 udviklingen af indbyggere i
 landets kommuner hvor der
 generelt er en søgning mod
 større byer og hovedstadsom-
 rådet. I januar 2011 boede der
 539.500 mennesker i Køben-
 havn. 1. januar 2018 var tallet
 steget til 613.300.

Den faldende tendens i by-
 områder er muligvis mere ud-
 bredt end det fremgår af un-
 dersøgelsen hvor Københavns
 Kommunes 33,2 m² grønt areal
 pr. indbygger kun slås af Fre-
 deriksberg Kommune med
 13,4 m². Begge er rene bykom-
 muner. Aarhus Kommune har
 247 m² og Odense Kommune
 305 m², men disse to kommu-
 ner omfatter også landområ-
 der hvor skov og natur træk-
 ker op. Ser man kun på kom-
 munernes byområder er talle-
 ne givetvis mindre, men det vi-
 ser undersøgelsen ikke. I gen-
 snit for hele Danmark er
 der 1.912 m² grønt areal pr.
 indbygger.

Uden for de store byområ-
 der ser det lysere ud. Her er
 arealet med grønne områder
 steget mere end tabet i Kø-
 benhavn så man på landsplan
 når stigningen på 2,4%. Den
 største stigning er sket i Ærø
 Kommune hvor arealet er ste-
 get med 5,3% fra 2011 til
 2018. Hvor indbyggertallet fal-
 der, får det også det grønne

areal pr. indbygger til at stige.

I undersøgelsen henvises til
 veldokumenterede fordele ved
 at have grønne områder i by-
 erne, bl.a. at de modvirker glo-
 bal opvarmning, rensner luften,
 øger folkesundheden og vel-
 færden. Alligevel bliver der
 altså færre grønne områder i
 de store byområder. I Køben-
 havns Kommune er der tilmed
 aktuelle planer om at bebygge
 grønne områder.

I undersøgelsen vurderer
 SMVdanmark at en generel
 CO₂-afgift er det mest effekti-
 ve til at bekæmpe klimaforan-
 dringer. Men som supplement
 kunne man i byerne overveje -
 særligt i hovedstadsområdet -
 øge antallet af grønne områ-
 der, ikke mindst på grund af
 de gavnlige effekter det ville
 have på klima, folkesundhed
 og borgernes trivsel.

Og videre hedder det fra
 SMVdanmark: „Det kan i flere
 tilfælde være klogt at anlæg-
 ge eller udvide parkerne, frit-
 lægge åer som vi har set det i
 Århus eller plante nye skov-
 arealer. Alternativt bør man se
 mod flere vilde grønne områ-
 der i eller omkring byområder
 som skov, eng og søer.“ sh

KILDE
 SMVdanmark (2020): Færre grønne
 områder til beboerne i hovedstaden.
 Temaanalyse. Smvdanmark.dk.

Kongens Have. I Københavns Kommune er det grønne areal pr. person faldet 13,5% fra 2011 til 2018.

Når baggården åbnes for alle, bliver den for ingen

Det er spild af plads i byer der fortættes og hvor vi i forvejen mangler rekreative uderum

DEBAT

Af Anne Katrine Harders

Den lukkede baggård er blevet byplanlægningens 'non grata'. I nye byområder er de fælles udearealer åbne for alle. Det lyder måske godt, men det frarøver byerne en dimension der ikke kan erstattes af noget andet sted.

For årtier tilbage var byens baggårde der hvor solens stråler aldrig nåede hen. Et sted man opholdt sig af nødvendighed og sjældent af lyst. Men så røg baghusene ned, og lokummerne ud. Og alt imens byernes indbyggere ændrede sammensætning, gjorde baggårdenes indretning det også.

I dag er karrébyggeriets gamle tætte baggårde slået sammen og har udviklet sig til små parker med borde-bænkesæt og klappekaniner. Det er fællesrum, men med karakter af noget privat. For der er lås på portene. Sådan en begrænsning kan lyde som en indskrænkning af bylivet, men er det stik modsatte.

Effektive kvadratmeter

De lukkede baggårde er i høj kurs. Alligevel fortrænges de i moderne byplanlægning. Ikke

fordi baggårdene ikke findes. Det gør de - og i meget velanrettede versioner. Men med den grundlæggende forskel at de låste porte er væk så alle kan komme ind.

I andre typer nybyggeri er baggården helt elimineret. Punkthuse omkranses ofte kun af tynde linjer mellem det offentlige og private fællesrum. Det skyldes ikke alene trang plads, men også at de mindre attraktive stuelejligheder til sættes terrarieagtige private haver for at øge deres værdi. På bekostning af fællesområder.

Nogle steder har man helt opgivet skellet mellem offentlig og privat. Som da jeg på Aarhus Ø vandrede lige ind i en tilsyneladende vilkårligt placeret Webergrill. Det offentlige fortov udgjorde åbentbart også terrassen for lejlighederne i stueplan. Et skridt videre og jeg kunne deltage i morgenkaffen på den anden side af ruden.

Der er selvfølgelig økonomiske rationaler involveret når kostbare arealer udnyttes til flere formål. Og så øger de også tilgængeligheden til grønne områder for flere mennesker, skaber genveje gennem ellers

ugennemtrængelige karré-strukturer og muliggør en arkitektur der indbyder i stedet for at afvise. Men det kan ikke erstatte den dimension de lukkede baggårde giver.

Privat og offentlig

På en studietur til Ørestad gik jeg for nylig med en gruppe velklædte kursusedtagere igennem en åben baggård. Der stod parkerede cykler, blomsterkrukker og poser med pant. Det lignede enhver anden baggård. Bag et gulv-til-loftvindue så vi en kvinde iført morgenfutter og BH i færd med at skifte ble på et barn. Her ramte pludselig følelsen af at have brudt en usynlig grænse der fik os til at fremstå som en flok gæs på afveje. Når baggården bliver et offentligt rum, bliver den fremmede mistænkelig, og det private bliver vulgært.

Det er svært at få øje på hvorfor man skulle have lyst til at bevæge sig ind på matriklen (med mindre man har lys-sky ærinder). Tanken om at alle kan møde hinanden uden grænser, er selvfølgelig besnærende, men netop muligheden for at fremmede indtager det semiprivate rum afhol-

der mange fra at opføre sig privat. Og i det åbne rum skal ladcyklen alligevel stadig nagles fast med dobbeltlås ligesom der kun er et fortov mellem børneleg og en trafikeret vejbane.

Mikrokosmisk naboskab

Fra mit køkkenvindue i en gammel karré kan jeg se ned i vores efterhånden slidte baggård. Dernede indtager vi mange af sommerens middage, bag buske og træer hænger gårdens børn ud når de vil udforske verden uden for mange forældres overvågende blikke. Der er altid nogen at lege med, og de leger med det der er: Et lille billedrørs-tv fra storskrald og nogle blade i en spand med hul i. De hviner omkring et oppusteligt badebassin mens de afprøver flydevnen på en rusten trehjulet cykel. Den slags fantasifulde lege er ellers et uddøende fænomen i byen og børnelivet.

Min treårige datter kigger længselsfuldt efter de store piger som nogle gange inviterer hende med. Jeg kan lade hende være alene i gården uden at være (alt for) bekymret. Portene er låste så trafikken uden for er fjernet fra det lille

Et nyt boligkvarter med åbne karréer hvor alle kan gå ind. Når arealet er offentligt, kan det afholde mange fra at opføre sig privat.

mikrokosmos baggården udgør. Her hilser vi og stopper nogle gange op og snakker. Gik det godt med jobsamtalen forleden, og holder du lige øje med pigerne, mens jeg ordner vasketøj? Vi kommer hinanden ved uden det behøver at blive anmassende.

Efter få uger på vores nye adresse havde jeg snakket med flere end jeg gjorde på to år i en spritny ejendom. Her sikrede elevatoren at vi aldrig krydsede hinanden på trappen, og afaldsskaktan foran egen dør betød at vi også slap for at udveksle blikke over en skraldespand. Sandkassen og legehuset var placeret midt på gaden ved nedkørslen til en p-kælder. Så også her var vi garanteret ikke at komme ud for at mødes med vores naboer.

Ikke få det andre steder

Antallet af timer hvor børn er uden for, er faldet drastisk. Det ville også gøre sig gældende for mine børn - og mig selv for den sags skyld - hvis vi ikke lige kunne åbne døren til bagtrappen og gå ned i gården.

Uden det særlige fælles-private-rum vil byen miste en af de sidste bastioner hvor børn kan være sammen på tværs uden alting er programmeret på forhånd. Uden de altid skal have legeaftaler orkestreret af voksne, og de står heller ikke ensomt og hopper på trampolin i hver deres have. I gården kan vi unge som gamle ånde en smule i en ellers tæt by. Vi hører til i et fællesskab, uden at det hele tiden er noget vi skal organisere eller sætte ord på for den sags skyld. Det findes ingen andre steder i min verden.

Selv om intentionerne med at skabe åbenhed og tilgængelighed kan være gode, er resultatet det ikke altid. For når baggården åbnes for alle, ender den med at være for ingen. Det er spild af plads i byer hvor vi i forvejen mangler rekreative uderum. Uderum der gør at vi kan leve med at bo tæt som meget tyder på at vi også i fremtiden kommer til.

SKRIBENT

Anne Katrine Harders er ph.d. i bæredygtig byudvikling og seniorprojektleder hos Dansk Arkitektur Center. Indlægget blev først bragt 24.9.2020 på Dansk Byplanlaboratoriets hjemmeside byplanlab.dk.

VERDENS LANDSKABER

Glædeshave i Shanghai modvirker klemt følelse

Plads til grønt er der ikke meget af midt i storbyerne. Det gælder i særlig grad i Shanghai i Kina hvor ingeniører og landskabsarkitekter fra kinesiske IUG har afsluttet et utraditionelt grønt tagprojekt der på engelsk hedder Joy Garden. Det anvendelige areal var kun 150 m². 23 meter langt, 8,2 meter på det bredeste sted, 4,4 meter på det smalleste.

Denne irregulære tagrektangel ligger omgivet af højere højhuse, og generelt var designernes udfordring at der var en udpræget følelse af sammenklemthed og manglende plads når man var på taget. Den har de forsøgt at modvirke med et svungent stiforløb med flere opholdsrum undervejs og en afgrænsning bygget af 199 træplanker i forskellig højde og bredde med luft imellem. Og som tillader gen-

nemsyn og altså ikke udgør en hård visuel barriere samtidig med at børnene kan tumle sig frit rundt.

Haven er etableret oven på en vandtæt membran hvor regnvandet opsamles og anvendes i det automatiske vandingssystem. Langs stierne er der en lav beplantning af urter og græsser som kræver meget lidt drift hvilket er praktisk eftersom anlægget ligger på 10. etage.

Lille, ydmyg, prisbelønnet park i Massachusetts

Alt er større 'over there'. Men i en tid hvor amerikanerne forhåbentligt vil fokusere mere på små skridt mod en bedre verden i stedet for en råbekonkurrence for at fremme egne agendaer, har Verdens Landskaber valgt at se på en parkrenovering som hverken er stor eller spektakulær.

Det drejer sig om Pulaski Park i Northampton, Massachusetts. Her har det lokale landskabsfirma Stimson fra

2014 til 2016 renoveret den godt 10.000 m² nedslidte og tilgroede park. Det udløste i 2018 American Society of Landscape Architects' ærespris - ikke at forveksle med hovedprisen Award of excellence.

Det var bl.a. med disse ord fra juryen: „Elsker ordet 'ydmyg' i projektbeskrivelsen. Det er meget New England. De bruger ikke fisefor nemme materialer, de overgør ingenting, og stadig er det meget sofistikeret. Det er en sjælden kombination.“

Langs hele parken som består af et lineært stræk af plænearealer og pladser, er der indplantet bånd af græsser, stauder og enkelte buske som alle er naturligt forekomne ved bredderne af den nærliggende flod Mill River. Parken byder på masser af siddemuligheder og en markant anvendelse af lys på alle pladser. Alle uden 'arkitektagtige' designløsninger og påhit. Læs mere om projektet ved at besøge asla.org, og søg på 'Pulaski Park'. It

PROJEKTLEDER

med erfaring fra landskabsbranchen søges

Spiller du golf eller går du på jagt, så er det helt fint, så længe du også har tid til at arbejde.

Vi leder efter en dygtig købmand, der både kan regne, beregne, læse tegninger, er struktureret og som kan kommunikere med både hund og kat.

Vil du have en lederstilling i en vækstende landskabs-entreprenørvirksomhed, hvor du udfordres og får mulighed for at få udvidet dine ansvarsområder? Så har vi et spændende job til dig som projektleder hos F.J. Poulsen A/S. Vær med til at gøre Danmark grønnere, og lave landskaber der sætter høje standarder til fremtiden sammen med os. Bidrag til en spændende fremtid for dig og virksomheden.

En mobil og afvekslende hverdag

Du får udgangspunkt fra vores kontor i Tåstrup og kommer til at færdes på byggepladser rundt omkring på Sjælland, primært Storkøbenhavn, hvor vi udfører forskelligartede projekter.

Dine arbejdsopgaver bliver primært at

- Føre tilsyn med projekter i tæt samarbejde med formanden.
- Regne tilbud til store og små opgaver.
- Have kundekontakt med både kommuner, landskabsarkitekter og private samt udarbejde tilbud
- Lave opgørelser og afregne udført arbejde

Firmaet består pt. af 65 medarbejdere. Vi har god vækst og mangler derfor dig på holdet hurtigst muligt. I dagligdagen vil du opleve et godt samarbejde i firmaet, hvor vi sparrer aktivt med hinanden til gavn for både projekterne og vores faglige videreudvikling. Tonen er uformel, og der er kort afstand mellem medarbejdere og ledelse, hvilket betyder korte beslutningsveje.

Vi tilbyder gode ansættelsesforhold, bl.a. frokost-ordning, sundhedsforsikring, pension og firmabil.

Vores entrepriserleder

Kan du svare ja til nedenstående, så er du den entrepriserleder, vi mangler på holdet.

- Du er samarbejdsorienteret med et godt humør og gå-på-mod.
- Du kan motivere dine medarbejdere og er en dygtig planlægger med godt overblik.
- Du har en god forståelse for købmandskab.
- Du har en relevant baggrund indenfor entreprenørbranchen som formand, tekniker eller lignende.
- Du har interesse for maskiner og god praktisk sans.

Har du spørgsmål? Så er du velkommen til at kontakte Malena Poulsen på tel. 4676 9244. Send ansøgning til malena@fjpas.dk.

Grønt Miljø retter og tilføjer

Det hedder i dag Slots- og Kulturstyrelsen

„Kunne det tænkes at den gamle redaktør indimellem ikke er så affældig at han kan bruge det korrekte institutionsnavn på Slots- og Kulturstyrelsen og ikke det minimum tre år gamle,” skriver en læser i anledning af artiklen 'Jon Pape afløser Kirsten Lund-Andersen i Grønt Miljø 8/2020 s. 36-37. Og vedlægger en smilende smiley.

Læseren har fuldstændig ret. Grønt Miljø kom til at skrive det gamle navn 'Styrelsen for Slotte og Kulturejendomme'. Den blev 1. januar 2016 lagt sammen med Kulturstyrelsen under navnet Slots- og Kulturstyrelsen.

Før da var navnene Gartnere ved De Offentlige Lysthaver (1852-1871), Inspektoratet for De Offentlige Lysthaver (1871-1868), Inspektoratet for de Kongelige Haver (1968-1989), De Kongelige Slotte og Haver (1989-1997), Slots- og Ejendomsstyrelsen (1997-2011) og Styrelsen for Slotte og Kulturejendomme (2011-2016) hvorefter det nuværende navn kom til. Nogle af enhederne var dog underordnet andre, f.eks. hørte Inspektoratet for de Kongelige Haver og De Kongelige Slotte og Haver under Slots- og Ejendomsstyrelsen der blev oprettet i 1972. Det kan man let komme til at rode rundt i, men det skal ingen undskyldning være. sh

Mere biodiversitet på statslige arealer

For at hjælpe naturen og styrke biodiversiteten vil staten nu tænke sine områder bedre sammen så der kommer flere større og sammenhængende levesteder, meddeler Miljø- og Fødevarerministeriet 21. oktober. Staten ejer en lang række arealer fordelt imellem en række ministerier. Hertil hører ikke bare skove og naturområder,

men også militære øvelsesseterræner, kirkegårde og arealer langs jernbaner og veje. Ud over at binde arealerne bedre sammen skal der også igangsættes en 'række indsatser' der kan inspirere arbejdet, også i en bredere sammenhæng. Naturstyrelsen der har de største statslige arealer, skal koordinere indsatsen.

KALENDER

KURSER & KONFERENCER

NOVEMBER

Formandsuddannelse. Et arbejde med indhold. Kolding 3-4/11, 10-11/12 og 11-12/1. Danske Anlægsgartnere. Dag.dk.

Biodiversitet og naturpolitik.

Online 4/11, 13-15. Dansk Byplanlaboratorium. Byplanlab.dk.

Vores natur kalder. Børn og unge, natur og friluftsliv. Online 3/11. Københavns Uni. m.fl.

Voresnaturkalder.dk.

Biodiversitet i den kommunale drift. Jylland 4/11. Park- og Naturforvalterne. Parkognatur.dk.

Introkursus. Fr.berg 5-6/11. Danske Anlægsgartnere. Dag.dk.

Medarbejderkursus. Kolding 9-10/11. Danske Anlægsg. Dag.dk.

Kulturmiljøer i forandring. Byplanhistorisk Seminar 2020. København 16/11. Dansk Byplanlaboratorium. Byplanlab.dk.

Dimensionering af vejbefæstelser. Nyborg 18/11. Vej-eu.dk.

Lokalplaner i praksis. Aalborg 25-26/11. Dansk Byplanlaboratorium. Byplanlab.dk.

Mennesket og haven - 3 x havehistorie.

Forlaget Vandkunsten, København, 22/11. Havehistorisk Selskab. Havehistoriskelskab.dk. **Udvidet Formandsuddannelse.** Kolding 30/11-1/12, 27-28/1 og 24-25/3. Danske Anlægsgartnere. Dag.dk.

SENERE

Byens Gulv. Nyborg 3/2 2021. Dansk Byplanlaboratorium, Københavns Universitet m.fl. Byplanlab.dk.

Årsmøde i Foreningen for Kirkegårdskultur. Svendborg 17-18/5 2021. Kirkegaardskultur.dk.

VM i træklattrig. København 10-11/9 2021. Dansk træplejeforening. dk.

Vejforum 2021. Nyborg 8-9/12 2021. Vejforum.dk.

UDSTILLINGER

E&H 2021. Herning 20-21/6 2021. MCH Messecenter Herning og Maskinleverandørerne

Have & Landskab '21. Slagelse 25-27/8 2021. Haveoglandskab.dk.

Galabau. Nürnberg, Tyskland 14-17/9 2022. Nürnberg Messe. Galabau-messe.com.

Svend Andersen
Plantefokus
Professionel træ- og planterådgivning

Din direkte vej til faglig sparring og udvikling.

Tlf.: 30 32 72 33
www.plantefokus.dk

- ✓ Nyanlæg og belægningsopgaver.
- ✓ Plantearbejde og beskæring.
- ✓ Vedligeholdelse.
- ✓ Vinterberedskab.
- ✓ Kloakarbejde og fugtisolerings.
- ✓ Tv-inspektion og strømpeforing.
- ✓ Medlem af Kloakmestrenes TV-inspektion.

Sven Bech A/s
LANDSKABSENTREPRENØRER

Anlægsgartnerfirma
- siden 1921

DANSKEHLOAKMESTRE.DK
30 miljø - mest miljø - med garanti

Danske Anlægsgartnere
Garanti- og ankenævn

Kobler verdensmål og miljøvurdering

Samfundsplanlægning, bygge- og anlægsprojekter har følger for miljøet og FN's verdensmål og dem skal borgere og beslutningstagere fremover kunne se på Danmarks Miljøportal. Det skal et konsortium af universiteter, konsulenter, bygherrer og myndigheder nu sikre med millionstøtte fra Innovationsfonden.

Udgangspunktet er de 4-500 miljøvurderinger der udarbejdes hvert år til en pris på omkring 350 mio. kr. om året,

men selv om de rummer værdifuld viden, bliver de - efter at være brugt første gang - aldrig læst igen.

Miljøvurderingerne skal nu digitaliseres så man kan genbruge de allerede opnåede data til at vurdere nye projekters konsekvenser for verdensmålene. Aalborg Universitet (AAU) er hovedansvarlig for det dansklede projekt der kaldes Dreams. Her indgår også at reducere det manuelle arbejde med miljøvurderinger.

SkovByKon.dk
Tlf: 61 79 62 63

"FARLIGE TRÆER"
RÅDSCANNING
HULE TRÆER
RØDDER / STABILITET
RÅDGIVNING
UNDERVISNING / KURSER

Christian Nørgård Nielsen
dr.agro cnn@skovbykon.dk

Byen og mennesket som en ubalance

Byens pulserende liv er omdrejningspunktet for mange film, men hvis man er byplanlægger eller har byen som arbejdsplads kan den eksperimentelle kunsthøjlyd Koyaanisqatsi fra 1982 hjælpe til at få øjnene op for hvor lidt hverdagsagtigt bylivet faktisk er.

Titlen kan måske også undre, og vi kan afsløre at Koyaanisqatsi på hopi-sproget (der tales af en indianerstamme i Arizona, USA) har indtil flere, men dog beslægtede betydninger: Sindssygt liv, forvundet liv, liv ude af balance, disintegrerende liv, en livstilstand som kalder på en anden måde at leve.

Som de fleste kunsthøjlyd er det hårdt arbejde at se Koyaanisqatsi, ikke mindst på grund af den manglende tale. Der bliver ikke sagt ét ord i hele filmen, og lydsiden er blot forskellige melodistemmer på elektrisk keyboard.

Vi er næsten 40 år tilbage i filmteknologien, og instruktøren Godfrey Reggio er lidt for glad for muligheden for at skruer hastigheden op eller afspille filmen bagfra. Når det er sagt, er det også essentielt at prøve at forstå verden ud fra mange perspektiver, og her venter virkelig en fremmedartet oplevelse. Filmen starter og slutter med en bevægelse fra rummet og naturen til de store infrastrukturanlæg og byen og ud igen. /t

ANNONCØRER

GRØNT MILJØ 9/2020

MASKINER

Brdr. Holst-Sørensen, 3
DK Tec, 13
Engcon, 2
Helms TMT-centret, 29
Sønderup Maskinhandel, 27

PLANTER & JORD

Byggros, 29
DSV Eurogræs, 21
DSV Transport, 27
Holdens Planteskole, 2
Lynge Naturgødning, 2
Nygaards Planteskole, 17
P. Kortegaards Planteskole, 2
Prima Færdighæk, 7
Vognmand Kold, 3

INVENTAR & BELÆGNING

IBF, 11

ENTREPRENØR & RÅDGIVER

Asbjørn Nyholt, 44
OKNygaard, 9
Plantefokus Sv. Andersen, 51
SkovByKon.dk, 51
Sven Bech, 51
Zinco, 2

FAG OG UDDANNELSE

Læs & Stav, 45

STILLINGER

F.J. Poulsen, 50

Højtideligheden efter kremeringen

Når man kremes, bliver man efter højtideligheden i kirke eller kapel kørt til krematoriet. Senere får de pårørende askeurnen til nedsættelse eller askespredning. Men man kan også holde højtideligheden efter kremeringen og sammen gå til urnenedsættelse.

Det er måske den mest markante forandring på de sædvanlige ritualer ved begravelser, skriver formanden for Foreningen af Danske Kirkegårdsledere Jens Zorn Thorsen i Kirkegården 5/2020. „En højtidelighed over en urne med efterfølgende urnenedsættelse har ikke været normen før og kan måske blive det fremadrettet som det f.eks. er i Tyskland hvor det har været normen i årevis,” skriver han.

Han oplyser at der under coronaen har været brug for at udskyde højtideligheden så flere kunne samles. Det kan man gøre med kremationer, men ikke med jordbegravelser. Der har derfor været en 'pukkel af højtideligheder'.

Alt henvendelse: rs@teknovation.dk.

5 gode grunde

til at vælge Solum's vækstmedier

1 Et rent produkt

Produkterne er analyseret og fri for uønskede stoffer som: Tungmetaller, olier og blødgørere. Dokumentation følger produkterne.

2 Produkter tilpasset formålet

Produktsortiment er produceret og sammensat, så det tager hensyn til de forskellige anvendelsesområder. Hvert produkt har eget produktblad.

3 Deklarede produkter

På produktbladet, der følger produkterne, findes alle data. F.eks. tekstur, gødningstal og sigteanalyse. Det er afgørende for gødningsplanen.

4 Minimal vedligeholdelse

Produkterne er fri for rod- og frøkrudt. Det sikrer minimale omkostninger til vedligehold de første år.

5 Konkurrencedygtige priser

Vi producerer og leverer kvalitetsprodukter til hele landet og til attraktive priser.

Solum[®]
RESSOURCER - VÆKST - ENERGI

Kontakt Claus Svenstrup Nielsen, tel. 21 61 30 45

Solum Roskilde A/S Vestre Hedevej 34 4000 Roskilde

D-GroA
HaveMuld
SuperMuld
Svær SuperMuld
FLL-jord type 1 og 2 Standard
FLL-jord type 1 og 2 Substrat
AllétræsMuld
Rodgrus
TaghaveMuld
Spagnum
Rosenjord
SkeletMuld, Makadam
PlanteMuld
FilterMuld

Se hele vores
produktsortiment
på **solum.dk**